

SAYI: 27

FIYATI: 400.000 TL

OCAK-MART 1998

çvneburî

KÜLTÜREL DERGİ

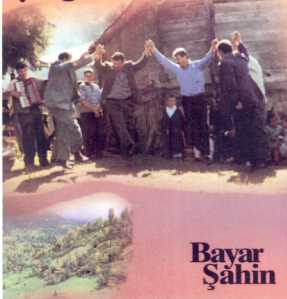

ჩვენებური

კალტურული კრებული

Horona Çağrı

**Bayar
Şahin**

A

- 1- **Cilveloy Nanay Da**
Artvin yöresine ait Lazca ve Türkçe de söylenen seuda içerikli, danslı, atışma türküsü.
- 2- **Vaketi**
Sausat, İmerhevi (Meydancık) yöresine ait danslı, seuda türküsü.
- 3- **Kobak**
Yusufeli yöresine ait dans türküsü.
- 4- **Patara Gogo / Küçük Kız**
Gürcüstan yöresine ait, küçük bir kıza olan sevginin dile getirildiği kent şarkısı.
- 5- **Nani Nani**
Anonim
- 6- **Ehlo Can**
Sausat, İmerhevi (Meydancık) yöresine ait seuda türküsü.

B

- 1- **Gandagan**
Gürcüstan'ın Acara yöresine ait seuda içerikli (orjinali çok sesli olan) dans türküsü.
- 2- **Artvin'i Görmeden Ölme**
Söz: Nejat UYGUR - Müzik: Bayar ŞAHİN
- 3- **Maçaheli Türküsü**
Borçka, Maçaheli yöresine ait seuda içerikli türkü.
- 4- **Gelin Hoş Geldin**
Anonim
- 5- **Lalebi**
Gürcüstan yöresine ait seuda ve güldürü içerikli (orjinali çok sesli olan) dans türküsü.
- 6- **Horona Çağrı (Sis Dağının Başında)**
Lazca da söylenen horon türküsü.

GARMONLA GÜRCÜ DANSLARI

ESREF ŞENTÜRK
MUGLAR PARTENADZE

Halk Dansları

AKORDEONLA ARTVIN DANSLARI

MUSTAFA
UZUN

Halk Dansları

çveneburi

Kültürel Dergi

Ocak-Mart 1998, Sayı 27
(Üç Ayda Bir Yayınlanır)

TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK
LIMITED ŞİRKETİ adına

Sahibi ve Sorumlu Müdürü
Osman Nuri MERCAN

Yayın Kurulu
Osman Nuri MERCAN,
İbberya ÖZKAN, Mustafa YAKUT

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar
Ali ALTUN, Murat ATASERT,
Elberd BATIŞVİLİ, Zurab BATIŞVİLİ,
Tuncer CÜCENOĞLU, Fevzi ÇELEBİ,
Hasan ÇELİK, Bilal DINDAR,
Hayri HAYRİOĞLU, Natela KUDİDZE,
Eliso MAÇİTİDZE, Osman Nuri MERCAN,
Hacer ÖZKAN, İbberya ÖZKAN,
Hüsnü SARI, Tamila TSİNTSADZE,
Mehmet Bülent ULUDAG,
Mustafa YAKUT, İsmail YAZICI

Yazışma Adresi

Halaskargazi Caddesi Rişvanoğlu Apt.
No: 59 Kat: 6 D. 5 Harbiye-İstanbul
Tel: (0212) 231 08 04 - 233 56 82
Faks: (0212) 233 71 04

Fiyatı

400.000.- TL (KDV Dahil)

Abone Koşulları

Yıllık Abone
1998 için 1.500.000.- TL

Havale Hesap No

- TOTAL Müşavirlik ve Mümessillik Ltd. Şti.
a) İŞ Bankası Pangaltı Şubesi-İstanbul
TL Hesap No: 648953
b) GARANTİ Bankası Harbiye Şubesi-İstanbul
\$ Hesap No: 9002537-0
c) POSTA ÇEKİ Hesabı 1612040

Dizgi-Ofset Hazırlık

MYRA Yayıncılık, Reklam ve İletişim
Hizmetleri Ltd. Şti.
Tel: (0212) 275 39 16 - 275 29 90

Baskı

MART Matbaası
Tel: (0212) 212 03 39

Dergide yayımlanan yazıların sorumluluğu
yazarına aittir. Gönderilecek yazılar daktilo
edilmiş olmalı; derleme ve çevirilerde kaynak
belirtilmeli; çeviri yazılar orijinaliyle birlikte
gönderilmelidir.

İçindekiler

34.03.2001
20:20:00

çveneburi'den 2

GÖRÜŞ - DÜŞÜNCE

- Gürcüstan İle Türkiye Arasında
Köprü Olmak 3
Tuncer CÜCENOĞLU
İlia Çavçavadze: Gürcü Halkının Ulusal Gururu . 4
Elberd BATIŞVİLİ

SÖYLEŞİ

- Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde İlk Gürcü
Tarihçi, Prof. Nodar Şengelia ile Söyleşi 7
Mustafa YAKUT HİMŞİAŞVİLİ
Gürcü Müzisyen Bayar Şahin (Kondaridze)
ile Söyleşi 9
Hacer ÖZKAN
ABD'de Bulunan "The Kartuli Ensemble" ile
Söyleşi 11
Osman Nuri MERCAN
İbberya ÖZkan ile Gürcü Müziği
Üzerine Söyleşi 13

TARİH

- Neden ve Nasıl Gelmişiz? 15
Prof. Dr. Şuşana PUTKARADZE

YAŞAM - KÜLTÜR

- Büyük Uğraşların İnsanı 20
Tamila TSİNTSADZE
Gürcüstan Gürcüleriyle İlk Karşılaşma 22
Prof. Dr. Bilâl DINDAR
Yeni Dostluk Köprüsü 24
Eliso MAÇİTİDZE
"Garmonla Gürcü Dansları" Kaseti Çıktı 26

EDEBİYAT - SANAT

- Şiirler 27
Akaki TZERETELİ - Galaktion TABİDZE
- İsmail YAZICI

ETNOGRAFYA-FOLKLOR

- Gürcüstan Dışındaki Gürcüler 33
Mehmet Bülent ULUDAG
Eski Sovyetler'de Gürcü Nüfusu 33
Hayri HAYRİOĞLU
"Saahaltzo Supra" (Yılbaşı Sofrası) 34
Natela KUDİDZE
Türkiye'deki Gürcü Köyleri-4 35
İbberya ÖZKAN
Gürcü Yemekleri 37
Hacer ÖZKAN

ÇOCUK

- Kuşun Kralı 37
Meri BOLKVADZE

GÜRCÜCE

- Çiti Da Melia 39
Lazca-Megrelce-Gürcüce-Türkçe Sözlük 41
Gürcüce Maniler 42

HABER - YORUM 43

Elinizdeki bu sayı ile dergimiz 20 yaşını doldurmuş bulunuyor. Tıpkı bir insanın doğuşu ve gelişmesi gibi değerlendiriyoruz **çveneburi**'nin bugüne gelişini. Dergimiz 1977'de İsveç'te yayımlanmaya başladı. İlk çocukluk dönemini orada beş sayı çıkararak tamamladı. Sonra Türkiye'ye geldi, altıncı ve yedinci sayısı yayımlandı. Uzun bir aradan sonra, 1993 yılında yeniden 1. sayıdan başlayarak yayın yaşamını sürdürdü. Şimdi bu sayı ile birlikte 27. sayıya ulaşmış bulunuyor. Böylece, bu yirmi yıllık yaşamında, toplam 34 sayı basılmış oldu **çveneburi**. Derginin çıkarılması, yazı yazılması, dağıtılması, tanıtılması ve finanse edilmesinde emeği geçen herkese ayrı ayrı teşekkür ediyoruz.

çveneburi, artık büyüme evresini yaşamakta. Tüm Türkiye'de gazete bayilerinde bulunabiliyor. Ayrıca yurtdışında da dağıtılmakta. Gelecek sayılarda toplam baskı adedini 6.000'den 10.000'e çıkarmayı planlıyoruz. Desteğinizin süreceğine de inanıyoruz.

Size müjdeli bir haberimizi de vermek istiyoruz. **çveneburi** dergisine yeni kardeş geliyor: **çveneburi yayınları**. Artık, Gürcü kültürü ile ilgili her türlü edebiyat, sanat, tarih, folklor ve diğer konularda kitapları **çveneburi yayınları** olarak sizler için yayımlayacağız.

İlk olarak Nodar Dumbadze'nin "Beyaz Bayraklar" ve "Ben, Ninem, İliko ve İlarioni" adlı iki romanı ile Tamaz Çiladze'nin piyeslerini yayımlıyoruz. Daba sonra "Gürcü Mutfağı", "Gürcü Müziği", "Gürcü Şiirleri Antolojisi" ve "Gürcü Resmî" gibi çok sayıda eseri sizlere sunmak istiyoruz.

Biz, desteğinizle varız, gelin nasıl **çveneburi** dergisini el ele bu konuma getirdiysek, aynı şekilde **çveneburi yayınları**'na da sahip çıkalım.

1998 yılında kitap fuarlarına katılmayı, tükenen sayıları yeniden yayımlamayı, şimdye dek çıkan tüm sayıları ciltleterek sunmayı ve çeşitli etkinlikler düzenlemeyi planlıyoruz. Sizleri gelişmelerden haberdar edeceğiz.

1998 yılında sağlık, başarı ve mutluluk dileklerimizle...

Gürcüstan ile Türkiye Arasında Köprü Olmak

Tuncer CÜCENOĞLU

Hayati Asilyazıcı nerdeyse 20 yıldır tanıdığım, sıcak, sevecen bir dostumdur... Benim için her zaman mükemmel bir tiyatro eleştirmenidir o...

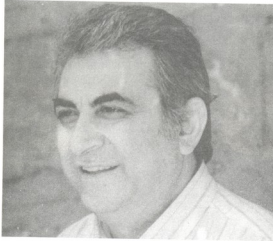
1970'li yıllarda Ankara'da yaşarken, *Tiyatro* dergisinde çıkan Polonya tiyatrosu üzerine yazdığı ciddi gözlemlerini okuyarak tanıdım onu ilkin... 1980'den sonra da İstanbul'a yerleştiğinde tanışmamız mümkün olabildi... 12 Eylül sonrasında nerdeyse aynı yazgıyı yaşadık... O, Şehir Tiyatroları'ndaki Genel Sanat Yönetmenliği görevinden alınmış, ben de memuriyetten uzaklaştırılmıştım...

Hayati Asilyazıcı *Somut* gazetesinin sorumluluğunu üstlenmişti. Ben de yazdığım oyunların sahneletme kavgası veriyor, İstanbul'da kendime bir yer edinmeye çalışıyordum...

İşte Hayati Asilyazıcı da yanımda korkmadan yer alan ve desteğini üzerimden eksik etmeyen bir dostlar kuşağının önemli bir halkası olmakta gecikmemişti. Eğer o, şimdi acıyla anımsadığım çileli günleri aşmamda yardımcı olanlardan biri olmasaydı acaba bu günlere erişebilir miydim? Bilmem...

Geçtiğimiz sonbaharı sanıyorum... Hayati Asilyazıcı'dan bir telefon geldi: "Tuncer'ciğim, Gürcüstan'dan önemli yazarlar geldi. Yarı TOBAV'da buluşacağız. Gelebilirsen sevdiğim..."

Ertesi gün TOBAV'ın lokalinde buluştuk... Biraz sonra da Gürcü yazarlar geldiler. İki ya-

Oyun yazarı Tuncer Cücenoglu.

zar kardeş Tamaz ve Otar Çiladze, Türkolog Lia Çiladze...

Ayrıca Osman Nuri Mercan, İbery ve Hacer Özkan gibi sonradan dostum olan insanlar da vardı...

Ben ilişkilerin hemen sonuca ulaştırılmasından, sözde kalmamasından yana bir insanım. Bu tür tanışmaların karşılıklı fırsat olduğuna inanırım. Öyleyse gereken yapılmalıydı.

Kısaca şunları söyledim:

"Gürcüstan ile Türkiye arasında köprü olalım... Bunun yolu kültürel ilişkilerden geçer... Gürcüstan tiyatrosunun dünyadaki yerini biliyoruz... Biz sizden tiyatro oyunları çevirelim. Siz de Türk yazarlarından çevirin... Bu çevirileri kitap olarak yayımlatmaya ve ülkelerimizde sahneletmeye çalışalım..."

Bu yaklaşım onlardan da itibar gördü. El sıkışıp ayrıldık.

Tamaz Çiladze'nin *Dokuzuncu Kattaki Sığınak* adlı tek perdelik ama uzunca bir oyununu Hacer Özkan süratle Türkçeye çevirdi. Ben de çevirinin daha düzgün, tiyatro diline daha yakın olması için bir çalışma yaptım.

Doğrusu da buydu zaten. Zira yapılan tiyatro çevirilerinin o ülke yazarlarından biri tarafından yeniden gözden geçirilmesi, işin sağlığı açısından gerekliydi. Bu yöntemle daha önce çevirisini yaptırdığım Bulgar yazarlar Stanislav Stratiev ve Stefan Tsanev'in *Otobüs* ve *Hayat İki Kadındır* adlı oyunlarında tam bir başarı sağlanmış, hatta *Otobüs*'ün Ankara

Sanat Tiyatrosu'nda başarıyla sahnelenmesini sağlamıştık...

Bu arada Gürcüstan'dan haber gelmekte gecikmedi. Lia Çlaidze benim *Helikopter* adlı oyunumu Gürcüceye çevirmiş ve Rustavi Şehir Tiyatrosu repertuvarına alınmasını sağlamıştı.

Biz aynı hızla aynı yazarın *Işıklar Söndüğünde* adlı oyununu da Türkçeye kazandırdık ve Devlet Tiyatroları'nın repertuvarına alınması için başvuruda bulunduk...

Şimdi bu iki oyunun kitap olarak yayımlanması ve Türkiye'de sahnelenmesi için çaba gösteriyoruz.

Saniyorum başaracağız da...

Ama bu çaba, bu amaç dışında da gelişip pekişecektir.

Başka tiyatro yapıtlarını da Türkçeye kazandıracamız...

Yaptığımız ve yapacağımız işlerin yararına inanıyorum...

Çünkü yepyeni bir dünya ile karşılaştığımız ve yazar olarak bundan yarar sağladığımız farkındayım.

Işıklar Söndüğünde'nin çalışmalarının sırasında bu kadar duyarlı bir yazarla karşılaşmak beni o kadar mutlu etti ki...

Umuyorum, Türkiye halkı da bu oyunlara bağrına basacaktır. Çünkü o kadar bizden ki...

Türkiye ve Gürcüstan halklarının yakınlaşmasında birazcık katkımız oluyorsa bundan ancak onur/sevinç duyarız.

Karşılıklı galalarda yazarların sahneye çıkması ise gururumuzun/sevincimizin ne kadar haklı olduğunun göstergesi olacaktır.

Yaşasın baş, yaşasın dostluk...

Yaşasın iki ülkenin kardeşliği...

İlia Çavçavadze: Gürcü Halkının Ulusal Gururu

Elberd BATIAŞVİLİ

Ulusal kurtuluş hareketinin ideolog ve lideri İlia Çavçavadze'nin doğuşundan bu yana 160 yıl geçti. O, bütün yaşamını Rusya'nın sömürgesi olan Gürcüstan'ın kurtulması için harcadı. Bu çabaların ilk önce Gürcü halkının ulusal duygularının uyanması ve bu temelde bütün ulusal güçlerin birleşmesi demek olduğunu iyi biliyordu. Bu amaç için, Gürcü dergi ve gazetelerini kurdu, Okuma-Yazmayı Yayma Derneği'ni oluşturdu, ulusal tiyatroyu kalkındırdı, Ulusal Banka'yı kurdu ve buna benzer yurtseverlik hareketlerini gerçekleştirdi.

İlia Çavçavadze yazın yaşamına 19. yüzyılın 60'lı yıllarında çıktı. İlk şiirleri ve öykü-

leri yurt sevgisi ile doluydu. O, Çarlık Rusyası'nın etkin anti-Gürcü politikasından korkmuyordu ve bu politikayı halka gösteriyordu.

"Şair" (Poeti) adlı şiirinde kaderi ve tarihi misyonu küllenmiş halka ümit vermeye ve onlarda kölelikten kurtulma inancını yerleştirmeye çalışıyordu. Bu inanç olmazsa ülkesinin hiçbir zaman özgürlüğüne ve bağımsızlığına kavuşamayacağına inanıyordu.

İlia Çavçavadze Gürcü dilinin korunmasında özel bir yararlılık göstermiştir. Rusya'nın sömürge politikası, Gürcü dilini ve ulusal geleneklerini yok etmek istiyordu. Bu politika, okul ve devlet kurumlarında Rus

dilini hâkim kıldı. Ulusal edebiyatın ve kültürün zengin geleneklerini yok etmeye, halka, kendi eski tarihi geçmişi unutturmaya ve böylece onları Ruslaştırmaya çalıştılar. Böyle bir Ruslaştırma politikasını gerçekleştirmek için sömürge durumundaki Gürcüstan'da kendi gücünü oluşturmaya çalışarak insanları birbirine düşürmek ve yabancılaştırmak istedi. Örneğin, Gürcüstan'ın en eski yerlerinden biri olan Abhazya halkına Kiril (Rus) alfabesini getirerek orada Rus dilini ve kültürünü hâkim kıldı. Böyle bir anti-Gürcü politikasını Gürcüstan'da yaşayan Ermeni, Oset ve Azeri nüfusa da uyguluyordu.

Ilia Çavçavadze Rusya'nın "Böl ve Yönet" politikasına açıkça karşı çıktı. Rusya'nın siyasal sloganı olan "Gürcülersiz Gürcüstan'ı" halka anlatabilmek amacıyla çok sayıda mektup ve makale yazdı. Böyle bir politikaya karşı kendi "Ortak Temel" politikasını geliştirdi. Ortak amaca ulaşmak için bu teorinin temel fikri, bütün ulusal güçleri birleştirmektir. Ulusal ideolojisinin ilk kez "Bir Yolcunun Notları"nda yazdı (Mgzavris Tzerilebi). Bu yazısında kendisini çok eğitimi ve Gürcü halkını eğittiğini sanan Rus subayı ile açıkça dalga geçiyordu. Söz konusu yazıda "Kendi kendimize ait olalım" sloganını attı; ulusal bağımsızlığa kavuşmak için birçok kuşak bu sloganla büyüdü ve sonunda Gürcüstan'ı bağımsızlığa kavuşturdu.

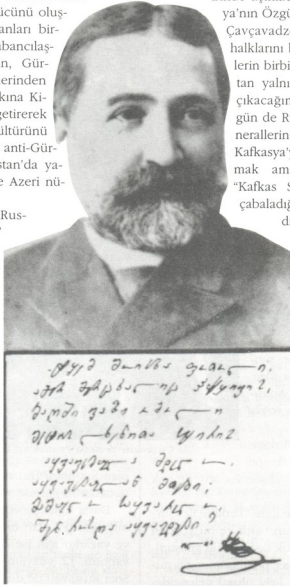
Ilia Çavçavadze, eğer Gürcü halkı Rus-

ya'ya karşı bütün Kafkasya halklarıyla birleşmezse, Gürcüstan'ın kurtulmasının ve özgürlüğüne kavuşturulmasının olanaksız olduğuna inanıyordu.

Bu düşüncesini "Hayal" (Açrdili) adlı şiirinde açıkladı ve "Bütün Kafkasya'nın Özgürlüğü" sloganını attı. Çavçavadze bütün Kafkasya halklarını barışa çağırıp kardeşlerin birbirini öldürdüğü savaştan yalnız işgalcinin kazançlı çıkacağını belirtiyordu. Bugün de Rusya'nın ve onun generallerinin Kuzey ve Güney Kafkasya'yı kontrol altına almak amacıyla yeni büyük "Kafkasya Savaşı"na başlatmaya çabaladığı sırada bu uyarısını dikkate almamız.

Belirtmek istediğim "Abhazya Savaşı"nın Rusya'nın bazı servisleri tarafından planlandığı ve başlatıldığıdır. Kafkasya'da yaşayan halkların Ilia'nın bilgeliğine başvurma ve onun önerilerini değerlendirme zamanı geldi artık:

"Eğer Kafkasya halklarının arasında beraberlik olmazsa, hiçbiri gerçek bağımsızlığına kavuşamaz." Üzülerek söylüyorum bazı çevreler Ilia'nın "Bütün Kafkasya'nın Bağımsızlığı" sloganına karşı hareket ediyorlar. Bu durumda yalnız emperyalist güçler kazanır. Bugün Rusya'nın gerici generallerinin Güney Kafkasya'da güçleri var ve bu güçlerin yardımıyla yitirdiklerini geri almaya çalışıyorlar. Rusya, bu amaçla halklar arasında ne savaş başlatmaktan ne de yeni

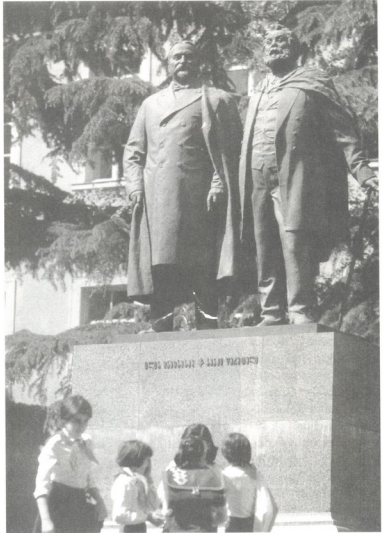
sınırlar çizmekten vazgeçiyor. Bunun örnekleri Abhazya, Samaçablo ve Karabağ'da görülüyor. Bu güçler Gürcüstan'ın en eski tarihi topraklarından biri olan Mesheti'de Ermenileri kullanarak aynı çabaları gösteriyorlar. Bir süredir, burada da ayrılıkçı harekete destek veriyorlar.

İlia Çavçavadze, Rusya tarafından desteklenmiş Ermeni ayrılıkçılığına "Taşların Söyleyişi" (Kvata Çağadı) adlı yazıyla karşı çıktı. Bu yazısında Mesheti'deki bütün yapıların, kiliselerin, manastırların, diğer kültür eserlerinin Gürcü asıllı olduğunu belirtiyordu, "Her taş bile," diyerek.

Bu eserde İlia Çavçavadze, Hıristiyan ve Müslüman Gürcülerin birlik düşüncesini belirtti. Sonra bu düşüncesine Acara'nın şimdiki lideri Aslan Abaşidze'nin dedesi Mehmet Abaşidze de katıldı ve bu yolda yaşamını yitirdi.

İlia Çavçavadze Türkiye ile Gürcüstan arasında iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmek için de çok çalıştı.

Onun düşüncesine göre, Türkiye ile Gürcüstan'ın ortak çıkarları vardı ve bu yüzden aralarında iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi için ortak Kafkas politikasının oluşturulması gerekiyordu. Eski ulusal geleneklere, kalkınma ve büyüme düşüncesini kattı. Bu gelenekler, Gürcü halkının Kafkasya ve Yakın Doğu halklarıyla kültürel ve ekonomik ilişkilerinde (Türk halkı başta olmak üzere) eskiden de vardı. İlia Çavçavadze, "Davit Ağmaşenebeli" adlı makalesinde Gürcü halkının ve Gürcü krallarının Müslümanlar başta olmak üzere başka inanca sahip

İlia Çavçavadze ve Akaki Tzereteli'nin Tbilisi'deki heykeli.

olan insanlara Hıristiyanlar kadar saygı gösterdiklerini gururla yazıyordu.

Davit Ağmaşenebeli kendi inşa ettiği camiye gidip Kuran okuyordu. Müslüman şair ve yazarlar için ise Tbilisi'de özel bir ev de yaptırdı. 12. yüzyılın büyük şairi Meshi asıllı Şota Rustaveli de dinlerin farklılığının insanların kardeşliğine ve dostluğuna engel olmadığını belirtiyordu. Çavçavadze de Rustaveli'nin geleneklerini devam ettiriyordu.

İlia Çavçavadze'nin ölümünden bu yana 160 yıldır süregelen yol göstericiliği ve düşünceleri yeni Gürcüstan'ın simgesi olmalıdır.

Çeviri: Zurab BATIAŞVILI

Başbakanlık Osmanlı Arşivlerinde İlk Gürcü Tarihçi, Prof. Nodar Şengelia ile Söyleşi

Mustafa YAKUT HİMŞİAŞVİLİ

çveneburi: Sayın Şengelia, kendinizi tanıtır mısınız?

Şengelia: Ekim 1932'de Zugdidi'de doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Zugdidi'de tamamladım. 1951'de Tbilisi Üniversitesi Doğu Bilimleri Fakültesi, Türk Tarihi Şubesi'ne girdim. O zaman dekan, Sergi Cikia idi. Hocalarımız, S. Cikia, Valerian Gabaşvili ve Şota Meshia bize çok iyi eğitim verdiler. Onların elinde yetişirken kitaplıklarında çalıştım, bütün olanaklarından yararlandım. 1956'da mezun oldum. Daha sonra üç yıl İvane Cavahişvili Tarih, Arkeoloji ve Etnografya Enstitüsü'nde asistanlık yaptım. 1961'de "Osmanlı'da Vergi ve Vergi Sistemi-Mufassal-ı Defter-i Vilayeti Gürcüstan" konulu doçentlik tezimi verdim.

çveneburi: Profesörlük teziniz ve kitaplarınızdan babseder misiniz?

Şengelia: Profesörlük tezinin konusu: 11. Yüzyılda Selçuklular ve Gürcüstan. Bu çalışma, 1968'de kitap olarak basıldı. Daha sonra 1974'te "15.-19. Yüzyıllarda Gürcüstan Tarihinin Osmanlı Kaynakları" (15.-19. Saukuneebis Sakartvelos Istoriis Osmaluri Skaroebi) isimli ve 1979'da "Mustafa Naima-Kafkasya Tarihi Hakkında" isimli kitaplarım basıldı. Bu eserlerde, Türkçe, Osmanlıca metinler ve Gürcüce kaynaklar, çeviriler var. M. Naima'nın dört ciltlik Osmanlıca kaynağından daha sonraki yıllarda üç kitap yazdım.

çveneburi: Bulgaristan'daki çalışmalarınız nasıl oldu?

Şengelia: Sofya'da, Gürcüstan tarihi ile ilgili çok miktarda Osmanlıca belge olduğunu duydum ve 1976'da Bulgaristan'a gittim. Bir yıl kaldım. "Kiril ve Metode Bulgaristan Milli Kütüphanesi"nde araştırma yaptım. Bu zengin belgelerden daha sonraki yıllarda üç kitap yazdım.

çveneburi: Kitaplara geçmeden önce, bu belgeler Bulgaristan'a nasıl gelmiş?

Şengelia: Belgelerin ilginç bir öyküsü var. 1932'de, Bulgar kâğıt fabrikasından iki işadımı, fabrikaya hurda kâğıt almak üzere Türkiye'ye

Mustafa Yakut, Nodar Şengelia ile.

geliyor. İki vagon dolusu kâğıdı alan bu Bulgar tüccarlar dönerken, Türk yetkililerce durum anlaşılıyor ve sınırda engellenmeye çalışılıyor. Sonuçta vagonların biri Türkiye tarafında kalıyor, diğeri Bulgaristan'a gidiyor.

Sofya'da oluşturulan bu arşivdeki çalışmam sonucu,

- 1982'de, "16.-18. Yüzyıllarda Anakra ve Ruh Kaleleri Hakkında Osmanlı Belgeleri" (Osmaluri Dokumentiuri Skaroebi Anakrisa da Rubis Tsi-beebis Şesabeb).

- 1987'de, "16.-18. Yüzyıllarda Osmanlı Belgeleri" (200 Belge)

- 1989'da, "Maverai Kafkas Hakkında Osmanlı Belgeleri" - Bulgar Türkolog Asparuh Velkov ile birlikte- (Osmaluri Dokumentiuri Skaroebi Maverai Kavkasis Şesabeb) kitapları basıldı. Bu kitaplarda da Osmanlıca belgeler, Osmanlıca-Arapça transkripsiyonlar ve Gürcüce tercümelemler var.

çveneburi: Türkiye'ye gelişiniz nasıl oldu?

Şengelia: Türkiye'ye ilk kez 1961'de gemi ile turist olarak geldim. İkinci olarak 1968'de İzmir

Fuar'na tercüman olarak geldim. Bir daha (yirmi dokuz yıl) çok istediğim halde gelemedim. Gürcüstan tarihinin bir parçası Osmanlı Arşivlerinde duruyor. Şimdiye kadar arşivler kapalıydı. Ülkelerarası iyi ilişkiler sonucu arşivlerin açılması, üniversitece benim gönderilmemi gündeme getirdi. Maliye Bakanlığı ve Devlet Başkanlığı'nın onayı ile bu gerçekleşti.

çveneburi: Önce Ankara'da mı çalıştınız?

Şengelia: Evet. Beş ay Ankara'da Türk Tarih Kurumu Kütüphanesi ve Arşivi'nde çalıştım. Ankara'da Tapu ve Kadastro Arşivi de çok zengin ve enteresan. Ahıska Muvasall Defteri, Acara Uliya-Acara Sufila Defteri, İcmal Defterleri ve on iki kadar ilginç defter var. Şimdi İstanbul Başbakanlık Arşivi'nde çalışıyorum. Öncelikle bu arşivlerin araştırmacılara açılmasında emeği geçenlere teşekkür etmek isterim. Bizimle birlikte arşivlerde çalışan çok araştırmacı var. Amerikan, Japon, Avrupalı, birçok ülkeden insan araştırma yapıyor. Arşivin henüz üçte biri çalınmış (yazarlanmaya açık) durumda. İstanbul'da ayrıca Topkapı Sarayı Arşivi, Süleymaniye Arşivi, İstanbul Üniversitesi Arşivi de var. Buralarda zamanın yazarlarının, tarihçilerinin kitapları ve yazıları var.

çveneburi: Bu araştırmaların sonucunu nasıl değerlendirmeyi düşünüyorsunuz?

Şengelia: Bu çalışmalarımı beş ana konuda hazırlayıp kitap olarak yayımlamayı düşünüyorum. İlk olarak "16-18. Yüzyılda Abhazya ve Karadeniz Kıyılarında İskân Edilen Kabileler Hakkında Osmanlı Belgeleri" adlı kitap hazırdurumda ve yakında Türkiye'de yayımlanması söz konusudur. Diğer kitapların konuları şöyle:

- Gürcüstan Hakkında Osmanlı Fermanları (Dadiani, Guria, Açıkbaş "İmereti" vb gibi).
- Kral Simon Hakkında Osmanlı Belgeleri.
- Tbilisi ve Gürcüstan Hakkında Mufassal Defterleri.
- Acara Hakkında Osmanlı Defterleri.

çveneburi: Osmanlıca'yı nerede öğrendiniz, Gürcüstan'da başka Osmanlıca bilen var mı?

Şengelia: Osmanlıca'yı Tbilisi'de, üniversitede hocamız Sergi Cikia'dan öğrendim. Gürcüstan'da maalesef filolog, Profesör Tsisana Abuladze ve benden başka Osmanlıca bilen yok. Okuma yazma bilen ve ilgilenen gençler var. Onlar yetiştirilebilirse ilerde yararlı çalışmalar olabilir. Hocamız Sergi Cikia Tbilisi'de Osmanlıca'yı bilen ilk kişi idi. 1927 yılında İstanbul'da Fuat Köprülü'nün öğrencisi olmuştu. İyi bir dilbilimci idi,

sözlükler yayımladı. Kitaplarının redaktörü idi.

çveneburi: Otar Gigineşvili'den babşeder misiniz?

Şengelia: Otar Gigineşvili, 1953'te genç bir doçent olarak, Osmanlı Tarihi, Çağdaş Türk Tarihi ve Türk Dili derslerine geldi. Üç-dört yıl hocamızdı. Kendini çok sevdirdi. Türkiye ile ilgili her şeyi ona sorardık. Kitaplarının basımı onun denetiminde oluyordu. Kitaplarını çok beğeniyor ve beni teşvik ediyordu. "19. Yüzyıl ve Çağdaş Türkiye Tarihi" üzerinde çalıştı.

1961'de Türkiye'ye birlikte geldik. Dostluğumuz çok yakındı, bizim için onunla olmak büyük mutluluktur. 1968'de İzmir Fuarı'nda da beraberdik. Onu beş yıl önce kaybettik.

çveneburi: Dekanlığınız ne zamandı?

Şengelia: 1982'den 1986'ya kadar Doğu Bilimleri Fakültesi Dekanı idim.

çveneburi: Ailenizden söz eder misiniz?

Şengelia: Mart 1970'te Tamara Partsvania ile evlendim. Eşim, Tarih Fakültesi doçenti. Bana çalışmalarında çok yardımcı oluyor. 26 yaşında Nino isminde bir kızımız ve 25 yaşında Davit isminde bir oğlumuz var. Nino, Doğu Bilimleri Fakültesi, Türk Edebiyatı Bölümü'nü bitirdi. Türkiye'de öğretmenliği yapıyor. 5 yaşında bir oğlu var. Davit, Amerika'da Atlanta Emori Üniversitesi mezunu. Hukukçu, Tbilisi'de çalışıyor.

çveneburi: Tamadığınız Türk edebiyatçısı var mı?

Şengelia: Nazım Hikmet'i tanıdım. 1969'da Tbilisi'ye gelmişti. Yabancılar Enstitüsü'nde büyük bir karşılama yapılmıştı. Üniversitede de görüştük, bana kitap hediye etti. Bulgaristan'da basılmış *Tüm Eserleri* (8 cilt) var. Özenle muhafaza ediyorum.

çveneburi: çveneburi dergisi hakkında söylemek istedikleriniz?

Şengelia: çveneburi dergisi, Gürcü ve Türk ulusları için çok değerli bir çalışma. Türkiye'deki hemşerilerimizin Gürcüstan'la kültürel ilişkilerini sağlamada çok önemli bir bağ. Tbilisi'de bize gelince çok seviyoruz. Derginin içeriğini biliyorum, fakat "çveneburi" deyince benim aklıma ilk sahibi, rahmetli Ahmet Özkan Melaşvili geliyor. A. Özkan 1968'de İzmir'de fuara geldiğinde tanışmıştık. Bana o yıl yeni basılan *Gürcüstan* kitabını vermişti. Yanında eşi Yüksel Hanım ve çocukları İber'le Tamara da vardı.

çveneburi için dileğim; Tirajı daha da artsın, Gürcüstan'a daha çok gelsin.

Ekim 1997, İstanbul

Gürcü Müzisyen Bayar Şahin (Kondaridze) ile Söyleşi

Hacer ÖZKAN

çeneburi: Başarılı ve güzel bir çalışma olan "Horona Çağrı" adlı, müzik yaşamınızın ilk profesyonel albümünü çıkardınız. Sizleri kutluyoruz, sizlerle gurur duyuyoruz. Öncelikle bu albüm düşüncenizin nasıl oluştuğunu öğrenmek istiyoruz.

B. Şahin: İlk müzik duyularımı aldığım doğduğum yöre Maçaheli'ye olan sorumluluğumu, borcumu yerine getirmek ve yok olmakta olan geleneksel kültürümüzü ortaya çıkarmak ve sergilemek düşüncesine uzun yıllardır sahiptim. Yaptığım derleme ve repertuar çalışmaları, bir araya getirdiğim ekibin çalışmaları ile bütünleştirerek böyle bir albüme dönüştürmek istiyordum. Diğer yandan çevrem, Gürcü

dostlarımın, yakınlarımın ve müzisyen dostlarımla on beş yıllık müzik birikimimi, bir albüm çalışmasına dönüştürmem konusundaki teşvikleri de buna neden oldu.

çeneburi: Albüm çalışmanızda, başından bitimine dek hangi aşamaları geçirdiniz, neler planladınız, ne koşullarda sürdürdünüz, mali boyutunu nasıl aştınız?

B. Şahin: Öncelikle bu albüm için bir proje oluşturduğum. Kafkas ve Gürcü müziği, armoni, çokseslilik gibi konularda yirmi beş yıllık birikime sahip, başarılı düzenlemeci, yönetmen ve uzman olan dostum İbberya Özkan (Melaşvili) ile birlikte bu proje üzerinde yoğun bir çalışmaya giriştik. Karar verir vermez düzenleme ve or-

Horona Çağrı

Bayar Şahin, 1965 yılında; horon, toplu söyleme ve imce geleneğine sahip, çoksesli müzik kültürünü bünyesinde barındıran, görkemli doğası ile insanın barışık ve iç içe olduğu yöre, Maçaheli'de (Borçka-Gürcüstan sınırında) doğdu. İlk müzik duyularını gelenekten, doğadan ve yaşamdan aldı; tıpkı anadili Gürcücesi gibi...

Konservatuvar eğitiminden sonra müzik yaşamını üflemeli çalgılar ile sürdürdü.

Solist olarak yer aldığı, çeşitli Kafdağı topluluklarıyla Gürcüstan turnesine katıldı.

Türkiye'deki yöresel Gürcü türkülerinin, zengin ve polifonik bir müzik geleneğine sahip Gürcüstan ile tanışması, ilgi çekici ve duygu dolu idi; biraz da hüznün...

Bayar Şahin, bir yandan Anadolu ve Kafkasya müzikleri dağarcığını geliştirdi, öte yandan yöresindeki Gürcü ve Laz müziklerini araştırarak derlemelerini sürdürdü.

Bunların bir kısmını, sınırın hemen ötesindeki bazı örneklere de yer vererek, bu ilk albümünde topladı.

Grup Kafdağı, garmon, panduri, çonguri vb. gibi Kafkas çalgılarından yanı sıra, çoksesli vokalleri ile de ilginç renkler katmaktadır, bu çalışmaya...

Horona Çağrı, çok çeşitliliğin bulunduğu, ama aynı göğün ezgileri olan ülkemiz müziğini, yepyeni bir Kafkas-Anadolu sentezi ile zenginleştirmektedir.

İbberya Özkan: "... bu çalışma; türküleri, orijinal dili ve tavrı ile söyleme; özgün çalgıları, doğru teknik ve yöntemle kullanma; yok olmakta olan yöresel müzik kültürünü yaşatma; bu kültürün temelinde nasıl bir çokseslilik ve gelişmişliğin var olduğunu sergileme; tüm bunları çağdaş bir yorumla işleyerek günümüze kazandırma yönleriyle oldukça dikkat çekmektedir."

kestrasyon çalışmalarını hızlı bir şekilde bitiren İberya Özkan ile birlikte, stüdyomda kayıt çalışmalarını başlattık. Tüm kayıtların canlı olmasına karar vermiştik. Gece gündüz demeden büyük bir zevkle ve titizlikle stüdyoma çağırduğumuz müzisyen arkadaşlarımızla sürdürdük kayıtları... Buraya dek finans sorununu tamamen kendim üstlenmiştim. Ancak oldukça başarılı giden kayıtların belli bir aşamada tıkanıp. Bir süre ara vermek zorunda kaldık. Tam bu sırada derginizin 1 Haziran 1997'de The Marmara'da düzenlediği o görkemli "Çveneburi Kültür Gecesi"ndeki konserim sırasında tanıştığım değerli hemşerim, eğitime, spora, kültüre verdiği değeri ve önemli katkılarını yakından bildiğimiz, örnek işadımı İsmet Acar Ağabeyimin sürpriz desteği ile karşılaştım. Ne denli sevindiğimi, projeyi ve çalışmaları o andan itibaren nasıl daha hızlı ve daha genişleterek sürdürdüğümüzü tahmin edersiniz.

çveneburi: Bu albüm ile düşüncelerinizi gerçekleştirebildiniz mi? Hedeflerinize ulaşabildiniz mi? Size göre başarabildiniz mi?

B. Şahin: İlk sorunuzda değinmiş olduğum düşüncelerimi, büyük ölçüde gerçekleştirdim. Çünkü yöreme ve yöremin insanlarına olan görevimi yerine getirmiş, özgün kültürümü ortaya çıkararak sergilemiş, derlemelerimi toparlamış ve de benden bekleneğini geç de olsa vermiş bulunuyorum. Hedeflerime gelince; çoksensendirme, düzenleme ve orkestrasyonda en uygun ve doğru bir Kafkas-Anadolu sentezi hedefimize yönetmenim İberya Özkan'ın titiz, özverili çalışması sayesinde ulaştık. Geriye kimlerle, hangi müzisyen dostlarla kayıtlara başlayacağımız kaldı. Bunun için de gerek basgitar, bendir, kaval, bağlama gibi bilinen estrümanlarda, gerek panduri, çonguri, baspanduri, doli, garmon gibi Kafkas ve Gürcü enstrümanlarında, gerek mik-saj gerekse vokallerde elimizden geldiğince en iyi ve uzman olan dostlardan yardım almayı hedeflemiştik. Örneğin dolide Gürcüstanlı Nuzgar

Partenadze, garmonda Eşref Şentürk (Kirkitadze) birer virtüözdürler. Gürcüce dahil çeşitli Kafkas dillerinde çoksesli şarkılar söylemede, Gürcü halk çalgılarında ve vokal tekniklerde oldukça başarılı olan Grup Kafdağı (Tülin, Serpil, Utku, İberya), bu hedeflerimizi gerçekleştirmede çok önemli roller oynadı. Ancak tulumda bu böyle olamadı. Aslında, yöremize ait polifonik bir halk çalgısı olan tulum yerine (çok istemimize karşın) tulumun ülkemizde teksesliliğe dönüştürülerek dejenere edilmesi yüzünden; yöresel tavırda, geleneksel çokseslilikte ve doğru teknikte çalan tulumcu bulunamaması nedenleriyle sipsi kullanmak zorunda kaldım. Ama, yine de, sipsileri, tulumdaki aradığımız özgün çalınışına uyarlamada olağanüstü çaba harcadık.

"Başarabildiniz mi?" sorusunun yanıtını sizler ve dinleyenler vermeli düşüncesindeyim.

çveneburi: Gürcüstan müziği ile nasıl tanıştınız ve bu konudaki birikiminiz nasıl oluştu, gelişti?

B. Şahin: Sarp Sınır Kapısı açıldıktan sonra tanışma olanagı buldum, ilk kez. 1987 yılında sanıyorum, Arhavi'deki festivale katılmışım. Gürcüstan'dan gelen mükemmel bir halk dansları topluluğu vardı. Beni çok etkilemişlerdi. Bu topluluğun yöneticileri ile tanışmış ve müzikle uğraştığımı belirtmişim. Bana üç adet Gürcü müziği kaseti hediye etmişlerdi. İlk tanışmam bu şekilde oldu. Daha sonraları İstanbul'a gelen, bu kez farklı bir Gürcü halk dansları ve şarkıları topluluğu ile ilişkiye girdim. Bu grupla geliştirdiğim diyalog sonunda, bana panduri ve çonguri verdiler. Yaklaşık dört yıl önce tanıştığım İberya Özkan aracılığıyla da bu birikimimi geliştirdim. İberya Özkan'ın kurduğu ve yönettiği çeşitli Kafdağı toplulukları ile de ortak çalışmalarımız oldu, konserler verdik. Hatta bir keresinde de Birinci Uluslararası Dünya Gürcüleri Konferansı'nın özel davetlileri olarak bu toplulukla birlikte Gürcüstan'a konserler vermeye gittik. Tüm bunlar, bu birikimimi oluşturmada çok önemli roller oynadı.

çveneburi: Gürcü müziği ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?

B. Şabin: Gürcü müziği, tarihin derinliklerinden gelen ve geçmiş yüzyıllara dayanan, gelişmiş çokseslilik özelliğine sahip, dünyadaki ender halk müziklerinden biridir. Müzik eğitimi almamış, sıradan köylüler tarafından geleneksel şarkıların topluca ve polifonik tarzda icra edilmesi, beni fazlasıyla büyülemekte ve etkilemektedir. Geleneksel Türk halk müziğine katkıları olacağına inandığım Gürcü halk müziğinin Türkiye’de özellikle tanınması, tanıtılması ve bilinmesi gerekmektedir. Türk müziğinin geliştirilmesi ve çağdaşlaştırılması çabalarında bulunan tüm müzik uzmanlarıncı özellikle de halk çalgıları ustalarıncı Gürcü halk müziğinin bilinmesi bence kaçınılmazdır.

çveneburi: Bu albümden sonraki amaç ve hedefleriniz nelerdir? Neleri planlıyorsunuz?

B. Şabin: Yıllardır yaptığım gibi, müzik yaratımı profesyonelce sürdürmeye devam edeceğim. Artvin folklorunun zenginliği, Gürcü müziğinin gelişmişliği ve polifonik özelliği, çalışmalarında sürekli yer almaya devam edecek.

Bana eşlik etmek üzere yeni ve profesyonel bir orkestra ve vokal grup oluşturuyorum. Bu kadro ile konserlere, turnelere çıkmak, televizyon kanallarında yer almak ve yeni kaset çalışmalarını daha yaygın bir şekilde sürdürmek istiyorum. Sahne çalışmalarımın yanı sıra değerli hemşeri ve dostların düğün, yemek vb. gibi toplantılarına da katılmayı amaçlamaktayım.

çveneburi: Bize ve okurlarımıza iletmek istediğiniz mesajlar var mı?

B. Şabin: Böylesine, çok anlamlı bir söyleşide yer alabildiğim için mutluyum. çveneburi’ye teşekkür ediyorum. Tüm okurlarıncımdan Gürcüce, Türkçe şiir, mani ve bestelerini, derlemek, değerlendirmek amacıyla bekliyorum. Bunlar mutlaka ortaya çıkarılmalı, sunulmalı ve sergilenmelidir. Kültürel zenginliğimiz ancak böyle ortaya çıkarılabilir. Bu konuda üzerime düşeni yapmaya da hazırım. Giderek güzelleşen, gelişmekte olan dergimiz çveneburi’ye yayın yaşamında başarılar diliyorum. Okuru olmakla önemli bir ayrıcalığa sahip olan değerli çveneburi severlere de saygılarıncı sunuyorum.

çveneburi: Teşekkür ederiz. Başarılarınızı sürekli duymak istiyoruz.

ABD’de Bulunan “The Kartuli Ensemble” ile Söyleşi

Osman Nuri MERCAN

çveneburi: Frank, “The Kartuli Ensemble” (Gürcü Topluluğu) ne zaman oluştu?

Ensemble: Biz ilk olarak bu fikri 1985’te ortaya attık. O zamanlar 5 kişi olarak grubu oluşturduk. Şimdi bu grup 22 kişiye çıktı, ancak hâlâ büyümekte.

çveneburi: Gürcü müziği ve ABD, daba doğrusu Amerikan müziği çok farklı şeyler olmalı. Nasıl oldu da siz Gürcü müziğinden etkilendiniz?

Ensemble: Her üyenin bu konudaki öyküsü farklı. Benim öyküm şöyle: ABD’de bir yerde plaktan Gürcü folk müziği çalıyordu. Bu müziği sonuna kadar dinledim ve beni çok et-

kiledi. Bundan sonra Gürcü müziğini araştırmaya başladım ve sonunda kendimi bu topluluğun bir bireyi olarak buldum. Gürcü müziği üzerine ne kadar çok çalışma yaptıysam, kendimi o kadar Gürcü müziğine yakın buldum ve bir o kadar da bu müziğin güzelliğini kavradım.

Arkadaşım Steward ise daha önce de müzisyendi, opera ve batı müziği parçaları söylüyordu. Yedi yıl önce bir gün New York’ta Gürcü müziği yapan ufak bir grupta tanışmış ve Gürcü müziğinin lezzetini tatmış. O gün bugündür, Steward da Gürcü müziği üzerine çalışıyor ve Gürcü folk şarkıları söylüyor.

çveneburi: Gürcü müziği üzerine yaptılar

ğınız çalışmalarında Gürcüstan'dan öğreten ve diğer bususlarda herhangi bir yardım alıyor musunuz?

Ensemble: Hayır, ABD'deki bu çalışmalarımızı tamamen kendi olanaklarımız ile yürütüyoruz. Zaman zaman Gürcüstan'a kendi olanaklarımızla gidip dil ve müzik eğitimi alıyoruz. Yine, bu nedenle ben ve Steward Gürcüstan'a eğitim için gidiyoruz.

çveneburi: Gürcü müziği ile batı müziği, daha doğrusu Amerikan müziği arasında herhangi bir yakınlık var mıdır?

Ensemble: Hiçbir yakınlık yoktur. Beni en çok şaşırtan konu da bu oldu. Bazen İskoç ve İrlanda müziği ile benzerlikleri var gibi geliyor, fakat kuruluş yapısı ve mantık olarak tamamen farklı bir müzik türü.

çveneburi: Siz Gürcüstan'dan ve Gürcü müziğinden çok uzak yerlerde, ABD'de yaşıyorsunuz. Sizin için Gürcü müziği neyi ifade ediyor?

Ensemble: Amerika'daki pop müziği bir yerde kendi Avrupa benliğine (İskoç ve İrlanda müziğine) çok yakın. Gürcü müziği ise benim için "işte bu gerçek müzik" diyebileceğimiz bir müzik. Gürcü müziği, yapısı, kaynağı kapasitesi ve uyumu ile beni her zaman büyülemiştir. Esas büyülenmem ise Gürcü müziğini tanıdıktan sonra Gürcüstan'a gitmem ile oldu. Gürcü halkı, Gürcü kültürü ve Gürcüstan'la ilgili her şey en az Gürcü müziği kadar beni etkilemiştir.

Amerika'da ve tüm batıda iyi müzisyen ve iyi şarkı söyleyen insanların iyi müzik eğitimi alması gerekir. Oysa Gürcüstan'da, sokaktaki adam, tarladaki kadın ve denizdeki balıkçı da aynı zamanda iyi bir müzisyendir ve en zor şarkıları bile bu tür insanlar operada söylüyormuş gibi söylerler.

The Kartuli Ensemble ile söyleşi sırasında.

Steward, Frank, Carl.

çveneburi: ABD'de sizin dışınızda ve dünyanın diğer ülkelerinde Gürcü müziği toplulukları var mıdır, varsa nerelerde ve hangi adlarla anılmaktadır?

Ensemble: Bizim bildiğimiz Boston'da "İberya" adlı küçük bir müzik topluluğu var. Ayrıca Japonya'da Gürcü müziği çalan ve söyleyen ve tamamen Japonlardan oluşan bir müzik grubu var. Paris'te "Merani" adlı bir müzik topluluğu var. Ayrıca Avusturya'da da bir Gürcü müzik topluluğu olduğu söyleniyor. Kanada'da Toronto'da bir Gürcü müzik topluluğu olduğunu biliyorum.

çveneburi: Sizin topluluğun kullandığı müzik aletleri konusunda bilgi verir misiniz? Ayrıca, vokal Gürcü müziği dışında klasik Gürcü müziği, kentsel Gürcü müziği konusunda da çalışma yapıyor musunuz?

Ensemble: Ben Anzor Erkomaişvili'den çonguri dersleri aldım. Ayrıca duduki ve salamuri konusunda da eğitildim. Gürcü müzik aletlerini New York'taki Gürcü müzik topluluğunun çalışmalarında ve konserlerde çaldık. Biz eminiz ki gelecek çalışmalarımızda Gürcü müzik aletlerini daha çok kullanacağız. Öyle oldu ki, müzik grubumuz rastlantı sonucu daha çok şarkı söylemeye yakın bir grup.

çveneburi: Türkiye'deki Gürcü müziği ile Gürcüstan'daki Gürcü müziği arasında bir yaklaşım, yakınlık var mıdır?

Ensemble: Türkiye'deki Gürcü müziği konusunda yeterli bir bilgiye sahip değiliz. Bu nedenle bu konuda bir şey söylemek zor. Fakat kökleri aynı olduğuna göre birbirine çok yakın olması gerekir.

çveneburi: Teşekkür ederiz.

İberya Özkan ile Gürcü Müziği Üzerine Söyleşi*

(Geçen sayıdan devam)

Folklorla Doğru: Bu asimilasyon süreci yoğun olarak 1950'lerden sonra başlamış, değil mi?

İberya Özkan: Evet, bu asimilasyon, devlet tarafından, "Gürcü kültürünü yok edelim" diyecek yapılmış bir şey değil. 1. Azınlık kültürlerine sahip çıkan bir devlet politikası olmamasından kaynaklanan; 2. Ekonomik, kültürel birtakım etkilerin köylülüğe ulaşmasından kaynaklanan bir asimilasyon olayı var. Asimilasyon doğal olarak gelişmiş. Öyle bir noktaya gelmiş ki artık, Türkiye'deki Gürcülerin bir kısmı Gürcüce bile konuşmuyor. Ancak yine de Türkiye'deki Gürcüler asimilasyondan en az payını almış bir topluluk. Yalnız, Artvin'de bulunan bazı köylerin Gürcüce isimlerinin Türkçeleştirilmesi (her ne kadar oradaki köy halkı eski ismini kullanıyor olsa da) bu doğrultuda çok talih-siz bir girişim.

Folklorla Doğru: Hangi yıllarda değiştirilmiş?

İberya Özkan: Çok yakın tarihlerde.

Folklorla Doğru: 50 sonrası yani.

İberya Özkan: Evet. Bir de biliyorsunuz, Türkiye'de Atatürk zamanında Soyadı Yasası çıktı. İşte, Osmanlı İmparatorluğu yıkıldıktan sonra Öztürkçe soyadlar edinme zorunluluğu getirildi. Bu yasa Gürcülere yüzyıllardan beri kullandıkları soyadlarını terk etme zorunluluğu getirdi. 70 yıl önce olan bu olay, Gürcülerin soyadlarını tamamen unutmalarına neden oldu. Çok azı kendi soyadını hatırlıyor, biliyor, bazıları da kullanıyor. Fakat resmen "Özkan" gibi, "Sayse" gibi resmi soyadlarını kullanmak zorundalar. Bence bu konuda bir çalışma yapılmalı, orijinal soyadları varsa bunların yeniden ortaya çıkarılması gerekir. Çünkü Osmanlı tehlikesi gibi bir şey artık yok. Bu da bir derece atılım olur. Düşünün yani, "Melaşvili" soyadı, yüzlerce yıldır kullanılan bir soyadı ve öyle bir soyadı ki Gürcüstan'da o soyadını taşıyan kim varsa mutlaka benim akrabamdır. Türki-

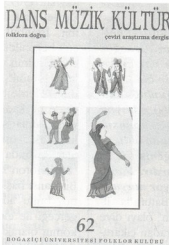
ye'de 70 yıl önce çıkan bir yasadan dolayı ben "Melaşvili" soyadını terk etmek zorunda kalmıyordum, bu bana geri verilmeli diye düşünüyordum. Sonuçta Türkiye'deki Gürcülere yönelik özel bir asimilasyon politikası uygulandığından söz edilemez. Çünkü Gürcüler Türkiye Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan tutun da Türkiye'nin kurulmasına varana kadar birçok konuda gerçekten Türklerle beraber Türkiye'nin en sadık vatandaşları gibi hareket ettiler. Ortama son derece uyumlu bir özellikleri var. Çerkesler gibi ulusal bir ayaklanma söz konusu değil, kendilerini zaten koruyorlar. Yalnız bazı özel örneklerden söz etmek mümkün: Gürcü köylerindeki ilkokullarda Gürcücenin yasaklanması, Gürcüce kelime kullanıldığında çocuklara ceza verilmesi, vs. Belki bunlar incelendiği zaman genel "Türkleşme" politikasının bir uzantısı olarak algılanabilir ama daha çok "Gürcülere yönelik bireysel bazı tutumlar asimilasyonda önemli etken olmuştur," denebilir. Gürcü toplumunda belki de, "Aman çocuklarımız Gürcüce öğrenmesin, öğrenirse şöyle olur, böyle olur," gibi bir otosansür de işlemiştir.

Folklorla Doğru: Sözüünüz ettiğiniz okul örneğine benzer başka örnekler var mı?

İberya Özkan: Evet, Türkiye'de "Türkçe konuşun!" politikası ya "Türkçe öğrenin" politikasıyla da Türkçenin geliştirilmesine dönük politikalar diğer dillerin gelişmemesine neden olmuştur. Örneğin Artvin folklorunda, Artvin halk danslarında bulunan bazı dansların isimleri değiştirilmiştir. Bu bireysel birtakım çabalarla yapılmıştır, çarpıtılmıştır. Dans, Gürcü dansı olmasına hatta adı Gürcüce olmasına karşın, uyduruk bir Türkçe isim bulunarak Türkçeleştirilmiştir. Örneğin "Epradi" diye bir köy vardır "Maçaheli"de, "Epradi" ismi değiştirilmiş "Efeler" denmiştir...

Folklorla Doğru: Nerede bu köy?

İberya Özkan: Artvin'in Borçka'ya bağlı "Camili" diye değiştirilen "Maçaheli" nahiyesinde. Örneğin "Kvabistavi" köyü. Tam tercümesi

"Kayanınbaşı" anlamına geliyor. Türkçeye çevrilmiş, resmi adı "Kayalar" köyü olmuştur.

Gürcüce öğrenmenin bir işe yaramayacağı inancı Gürcü toplumunda önemli bir baskı unsuru olmuştur. Onun için Gürcüce öğretmemeye çalışmışlardır. Gürcü ana ile baba Gürcüceyi mükemmel biliyor olmalarına rağmen çocuklarına Gürcüce öğretmemek için özel itina göstermişlerdir. Çünkü okula gidene kadar Gürcüce bilen, tek kelime bile Türkçe bilmeyen çocuk okula gittiği zaman zorlanıyor. Belki başına bir şeyler de gelebilir! Halbuki bu son derece yanlış bir tutumdur, o ana baba zaten Türkçeyi doğru dürüst bilmemekte, özel bir şiveyle konuşmaktadır. Türkçe öğretilen derken çok bozuk bir Türkçe öğretmektedirler.

Folklorla Doğru: Peki Türkiye'de milliyetçiliğin şiddetlenmeye başladığı zamanlarda örneğin 70'lerde Gürcülerin diğer azınlıklarla birlikte maruz kaldığı daba farkı baskılar var mı?

Iberya Özkan: Evet, olmuştur. Ona örnek vermek güç, şu anda anımsayamıyorum, ama öyle şeyler oldu.

Folklorla Doğru: Türkiye'de kültürel bölgeler iller temelinde tayin ediliyor. Örneğin Artvin dansları denen bir bütün vardır ve bu dansların etnik kökenine dair ciddi bir karmaşa söz konusudur. Çoğunluğunun Gürcü dansı olduğu bugün teslim ediliyor ama yine de belli bir karışıklık söz konusu. Ermeni ve Laz danslarının da içinde olduğu ya da bir dansın içinde de üç ögenin bir arada bulunabileceği kamları vardır. Buralara dair ayrıntılı bir şeyler biliyor muyuz?

Iberya Özkan: Örneğin "Orta Batum"la ilgili ayrı bir hikâye var. "Orta Batum" olayı diye bir olay yoktur Türkiye'de... O, sonradan çıkartılan, Kafkasya'dan II. Dünya Savaşı'nda göç eden bazı dans ustalarının 1974'te Türkiye'ye geldiklerinde öğrettikleri bir danstır. Haşım Sotay İzmit'e yerleşmiş, Musa Ramazan İstanbul'a yerleşmiş, Elbruz Gaytoğlu Ankara'ya yerleşmiş. Ali Hoca Bursa'ya yerleşmiş. 1920'lerin 30'larının en usta dansçıları. Bunların hiçbirisi Gürcü değil, çoğu Çerkes, Haşım Sotay Türk asıllı, Ali Hoca Tatar. Hangi ilde bulunuyorlarsa, o ilin Kafkas, Çerkeslerinin kurduğu Kuzey-Kafkas dernekleri onlara sahip çıkmış. Kuzey-Kafkas derneklerinde hoca olarak çalışmışlar ve Çerkes oyunlarını öğretmişler. Dolayısıyla Türkiye'deki Kafkas danslarının ortaya çıkışı bu derneklerden başlıyor. Azeri olayı hariç tabii... Bunlardan birisi olan Haşım Sotay

İzmit'te "Artvin Kültür ve Folklor Derneği"nde çalışmış. Bu dernekte Gürcü danslarını öğretme-si istenince 7-8 tane Gürcü dansı öğretiyor. Bunların arasında Horumi adlı, şu anda "Orta Batum" diye bilinen dans da var. Bu süreç 1970'lerde başlıyor, 74'lere kadar sürüyor. 74'te sanyorum, Haşım Sotay vefat ediyor. O zamana kadar bu dansı öğrenen öğrencilerden bir kısmı Artvin'e, bir kısmı İstanbul'a gidiyor. Bir kısmı da İzmit'te kalıyor. Gittikleri yerlerde, ne öğrendilerse, bir kısmını eksik, bir kısmını hatalı, bir kısmını ayık-layarak, bir kısmını da vurdurarak çevrelere öğ-retiliyorlar. Böylece "Orta Batum" yayılıyor.

"Orta Batum" lafını, ondan sonra bir furya gi-bi duyuyorum, "Acara Horonu" diye duyuyorum. "Gürcü Horonu" diye duyuyorum. Farklı farklı isimler konuyor. Bu oyunun adı "Horumi"dir. Olsa olsa Türkçe karşılığı "Horon" olur. Yalnız "Orta Batum" adıyla Artvin'de daha önceden bi-linen başka bir oyun var. "Borçka Horonu" da deniyor. Bu dansla kaynaştırılarak oynanmış ola-bilir. Bu dansın Türkiye'de gelişmesine ikinci kaynak 1969 yılında Türkiye'ye gelen Gürcüstan Devlet Halk Dansları Topluluğu'dur. Bunlar İz-mir, İstanbul ve Ankara'da gösteriler yaptılar, çok beğenildi. Dünyanın en ünlü koreografların-dan birisinin yönettiği olağanüstü bir ektiği. On-lar "Horumi" oynuyorlardı. Aynı ekip, 1971'ler-de, 72'lerde tekrar geldiğinde o zaman Türki-ye'de ne kadar "folklor uzmanı" ya da "hocası" varsa bunlar seyrettiler. Biraz ordan alarak, biraz kırarak dansı "Türk Folkloru" repertuvarına kat-tılar. Aslında "Horumi"nin Artvin'de oynanan "Deli Horon"la köken olarak hiçbir farkı yoktur. Bir dansı başka bir yerden alıp da oynayacaksa-nız; bunu adıyla, sanıyla milliyetî-etnik köken gerçeği ile ele almanız lazım. Dansın içerisinde komut olarak "Erti, Ori, Sami" diye birtakım ifa-deler kullanılıyor. Bu Gürcücede "Bir, İki, Üç" demektir. Hikâyesini anlatıyor: Bu dansta "Erti, Ori, Sami, Othi, Huti"ye kadar, beşe kadar sayılır. Beş kişiyle (genel olarak) oynandığı için. Haşım Sotay'dan kalan bir olay. "Erti, diyeceksiniz, Ori, Sami,... Huti, ordan sonra figürü değiştire-ceksiniz," dermiş. Bu şekilde olay uzadığı için bizimkiler kırpılmışlar. "Sami"ye kadar indirmişler. Bunlar hoş şeyler değil. Sonuçta Artvin dansları-nın çoğunluğu Gürcü kökenine dayanıyor, bir kısmı da Laz ve Ermeni kökenine dayanıyor. Ama hiçbir köken olarak "Türk" değil.

(Devam edecek)

* Folklorla Doğru dergisinin 62. sayısından alınmıştır.

Neden ve Nasıl Gelmişiz?*

Prof. Dr. Şuşana PUTKARADZE

1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'na hep, yenilen veya yenenin gözüyle bakılmış, kimse arada ezilen insanların o dönemdeki durumlarını dikkate almamıştır. Bu açıdan Prof. Dr. Şuşana Putkardze'nin *Çveneburebis Kartuli* (Bizimkilerin Gürcücesi) adlı 726 sayfalık, Türkiye Gürcülerinin dili üzerine araştırmalarını verdiği birinci kitabın, "Muhaciri Kartvelebi" (Muhacir Gürcüler) bölümünün göç dönemi ile ilgili kısımları ilgi çekicidir. Çeviride bu dönem ile ilgili kısımlar kısaltılarak ve sadeleştirilerek değişik bir başlık altında ele alınmıştır.

Atatürk milliyetçiliği bağlamında Türk Milleti'ni oluşturan halklardan Gürcülerin, atavatanlarından anavatan Türkiye'ye göçü ile ilgili mütevazı ölçülerdeki bu çevirinin; 1071'den beri yakın komşu olan ve akrabalık ilişkileri içinde bulunan iki milletin arşivlerinin ve çeşitli kaynaklarının artık yapılmalı ve daha geniş kapsamlı olarak incelenip araştırılması dileğiyle.

Fevzi ÇELEBİ

Muhacir Gürcüler tamlaması, Gürcücede 19. yy'nın son çeyreğinde Gürcüstan'dan Türkiye'ye göçen Gürcüleri ifade etmek amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Muhacir Gürcüler ise kendilerine "Çveneburi" derler.

Göçün oldukça kanışık bir tarihi vardır. İlk olarak, 1828-1829 yıllarındaki Osmanlı-Rus Savaşı'nın bitiminde Mesheti'den başlamıştır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nı izleyen yıllarda ise daha geniş bir alana yayılmıştır. Bilindiği üzere Berlin Kongresi'nin sonucunda eskiden

Osmanlı İmparatorluğu egemenliğinde yaşayan İslamlaşmış halka seçme hakkı verilmiştir. -Ya Rusya'nın hâkimiyetindeki topraklarda yaşayacaklar ya da Osmanlı topraklarına göçeceklerdi. Rusya ve Osmanlı arasında 27 Ocak 1879 tarihinde İstanbul'da yapılan antlaşma ile muhacirliğin resmi süresi yasallaşmış oldu. Antlaşmaya göre 3 Şubat 1879 tarihinden 3 Şubat 1882 tarihine kadar olan göç süresi, daha sonra 1884 yılına dek uzatılmıştır. Bu süreç izleyen yıllarda da son bulmamış, hemen hemen 1921 yılına dek sürmüştür.

Memed Abaşidze

Muhacirlik, Gürcü halkının, tarihindeki en ağır trajedisidir. Göçün, tarihsel Yukarı Kartli dolaylarında yol açtığı zarar ne bir istila, ne de bir barbarlık yıkımı gerçekleştirmemiştir. En eski Gürcü toprağı boşalmıştır. Bu topraklar arasında Kola, Artaani, Şavşeti, Klarceti, Livana, Murğuli, Maçaheli, Tao, Acara, Kobuleti sayılabilir. Arşivlerden edinilen bilgilere göre; Kobuleti'de 1879 yılı göçünden sonra 2.000 kadar nüfustan 500'ü kalmış, Hulo yakınındaki köyler tamamen viran olmuş ve terk edilmiştir. Hiçbir yerinde tek bir canın bile kalmadığı köyler vardır. Örneğin; Kvirike-Kobuleti'de, Arsenauli-Keda'da, Ereguna-Murğuli'de...

Göç yüzünden vatanını terk edenlerin sayıları hakkında kesin bilgiler korunamamıştır. 1891-1893 yıllarında ünlü halk adamı Z. Çiçinadze bu yolculuk döneminde göçenlerin sayısı ile ilgili bilgi topluyordu. Bu bilgiler ışığın-

da içerisinde en azından 5-10 hane gitmeyen köyün olmadığını, büyükçe köylerden ise 40-50-100 hanenin göçtüğünü söyleyebiliriz. Örneğin; Alambri'den 100 hane, Hutsubni'den ve Tskauraki'den 50'er hane, Çakvi Kasabası'ndan 40 hane, bütün Kobuleti'den 7.000 haneden fazla göç olmuştur. Merisi topluluğunda 600 hane göçmüş, 100 hane kalmıştır. Yukarı ve Aşağı Acara da bu yıllarda 4.000 haneden fazla göç vermiştir. Üstelik Z. Çiçinadze bu bilgileri Batum Müftüsü Hasan Gverdadze Efendi'den almıştır. Bu bilgiler ışığında Z. Çiçinadze Osmanlı'ya göçenlerin sayısının milyona ulaştığını saptamaktadır.

İtalyan Evgeni Dalecio Gürcüstan'dan Osmanlı'ya göçen Gürcüler hakkındaki 1920 yılı araştırma bilgilerini bizlere ulaştırmaktadır. Dalecio, *Gürcüler İstanbul'da* adlı kitabında: "Büyük güç, Gürcü Müslümanlar İstanbul'da yaşıyorlar. Osmanlı'daki Gürcü Müslümanların artışı 1877-1878 savaş zamanında Batum ve Batum'un sınır vilayetlerinden yapılan göçe dayanır. Bunlara şimdiki savaşın mültecileri de eklenmiştir," diyor.

Trabzon Rum Komitesi'nin tanımıyla Pontus içerisinde kesinlikle 53.380 Gürcü vardı. Başka bir tanımlamada da, Samsun ve Tokat yörelerinde Gürcülerin imar ettiği 64 kent veya köy mevcuttu. Tahmini nüfusları da 140.000 civarındaydı. Burada Lazların Gürcülerden ayrı tutulmaması ilginçtir. Bunların dışında kalan Gürcü Müslümanların bir kısmı İstanbul'da ve yakın kuzeydoğusunda, Marmara Denizi civarında, İzmit ve Adapazarı illerinde ve güneyde Bursa'da yaşamaktaydı. Gürcü köyleri ile Klikya'da Halep Yolu üzerinde de karşılaşırlar.

Karadeniz kıyı bölgelerinde yaşayan Gürcü Müslümanların sayısını bunların sayısına eklersek bu rakam 300-400 bine kadar çıkar. Türk Kurtuluş Savaşı'nda İzmit ve Adapazarı illerinden seferberliğe çağrılanların dışında, 7.000 Gürcü gönüllü savaşa katılmıştır.

Yurttan göçenlerin sayısı daha fazla olabilir. Fakat yolculuğa hazırlanan insanların olumlu etkileyen yerel ileri gelenler, düşünürler, din adamları ve bazı beyler mevcuttu. Bunların arasında; Keda Müftüsü Ahmed Halipaşvili, Hulo Kasabası Kadısı Nuri Beridze, Müftü Loman Kartsivadze (Enderun Muallimi), Huseyin Abaşıdze, Nuri Himşiaşvili, Şerip Himşiaşvili, Tevpik Atabagi, Dursun Tavdgiridze,

Tupan Şarvazidze, Ahmed Halvaşi (Maraditi'li)... sayılabilir.

20. yy'ın ilk çeyreğinde Acara sakinlerinin hakiki rehberi ve güvenilir hamisi olarak Memed Abaşıdze Bey'i görürüz. O, vatani görevini yorulmaz kalemiyle gerçekleştirdi. Politik ve ekonomik imkânsızlıklarla esaret içindeki kardeşlerinin istikbalini düzeltmeye, onlarda milli bilinci uyandırmaya çalıştı. Memed Abaşıdze Bey'in rolü, ilk emperyalist savaş döneminde Acara'dan Türkiye'nin iç bölgelerine yerleşmek için sıralanmış ahalinin çaresizliğinin, her zaman vatan toprağında birleşmede çözüleceği fikrini dile getirmesi çerçevesinde değerlendirilmelidir. O büyüklüğü ve kariyeri başka bir soyadının büyüklüğü için yabancı topraklarda aramıyor, halkı için çırpınıyor ve gerçek mutluluğu vatan toprağının sevgisinde görüyordu.

O dönemdeki yaşamın ağır şartlarıyla ümitsizliğe düşen Acara ahalisi çaresizlik içinde önderinin peşinden gidiyordu. Yaşam ve köklenme ancak Gürcüstan Ana'nın bağrına sınıksız sarılmakla olabilirdi.

Memed Abaşıdze, özellikle *Orocha* gazetesinde (2 Ekim 1879) yayımlanan "Acara" dan Mektup" adlı yazısında Loman Kartsivadze Efendi'nin yurtsever tutumları üzerine bilgiler vermiştir. "Zeki, bilgili ve halk içinde büyük bir nüfuz sahibi olan Loman Efendi Yukarı Acara ahalisindedir. Acaralılar yerleşebilecekleri alanları saptamak için Osmanlı'ya seçilmiş kişiler göndermişler, Loman Efendi de bu seçilenler arasında yer almıştır. Yolculuktan döndüğünde edindiği bilgilerle topluluğa (Keda'da toplantı yapılmıştır. Bütün Acara temsilcileri de bu toplantıda hazır bulunmuştur.) hitaben: 'Birçok yer gezdim fakat bizim vatanımız gibi bezeli ve yaradılışımıza uygun hiçbir yerle karşılaşmadım. Ayrıca İslam inancı yalnız bizde kalmış. Hiçbir yerde dini bizim kadar temiz ve azizce kimse uygulamıyor. Bu yüzden size göçmenizi önemiyoruz,' demiştir." Loman Efendi'nin bu sözlerini tartışan, yolculuk tarafından birçok insan evinden barksından uzaklaşmaktan vazgeçmiştir. İ. Çavçavadze, G. Orbeliani, G. Gurieli, S. Meshi, N. Nikoladze, G. Tzerteli, T. Sohokia, N. Mepişaşvili (Yukarı Acara Yöneticisi) ve adını sayamayacağımız birçok Gürcü halkının önderi olan nice değerli kişi kalbi kırık insanları umutlandırıyor, koruyor ve yardımcı oluyorlardı.

Ulusal literatürde muhacirlik tarihinin önemli bir yeri vardır. 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonrasında bölge nüfusunun düştüğü ağır ekonomik ve sosyal şartlar, Gürcüstan'a iade olunan yörelerde Rus idarecilerin barbarca tutumları ve Müslüman Gürcülerin dini fanatizmi göçün asıl kışkırtıcı sebepleri arasında kabul edilmiştir.

İncelemecilerin bir bölümü muhacirliğin başlamasına asıl olarak, dini fanatizmin rolünü yüklüyor. Fakat İ. Çavçavadze, G. Orbeliani, S. Meshi, N. Nikoladze ve G. Tzereteli göçün temel sebebi olarak yönetici çemberinin yerel nüfusa yönelik barbarca tutumlarını göstermektedirler. Onlara göre yalnızca dini fanatizm eksik rol oynuyordu. Kafkas Ordu Başkomutanlığı Başvekili G. Orbeliani'nin *Sivastopol Minski* adlı eserinde yazdıkları bu açıdan ilgi çekicidir: "Göç Osmanlı'ya Acara ve Kars'tan uzuyor. -Farklı inanca sahip insanların Rus egemenliğinden kaçışı hakkında ne söylenebilir? Kırım boşaldı, Çerkesler Kuban'dan 200 binden fazla göç verdiler, Abhazya yerleşim dışı kaldı. Şimdi Kars ve Acara insanları kaçıyor. Herkes bu fanatizmle hareket ederse çözüme nasıl ulaşılabilir? Göç, dine sahip çıkmaktan kaynaklanmamalı. İnsanlar mutlaka öncelikle baş içinde ve rahat bir yaşamı arıyor olmalı... Ve doğru kanunları seçmeliler, hangi dille yazılmış olursa olsun."

Gerçekten Rus yöneticilerinin idareyi ele alışlarının ilk günlerinde ahalinin sıkıntıda olmadığı zamanlar da vardı. Bu dönemde kimse Osmanlı'ya göçü olası görmüyordu. Ancak üzücüdür ki, yönetici çemberi göç için gerekli ortamı hazırlıyordu. Sivastopol-Minsk nutkundan: "Batum vilayetine alınmasıyla Rusya, Kafkasya sınırlarının en önemli ve tehlikeli bölgesinde doğal gücünü kazandı, orada savaşçılar vardı ve kısmen boyun eğmiş ahaliden Türkiye ile dinle bağlantılı olanlar bu sebeple kale içindeki tehlikeli unsur olarak kabul edilirdi, orada bulunmamalıdır. Yerel ahali boşaltılmalıdır," ifadelerinden halkın ya asimile edilmesini ya da göçmesini açıkça istediklerini görüyoruz. Fakat bu durum ileride Rusya'nın işçi sıkıntısı çekmesine davetiye çıkarabilirdi. Nitekim bu göç isteğiyle "Rusya 20-30 bin insanı kaybederdi. Ama savaşlarda tecrübe kazanmış halk yerinde kalırsa bir ümitle Rusya'ya destek olur ve Rus sınırını kendi vatan topraklarıymış gibi ko-

ruyabilirlerdi." Bunun dışında Batum Askeri Üssü Generali Kamarov, Stephanov gibi birçok kişi göçü destekliyor, ahaliyi yıldırıyordu.

Rus krallığı yeni borçlarının karşılığını yönetimi altına aldığı bölge halkından toplamaya başladı. N. Nikoladze; "Halktan, daha savaş yaralarını sanp ayağa kalkmadan 6'dan 10 manete kadar vergi vermeleri istendi. Bu vergiyi toplamak içinse herkese kaba metotlar uygulanıyordu," diyor ve halkın hiddetine bir sebep de bunu gösteriyor.

İ. Çavçavadze "İç İnceleme" yazısında Acara ve Kobuleti'nin başına gelenlerin gerçek yüzünü betimliyor: "Kader, Acara ve Kobuleti'yi savaş meydanı yaptı. Çarpışan Rus ve Osmanlı orduları elbette halkın iyiliği için burada bulunmuyorlardı. Halk, kendi vatanlarındaki ordulardan hangisinin tarafında olması gerektiğini bilemiyordu. Kimin eline düşecekleri de meçhuldü. Ne Rusya'nın, ne Osmanlı'nın halkın saadetini düşünmediği açıktır. Bu topraklarda (Acara ve Kobuleti) savaştan dolayı sefalet hüküm sürmeye başladı. Köylerin ormanlar, düzlükleri yandı, yaşananlardan ıstıraba düşmüş halk göçü yeğledi. Göçerken elinde kalanları götürme- si de imkânsızdı. Yaşananlar; bolluk içindeyken tohumuz kalmak, sonra ölüm ve kandı. Bu durum karşısında üzüntüye düşen Çavçavadze'nin dilekleri vardı. Yönetimden ve Gürcü halkından teselli arayan kardeşlerine yardım eli uzatılmalıydı. "Ey Gürcüler,... Kardeşlerine elini uzat, onlar bugüne dek senin için kayıptılar ve onlar artık sana geldiler. Nasıl dayanabilirler bu şartlara; parayla mı, aşla mı, giysiyle mi?... Kardeşliğin, birbirinin iyiliğini arzulamak ve dayanışmak olduğunu gösterelim. İşte böyle bir kardeşlikte düzelir kaderimiz, bu kardeşlik mutluluğumuzun tomurcuğunu oluşturmalıdır... Kimsesizler diyoruz, ancak yeryüzünde yalnız kimsesiz bilir sıkıntıdayken iyiliğin ve dayanışmanın ne olduğunu." Büyük Çavçavadze'nin bunları temenni ettiği dönemde Gürcüstan henüz maddi ve manevi gücüne kavuşmamıştı ki; bir vatan evladının arzularını dinleyip kalbine götürse ve kardeşleri için bir lokma çıkarıp verseydi. Bir miktar yardım sağlanmaya çalışılıyorduydu da bunlar henüz denizde bir damla misaliydi. Hissedilemeyecek miktardaki bu yardımlar göçü reddetmeye sebep olamadı ve kaçış başladı. Bu yardımlar sıkça ve zaman kaybetmeden halka ulaştırılmıyordu. Çaresiz halk

Gürcüstan Ana'dan özel bir ilgi istiyordu, sosyal ve ekonomik sınırları daralmış bu binlerce yoksulun düşman telkinleriyle de zihinleri bulanmıştı. S. Meshi yıllardır ayrı oldukları kardeşleri ile diğer Gürcülerin kavuştuklarında yaşadıkları duygu ve düşünceleri doğrulukla yazıyordu: "Herkes hatırlıyor kayıp kardeşlerini bulduklarında yaşadıkları sevinci, mutluluğu ve memnuniyeti. Zaman içinde birçok sıkıntı yaşandı; açlık, susuzluk, çıplaklık ve soğuk geçirdiler kardeşlerimiz. Çoğu bu sebeplerden atavatanını terk etti ve Osmanlı'ya göçtü. Bu dönemde gerekli yardımı yapamadık. İlk sevincin ardından kardeşlerimize karşı vazifemizi unuttuk. Onlarla her şeyi paylaşmalıydık. Halkımıza gerçekten kardeş gözüyle baktığımızı, onlar için endişe duyduğumuzu, onların iyilik ve mutluluğunu arzuladığımızı hiçbir olayla ispat edemedik. Artık Osmanlı'ya gidiyorlar, bunda hayret edilecek bir şey de yok. Çaresizlik nedeniyle uygulamalarla olmasa bile fikren destekliyorlardı. Bunu bütün Gürcülerin düşünmesi gerek. Bulunan kardeş yine kaybolabilir." *Droeba* ve *Iveria* sıkça bu bölge halkının sıkıntılarını üzerine yazılar yayımlıyordu. Fakat bu gazetelerde ifade edilen fikirlerin pek etkili olduğu söylenemezdi. Bunun iki sebebi vardı: İlki; köylerde henüz okuma yazma bilen bir Gürcü mumla aranırdı, ikincisi de; gazetelerin halka ulaşması çok zordu.

Bu zor günlerde keder içindeki halka teselli edici sözler söylemek için dahi hiçbir halk adamı ayak basmıyordu bu köylere. E. Takaişvili bu dönemin aydınlarının uğraşlarındaki en önemli eksiği çok isabetli bir şekilde tespit etmiştir: "Kimse gitmezdi Gürcüstan'ın güney bölgelerine ve bilmezdi neler olduğuna bu bölgelerde. Sorsanız herkes çok yurtseverdi, Ancak Golovin Caddesi (şimdiki Rustaveli Bulvarı) ve Kutaisi Bulvarı ötesine ayak basmazlardı. Halkın gözetilmesi gerekirdi..."

Evet, tarihsel Tao-Klarceti'nin Gürcüstan topraklarına katılmasından 40 yıldan fazla zaman (1878-1921) geçmesinden rağmen, bu eski Gürcü toprağına ne büyük bir yazar, ne de büyük bir şair misafir olmayı düşünmüştür. Sıkıntı geçirmiş binlerce Gürcü için teselli edecek sadece birkaç söz söylenmiş ve burada Gürcü ruhunun uyandırılmasına ve okulların açılmasına çalışılmıştı.

Bu dönemde büyük şair Pşavela bölgede

misafir olarak bulunuyordu. Yazılarında, "Acara'yı, Kobuleti'yi, Klarceti'yi, Tao'yu, Büyük Mesheti'yi, bugünkü bizim değerli Müslüman Gürcüstan'ı dolaştım," diyor. Pşavela, Tuş ve Hevsur koyun tüccarlarının arasına, tartışılan sorular hakkında karara varmak amacıyla girmiştir. Tuş-Pşavel-Hevsur koyun tüccarları yüzyıllardır buradaki otlaklarda çobanlık yapmışlardı. Klarceti bölgesinde Şavşeti'nin bir noktasının adı bugün de halen Han Tuşet (Tuşların Kervansarayı) olarak anılmaktadır.

Nuri Himişiaşvili Bey ise birçok amaçla yazıyordu (1883). İlia Çavçavadze'ye, "Şavşeti'de halk için okuma-yazma amaçlı bir okul açılmalı ki; ahaliye evlatlarının gelişmesinde yardımcı olsun ve anadilimiz öğretilsin. Okulun kurulmasını bir görev olarak kabul ediyorum. 60-80 kadar çocuk toplayayım. Çocuklar arasındaki kimsesiz ve yetimlerin nafakasını da ben karşılayacağım. Çocuklara kalacak yeri de ben sağlanm," diyordu. Aynısını Artvin'den bölge yöneticisi Niko Eristavi de 1907 yılında düşünüyordu. Ancak bu yalnız düşünce olarak kalmıştır.

Daha 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonunda tarihsel Tao-Klarceti ve Acara Gürcüstan'a iade edilmeden I. Çavçavadze "Osmanlı Gürcüstan'ını" yazıyordu: "Osmanlı Gürcüstan'ında yaşayan kardeşlerimizin İslam dine bağlı olmalarından endişe duymuyoruz. Arzumuz o mutlu günün gelmesi ve kardeşliğimizin tekrar pekiştirilmesidir."

"Ve bu mutlu gün geldi. Kardeşler kavuştu. Kendi öz oğlu Ana Gürcüstan'a döndü. Yaşamımızın tomurcuklandığı o toprak!" Büyük Çavçavadze böyle bahsediyordu yaşamımızın tomurcuklandığı, hayatımızın var olduğu, şanlı bayrağımızın gücünü aldığı topraklar ve evlatları için. Öğrenmenin, aydınlanmanın, vatan için sevmenin orada serpildiği söyleniyordu bir zamanlar vatanımıza.

İade edilen topraklarda düzen kurulamadı. Gürcüler arasında milli duyguları zayıflamış, hatta kopmuş insanlar vardı. Gürcüstan'a yeni katılan topraklardaki halka, farklı gözle bakmaya başladılar. Onları "Tatar" olarak adlandırdılar. Uzun süredir Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan bu insanların adı her zaman Gürcü idi. Anadilleri de tartışmasız Gürcüce idi. Osmanlılar dahi onları farklı bir adla değil Gürcü olarak kabul etmişlerdi. Düşman, "Siz Tatarsınız

ve Tataristan'da yerleşmeniz gerek," diyordu. Gürcüstan'ın güçlenmesi istenmiyordu. Rus işgalinden sonra Batum'a çok önem verildi. 1879 yılında henüz ilk büyük göç döneminde Kobuleti, Çakvi ve Batumi'nin çeşitli mahallerinden göçen yerliler Osmanlı'da açtıkları ormanlara yeni yerleşim birimleri kurmaya çalışırken, Ruslar buralara yazlık evler yapıyorlardı.

Bu dehşet verici milli trajedi, İlia Çavçavadze'nin içini acıyla dolduruyordu. Halk, evibarkı, anayı-atayı, doğduğu-büyüdüğü yerleri ve kendi için değerli ne varsa herşeyi bırakıp, nereden, nasıl ve nereye gidiyor? Tabii ki Osmanlı'ya... Yeni birleşen topraklarda çekirgeler gibi aç gözlü, obur ve yağmacı insanlar vardı. Onlar, işlerinden atılmış, hayırsız ve ümitsiz kişilerdi. Bu dönem sonrasında hayret vericidir ki, atavatandan çıkış ve göç üzerine bugün, 19. yy'da birçok örnek bulduk.

Acara halkının bir bölümü isteksizce bilinmeyen diyarlara gidiyordu. Kraliyet yerel idarecilerin barbarca tutumlarından yararlanıyordu. Yerli halk kaybediyordu. Uzun yıllar savaş, açlık, ıstıraplar sürdü. Ahali yaşamını kurtarmaya mecburdu. Memed Abaşidze şöyle diyordu yazılarında: "Büyük bir zulüm bekliyordu halkımızı. Uzun yıllar yabancılarca yönetildik. Ağır işkenceler gördük. 1915'li yıllarda ateş ve kılıçla yönediler. Yurdumuzdan kovulduk. Bazı kardeşlerimizin de yaban ellerde çıktı canı. Boşalan sevgili toprağımıza Kazaklar yerleştirildi."

"Acara ahalisi bu süre boyunca yaşamını sürdürülebilmek için son derece ağır şartlarla mücadele ediyordu. İçimize paşa vekilleri soktular. (Tümü değil bazıları halkta karışıklık meydana getirirlerse yaşam zorlaşır ve karanlık günler tekrarlanırdı.) Vatanımızı ateşe ve kılıca verdiler. Halkımızı bezgindi. Halk topladı evini, barkını, eşyasını sırtına aldı ve o korkunç karda kışta, eşi ve çocuğuyla yabancı illere göçtü. Çoğu yolda, soğuk ve açlıktan can verdi. Mezarları yabancı bölgelere kazıldı. İstırap içinde yaşamış kardeşlerimizin böyle mezarları çoktu Osmanlı'da."

Acara halkı için Memed Abaşidze Bey "iç felaketi artırmamak için" vatan toprağında kalmayı seçiyor ve yaşamın aydınlık geleceğinin yolunu gösteriyordu. "1919 yılında vatanımız (Acara) savaş sonrası ada gibiydi, herkes ona turmanıyor ve onu yutmaya çalışıyordu. Böyle

dara düşmüş zamanımızda kimse bize yardım etmiyordu, Gürcüstan dışında. Onlar çikarsız ve mecburlaşmış gibi her zaman bizi batmaktan kurtarmaya çalışıyorlardı. Biz hem Müslüman hem de Gürcüleriz. Gürcüstan'ın öz oğullarıyız. Bilmemiz gerek ki Gürcüstan dışında kurtancımız yoktur. Hatırlayın, bir zamanlar bizler ateş ve kılıç altında eziliyorduk. Bizim yardımcılarımız ancak bizim kardeşlerimiz olmuşlardır. Bunlar Gürcü Hıristiyanlardı. Her şeyi iyice gözden geçirin ve gelecek yaşamımız hakkındaki kararınızı öyle verin. Unutmayın ki; tarihinize ve zürriyetinize ilk cevap verecek olanlar sizlersiniz."

Gürcü halkının tarihi kayıtlarında gözyaşı ve ah ile yazılmış olan muhacirliğin tarihi bugün de kalbimizi ıstırapla doldurur ve düşündürür, vatanımız için sonsuza dek kaybolan o yüzbinlerce Gürcü'nün kaderini. Onlar gözleri arkada kalarak, gözü yaşlı bir şekilde uzaklaştılar atavatanlarından.

O dönemdeki Gürcü basını sistemli bir şekilde göç üzerine yazılar yayımlıyordu. Özellikle ve çoğunlukla da *Kavkaz'da*, *Galoşa*, *Droeba'da* ve *Iveria'da* karşımıza çıkıyordu bu yazılar. Bu gazetelerdeki yazılar bizlere, insanların ev barklarını bıraktıklarını ve yaban ellere yolculuklarının nasıl ağır koşullarda gerçekleştirildiğini anlatıyorlardı. Ellerinde ne varsa; tüm malları, toprakları çok ucuza alınabiliirdi. Çünkü, nakliye güçlüğüle sağlanıyordu. Batum'da, Osmanlı'ya gidebilmek için aylarca gemi bekliyorlardı. Bu bekleyişte bazılarının parası bitiyordu. Geri dönüş imkânsızdı, ev bark satılmıştı. Bu halde gözü yaşlı, kendilerini olanlarla veda ediyorlardı ve oraya gidiyorlardı. Hepsinin ortak dileği daha iyi bir yaşamdı.

Osmanlı Hükümeti, Gürcüstan'dan (Batum ve Kars illerinden) en az yarım milyon civarında Gürcü mülteci almıştır. 1879 yılı sonunda Rus yönetimi hareket halinde olan güçlere teslim ederek muhacirlerin geri dönmeleri için emir verdi. Dönüş yıllarında çok az sayıda insanın geri döndüğü görülür. Güvensizlikten dolayı vatan özlemi çeken çok sayıda insan yerleştirildikleri yerde kalıyor, geri dönmüyorlardı. Resmi verilere göre 15 bin Abhaz kökenli geri dönmüştür. Ancak dönen Gürcüler hakkında bilgiler bulunmamaktadır.

Özet Çeviri: Fevzi ÇELEBİ

* Yazının başlığı *çveneburi* tarafından konulmuştur.

Büyük Uğraşların İnsanı

Tamila TSİNTSADZE

Cok eskiden bir yerlerde, bir şiir okumuştum, onu çabucak unuttum, fakat iki dizesi hep aklımdaydı.

"Ne taze, ne güzeldiler güller
Güller ne kadar taze, mükemmeldi onlar."

Lia Çlaidze Hanımefendi ile oldukça beklenmedik bir durumda tanıştım. Bu da çok eskidendi. Bir ressam arkadaşım beni arayıp Fransız misafirlerinin geldiğini ve yüzünü kara çıkartmamamı rica etti. O sıralar ben Fransız dilinin ve kültürünün büyük bir hayranıyım.

Biz de gezdirdik misafirlerimizi, eski Tbilisi sokaklarını dolaştık ve sonunda Tbilisi'nin güzellikleriyle büyülenmiş Fransızlarla vedalaştık.

O zaman ben sekiz aylık hamileydim ve eve geç dönünce evdekilerin hepsi birden bana sitem etmeye başladı. Ben ise beni büyüten teyzeme gidip rica ettim. "Sen git bizde kal, senin evinde de ben yalnız kalayım," dedim ve o gece orada yalnız başıma uyudum.

Gece yansıydı, dayanılmaz bir ağrıyla uyandım. Hemen korkmuş bir halde telefona uzandım, fakat bizimkiler telefonun fişini çekmişlerdi. Son çare olarak tanımadığım yakın komşunun kapısının zilini çaldım.

Ve işte o zaman beni oldukça şaşırtan bir şey oldu. Tıpkı kibar ve nazik insanlar için yazılmış eski bir senaryodaki gibi kapıyı genç, esmer, güzel bir kadın açtı. Hemen, korkuyla durumumu anlattım. O ise ne şaşırды, ne memnuniyetsizdi, ne de kinayeli konuştu.

Tersine, öyle tatlı öyle anlayışlı gülümsedi ki, hemen rahatladım! Sonra bir güzel kahkahayı salıverdi ve "Hazırlan gidiyoruz!" dedi. On beş dakika sonra Lia Hanım ve eşi Teimuraz Çikovani beni taksiyle rüzgâr hızıyla doğumevine doğru götürüyorlardı. Yarım saat sonra bütün ailem beni kucaklıyordu.

İnsanların gözyaşı sürekli. Yeter ki bir yerde biri ağlasın, diğeri susar; gülmek de öyledir. Dolayısıyla biz de gülelim ve hayattan şikâyetçi olmayalım. Hiç duydunuz mu nasil

bir ses çıkıyorlar, ipi kopmuş tepsih boncukları birer birer sel gibi aynaya düşerken? Hiç duydunuz mu?

İşte tam böyle bir sesle güldü Lia hanım. Aklımda o şiirin dizeleri işladi.

"Ne taze, ne güzeldiler güller
Güller ne kadar taze, mükemmeldi onlar."

Çlaidze-Çikovani'lerin ailesiyle yakınlaştıktan sonra sık sık düşündüm meğer ne kadar iyi kalpli, insafli insanlarla tanışmışım diye. Evlerinde bilim adamları ve ya-

zarlar hiçbir zaman eksik olmuyordu,

hele yabancı çocuklar çok görünüyordu, onlarda. O sıralarda Türkiye-Gürcüstan arası ilişkiler henüz başlamıştı ve o çocuklar da Türkiye Gürcülerdi.

Civcivler gibi, "Liako! Liako!" diye seslenerek sanki kendilerini koruyan meleğin peşinden koşarlardı. O da şefkatini ve sıcaklığını eksik etmezdi. Hatta hasta olanları hastaneye götürdüğünü de hatırlıyorum. Ortak tanıdığımız biri "Lia dinmek bilmeyendir, şimdi ise bi-

Lia Çlaidze

rine ameliyat yaptırınormuş,” demişti. Bütün bunlar az geliyormuş gibi, Lia Hanım'ın yardımıyla birçok Türkiyeli Gürcü genç, Tbilisi Üniversitesi'ne girip başarıyla bitirdiler üniversiteyi.

İlia Çavçavadze'nin jübilesine davet edilmiş Türk yazarlardan oldukça büyük bir grup, Batum'daki Türk konsolosun başkanlığında Çlaidze-Çikovani'lerin evinde misafir oldular. Sözü Türk şair Tahsin Saraç istedi ve “Çlaidze'lerin evini Türkiye-Gürcüstan dostluğunun bir evi olarak adlandırılm,” dedi. Sonra ev sahibine, sıcak sözlü iltifatlar yazarak imzaladığı bir kitabını hediye etti. O zamanlar Saraç *Vephistkaosani*'yi Türkçeye tercüme ediyordu, fakat sadece “önsözü” bitirebildi, hastalanarak öldü.

Yıllar geçti ve Lia Hanım, bu iki ülke arasında ilişkileri derinleştirmeyi, yakınlaştırmayı, Türk edebiyatını Gürcüstan'da ve Gürcü edebiyatını Türkiye'de tanıtmayı hedefleyen kültürel ve bilimsel ilişkilerin kuruluşunu yarattı.

Lia Hanım'ın Ahmet Özkan Melaşvili ile de yakın dostluk bağları vardı. Onun yazdığı her kitap, her mektup ve *çveneburi* dergisinin her sayısı Lia Hanım için çok değerli bir yadigar'dır.

Melaşvili'nin ölümünden 15 sene geçtikten sonra onun hatırası için sıcak bir mektup yazdı Lia Hanım. Bu mektup *Köprü* gazetesinde ve *Sakartvelos Kali* dergisinde yayımlandı.

Şimdi hudutlar açıldı, demokrasi rüzgârları esmeye başladı ve önceleri ciddi bir risk olarak görülen bazı yakınlaşmalar, ilişkiler kolaylaştı, sanki “önemli bir şey değilmiş gibi” oldu. Yıllar önce ise aynı davranışlar büyük bir ruhsal dayanıklılık ve yürek isterdi; Lia Hanım her zaman yürekte verirdi ve yapardı her şeyi. Cesurca, cömertçe! Ve bu ilişkileri sadece özel olarak kendi meslek sevgisiyle etrafa yardımcı olmak için kullanıyordu. Lia Hanım Haldun Taner'den *Onikiye Bir Var* ve Demirtaş Ceyhun'dan *Tüm Dünyadan Özur Diliyoraş* adlı kitapların Gürcüce tercümelemlerini yaptı. “Bana sorarsanız tercümanın emeği yazar ile ayındır, tercüman iki milleti bağlayan bir köprüdür, Gürcüstan'daki benim ilk rehberim Lia Çlaidze'ye teşekkür ediyorum ve bu ilk kitabım da Gürcü milletine dostluk mektubum olsun,” diyor Haldun Taner.

Lia Hanım'ın ilgi alanı geniş olduğundan son yirmi sene de çok şeyler yaptı. O temelde tarihi ve folkloru araştırıyor, 13. yüzyılda yazılan büyük Türk eseri *Oğuzname*'yi tercüme etti. Köroğlu hakkında ise bugüne kadar bilinmeyen 800 sayfalık bir el yazmasını araştırıp tercüme etti. Lia Çlaidze tarafından araştırılan ve Gürcüstan'da bulunan *Köroğlu* monografileri Türk bilim adamlarına büyük ilgi gördü. Ve Türkçeye tercüme edildi, fakat maalesef Rusça monografilere göre tercüme edildi ve tüm büyüklüğü ile Gürcü monografilerin özellikleri gösterilemedi. *Köroğlu*, Gürcü edebiyat dünyasına onun sayesinde girdi. Böylece Türk bilim adamları *Köroğlu*'nun Gürcüstan'da olan farklı alternatiflerini elde edebildiler.

Son zamanlarda Lia Hanım 30-40 bin kelime içeren büyük Türkçe-Gürcüce sözlük üzerinde çalışıp düzeltme yapıyor. Bu sözlük çok yakında hazır olacak ve sonra aynı büyüklükte Gürcüce-Türkçe sözlüğün hazırlık çalışmaları başlayacaktır.

Lia Hanım gençleri ve çocukları da unutmadı. Türkiyeli Gürcü çocukları için “Deda Ena” hazırladı, şimdi ise başka Türkologlarla beraber Gürcü öğrenciler için Türkçe öğrenme kitabı yayımlamaya çalışıyor. Bunun ötesinde Lia Hanım “Kabardey-Balkar” halklarının folklorundan seçkin örnekleri de tercüme edip yayımladı. İleride “Kalmuk” folkloru ile ilgili kitap da yayımlanacak. Sırada “Kazak” kültürünün eski eseri *Madai Kara* bekliyor.

Gördüğünüz gibi tüm bunlar bir insan için az şeyler değildir. Biliyorsunuz, bazı insanlar var ki, kendi kişisel özellikleriyle ilgi çekerler, bazıları ise sadece yaptığı işi sayesinde tanınırlar ve işte bu iki cephenin sevimli, dengeli ve çok özel bir birleşiminin örneği: “Lia Çlaidze”.

Geniş bilgi sahibi, üretici, dinmek yolunmak bilmeyen, belli bir hedefe doğru yönelmiş olan ve yine gençliğin hırs ve enerjisiyle dolu Lia Hanım yepyeni ufukları fethetmeye devam ediyor.

Biz de bu toplum tarafından sevilen, saygı ve sempatiyle kucaklanmış nazik ve tatlı hanımefendiye, kendisinin seçtiği bu engellerle ve zorluklarla dolu ama aynı zamanda parlak ve dikenli güllerle kaplanmış ilginç yolunda uzun ömürlü, mutlu bir yaşam ve dayanma gücü dileriz.

Gürcüstan Gürcüleriyle İlk Karşılaşma

Prof. Dr. Bilâl DİNDAR

Türkiye-Gürcüstan arasındaki Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasından önce, ekonomik, sosyal ve özellikle politik sebeplerden dolayı, farklı tarihlerde, Kafkasya'dan gruplar halinde Anadolu'ya göçmüş olan ve kısmen kendi dillerini ve kültürlerini korumayı başarabilen T.C. Gürcülerinin, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile eski SSCB'nin yıllarca izlemiş oldukları farklı politikalarından dolayı ne yazık ki, Gürcüstan Cumhuriyeti hakkında pek bilgileri yoktu.

Sayın Mikhail Gorbaçov'un perestroyka (yeniden yapılanma) ve glasnost (açıklık) politikalarıyla iki ülke arasında yakın ilişkiler başladı ve buna bağlı olarak 1988 yılında Sarp Sınır Kapısı açıldı. 1991 yılında resmen dağılmış olan eski SSCB'nin 15 Bağımsız Cumhuriyetinden biri olan Gürcüstan Cumhuriyeti ile Türkiye Cumhuriyeti arasında o tarihten sonra gittikçe ivme kazanan bir hızla samimiyet, sevgi ve dostluk bağlarıyla birlikte ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkiler gelişti ve gelişmektedir.

Bu yazıda, elbette perestroyka ve glasnost politikalarından, Sarp Sınır Kapısı'nın açılmasına sebep olan politik faktörlerden veya 1991 yılında bağımsızlığına kavuşmuş olan Gürcüstan Cumhuriyeti ile Türkiye arasındaki ekonomik ve kültürel ilişkilerden bahsetmeyeceğim. Ancak 1991 yılından önce ve sonraki tarihlerde, Gürcülerle olan anılarımı yazarak iki ülke arasındaki bağlantının kurulmasını kendime göre irdeleyeceğim.

Bir Türkiyeli Gürcü olarak Gürcüstanlı Gürcülerle ilk karşılaşmam 1966 yılında Ankara'da oldu. Üniversite öğrencisi olduğum o yıllarda, Ankara'ya eski SSCB'nin Gürcüstan Cumhuriyeti'nden folklor ekibi gelmişti. Se-

lim Sırrı Tarcan Kapalı Spor Salonu'nda, bu ekibin gösterisini zevkle izlemiş; bütün seyirciler ekibi ayakta alkışlamıştık.

Gösteriden sonra, ekibin Ulus'ta kaldıkları otele gidip kendileri ile tanışıp, gösterilerinden dolayı onları kutlamıştım.

İşte, Gürcüstan Gürcüleriyle, ilk görüşmem ve tanışmam 1960'lı yıllarda olmuştu. Konuşmalarının çoğunu ben anlamamıştım, herhalde bozuk Gürcücemle yaptığım konuşmalarının çoğunu da onlar anlamamıştı. Fakat, sözle beraber el ve kol hareketleriyle ve mimiklerimizle birbirimize çok şey anlatmıştık.

Fakülteyi bitirdikten sonra, felsefe tarihinde doktora yapmak üzere Paris'e gittiğimde 1917 Devrimi'nden ve II. Dünya Savaşı'ndan sonra Gürcüstan'dan ayrılmış Fransa'ya yerleşmiş olan Gürcülerle tanıştım.

1970 yılında, Paris'te oturan Gürcülerden biri beni, Paris'in yaklaşık 80 km kuzeyinde bulunan, aklımda adı doğru kaldıysa, Leville adlı Gürcü köyüne götürmüştü.

O köyde birçok yaşlı Gürcüyle tanışmıştım. Hiç unutmam, beyaz saçlı, ak sakallı, uzun boylu, yaşlı Gürcü, uzun bir sohbetten sonra, kendi imalatı olan şarapları depoladığı mahzene indirdi bizi. Mahzende, bir kişiye belki on yıl yetecek kadar şarap vardı.

Akşama doğru, adını anımsayamadığım o yaşlı Gürcü, vedalaşmak için beni kucakladığında yüzümde, bir ıslaklık hissetmiştim. Başımı yukarıya kaldırdığımda yüzünden akan gözyaşlarını gördüm. Sebebinin sorduğumda yaşlı Gürcü, memleketinden ve ailesinden uzak, yalnızlığın ve yaşlılığın verdiği titrek ve ağlamaklı bir sesle, "Artık, ne zaman ve nerede görüşebiliriz ki..." şeklinde cevap verdi.

Duygulandım. Gerçekten, o günden sonra hiç görümedik.

Paris'te oturan Gürcüler her yıl, şubat ayında bir tören düzenlerlerdi. Bir defasında törenlerine beni de davet etmişlerdi. O gün, birçok genç, yaşlı, kadın ve erkek Gürcüyle tanışmış ve neşeli bir gün geçirmiştik.

Fransa'daki Gürcüler, özellikle Paris ve civarında oturanlar her pazar günü Paris'te küçük bir Gürcü kilisesinde ayinlerini yaptıktan sonra, çoğu zaman, eskiden çok fazla sayıda olduğunu söyledikleri fakat o tarihlerde ancak bir tane kalmış olan Gürcü lokantasında bir araya gelip akşam yemeklerini yiyerek ve şarap içerek eğlenirlerdi.

Bir pazar akşamı, yağmurlu bir havada "Altın Post" adını verdikleri o Gürcü lokantasına uğramıştım. Lokantaya girmeden önce, lokantanın buğulu dış kapı camından içerdekileri görmeye çalıştım. Tanıdık birini görmediğimden, kaldığım öğrenci yurdunda dönmek üzere oradan ayrıldım. Ancak on adım ilerlemiştim, arkamdan biri davudi bir sesle; "Mikeladze, Mikeladze," diye seslendi. Geriye döndüğümde, uzun boylu, kara sakallı, iri yapılı birinin kapının eşiğinde, gülümseyerek bana baktığını gördüm. Belki Şubat törenlerinde tanışmıştık düşüncesiyle hiç bozuntuya vermeden, gülümseyerek, "Siz orada mıydınız?" diye sordum. Oysa ki, alacakaranlıkta kendisine yaklaştığımda yüzü hiç de tanıdık gelmedi. O hiç istifini bozmadan "Sizi nasıl tanıdım ama," dedi. Gerçekten beni nasıl tanımıştı ki! Ben bu yüzü hayatımda hiç görme miştim.

Tahminimde haklı çıkmıştım. Şubat ayındaki törende o da oradaymış, ancak arkalar da oturduğu için beni sırtımdan görmüş. Kim olduğumu yanındakilere sorduğunda, onlar, Türkiye Gürcülerinden ve Mikeladze Sülalesinden olduğumu söylemişler. Lokantanın

buğulu camından içeriye bakarken yüzümü görmüş fakat tanıyamamış. Ne zaman ki geri dönüp yürümeye başladığımda omuzlarımdan tanımış ve seslenmiş. O geceyi, Parisli Gürcülerle beraber neşeli bir şekilde geçirmiştik.

O akşam lokantada karşılaştığım kişi, kendi anlatmasına göre; 1960'lı yıllarda Moskova Televizyonunda birkaç dilden şarkı söyleyen, Sovyetler'de çok şöhretli olan, fakat rejime ters düştüğünden ilk fırsatta Fransa'ya sığınan, duyduğuma göre günümüzde Almanya'da şöhrete ulaşmış ses sanatkarı, soyadını anımsayamadığım Nugzar Bey'dir.

1988 yılının sıcak yaz mevsiminde, Türkiye-Gürcüstan Sınır Kapısı Sarp, büyük bir törenle açıldı. Açılış günü, yüzlerce insan, bayram havası içinde, karşılıklı olarak sınır kapısını geçerek defalarca kucaklaşarak yılların hasretini giderdiler. Bu kapının açılmasını sağlayan yetkililere minnettar olan bu insanlar, artık bu kapının sonsuza kadar kapanmasını diliyorlar.

Sarp Kapısı'nın açılmasından sonra, o yılın Eylül ayında, Batumlu genç bir çiftin Fatsa'ya geldiklerini duymuştum. O gençlerle tanışmak için, Samsun'dan Fatsa'ya gittim.

Kendilerine, Samsun, Ondokuz Mayıs Üniversitesi'nde öğretim üyesi olduğumu, Batumlu bir meslektaşımla mektuplaşıp, iki üniversitenin bilimsel yönden işbirliğine girmelerini arzuladığımı söyledim. Onlar da Batum'da üniversitenin olmadığını, ancak Pedagoji Enstitüsü'nün bulunduğunu söylediler. Fakat Arkeoloji Enstitüsü Müdürü Prof. Dr. David Hahutaşvili'yi çok iyi tanıdıklarını, onun da özellikle, Samsun'da oturan biriyle mektuplaşmak istediğini söylediler.

İsteklerimi içeren bir mektubumu Sayın Hahutaşvili'ye vermek üzere gençlere verdim.

çveneburi yayanları

- Nodar Dumbadze'nin romanları *Beyaz Bayraklar • Ben, Ninem, İliko ve İlarioni*
- Tamaz Çiladze'nin piyesleri

ÇIKIYOR...

Yeni Dostluk Köprüsü

Eliso MAÇİTİDZE

საქართველო-თურქეთის სამეცნიერო-კულტურული ერთობის საზოგადოება

GÜRCÜSTAN-TÜRKİYE BİLİMSEL-KÜLTÜREL İLİŞKİLER DERNEĞİ

Gürcü ve Türk halkları yüzyıllar boyunca var olan tarihi bağları sayesinde birbirlerini çok iyi tanımış oldular. Ancak 70 senelik kopukluk bizi oldukça uzaklaştırmıştır. Birkaç yıl önce sınır kapılarının açılması düzensiz ilişkilere neden olmuştur. Ne Gürcü halkının Türkiye hakkında bilgisi vardır, ne de Türk halkının Gürcüstan hakkında. 70 sene boyunca aramızda bulunan demirperde bilgi boşluğu yaratmıştır. Ancak her şeyin zamanı var. İki ülke arasında mükemmel politik ilişkiler olduğu zaman mükemmel ve ciddi, ekonomik, kültürel ve insani ilişkilerin gerektiği ortaya çıkıyor. Bu amaçla Türkiye'yi iyi bilen profesyonel Türkologlar ile Gürcü kültür elçileri ve bilim adamları "Gürcüstan-Türkiye Bilimsel-Kültürel İlişkiler Derneği" kurulması hususunda karar almışlar.

Söz konusu dernek 27 Ekim 1997 tarihinde kurulmuştur. Dernek açılış törenine T.C. Gürcüstan Büyükelçisi Sayın Ufuk Tevfik Okaylar ile T.C. Gürcüstan Büyükelçiliği mensupları da katıldılar.

Dernek üyeleri arasında Türk meslektaşlarının iyi tanınan kültür elçileri bulunmaktadır. Örneğin, Koreograf Zurab Kikaleişvili, İzmir ve Ankara'da 7 oyunu sahneye koymuştur. Bu gösterilerden biri zamanında yılın en iyi gösterisi olarak seçilmiştir. Gürcü yazar Tamaz Çiladze'nin eserleri birkaç Türk tiyatrosunun dikkatini çekmiştir ve yakında sahneye de konacaktır. Ayrıca derneğin üyeleri arasında Akademisyen Tamaz Gamkrelidze, Akademisyenler Otar Lordkipanidze ve Guram To-

puria gibi dünyaca ünlü bilim adamları ile Gürcüstan'ın bilimsel başarılarında büyük katkıda bulunan profesörler Zurab Kiknadze, Guram Kartozia, Tsisana Abuladze, Miheil Svanidze, Giuli Alasania, Rezo Gaçeçiladze ve başkaları bulunmaktadır. Derneğin üyeleri olan Türkologlar yıllar boyunca Türk dili ve edebiyatı, folkloru, tarihi, el yazıları konularında geniş kapsamlı araştırmalarda bulunmuşlar. Dernek başkanı olarak da oybirliğiyle Türkolog Bayan Lia Çiladze seçilmiştir. Lia Hanım'ın Gürcüstan-Türkiye arasında kültür ilişkilerinin geliştirilmesine büyük katkıları olmuştur. Türk folkloru üzerinde araştırmalar yapıp Haldun Taner'in eserlerini Gürcüceye çevirmiştir. Türkiye'den ülkemize gelen ünlü yazarlar, kültür elçileri ve bilim adamları mutlaka Lia Hanım'ın evini ziyaret ederler. Aralarında Lia Hanım'ın çok sayıda arkadaşı da bulunmaktadır.

1987 yılında İlia Çavçavadze'nin 150. doğum yıldönümü törenine katılan Fakir Baykurt, Lia Çiladze'nin evinde misafir olarak bulunurken, "Bu evi Türk-Gürcü dostluk evi yapalım," demiştir. Bu bir gerçektir, ama şu an Lia Hanım daha büyük evin "Gürcüstan-Türkiye Bilimsel-Kültürel İlişkiler Derneği"nin ev sahibi olmuştur. Ümit ederiz ki bu dernek Gürcü ve Türk halklarının yakınlaşması açısından başarılı olacaktır. Derneğin amaçları göz önünde bulundurularak, hayalin gerçekleştirileceğine inanmaktayız.

Derneğin esas amaçları şunlardır:

1. Mevzuat çerçevesinde aşağıda belirtilen konulara destek sağlamak:

a) Ülkemiz ve T.C. arasında bilimsel temaslarn genişletilmesi. Bu amaçla Türkiye'deki bilim merkezleri ve yayinevleri ile işbirliğinde bulunmak.

b) Gürcüstan ve Türkiye bilim merkezleri arasında bilgi alışverişini sağlamak.

c) Gürcü bilim adamlarının araştırmalarının Türkçeye çevrilmesini ve Türkiye'de yayımlanmasını sağlamak.

d) Gürcüstan'da ve Türkiye'de ortak konferans, seminer, toplantıların düzenlenmesini ayrıca arkeoloji, etnografya ve folklor araştırmalarının yapılmasını sağlamak.

e) Her iki ülkedeki arşivlerde bulunan tarihi eserlerin incelenmesini, katalog, evrak ve el yazmalarının yayımlanmasını sağlamak.

f) Gürcü dili, edebiyatı, sanatının Türkiye'de tanıtılması ve karşılıklı olarak Türk dili, edebiyatı ve sanatının Gürcüstan'da tanıtılmasını sağlamak. (Gürcü ve Türk dilleri ders kitaplarının, yardımcı ders kitaplarının ve sözlüklerinin hazırlanması, Gürcü ve Türk edebiyat eserlerinin tercüme edilmesi ve yayımlanması.)

g) Yazarlar ve kültür elçileri arasında ilişkilerin kurulmasını sağlamak.

Başkan Lia Çlaidze, derneğin kuruluş toplantısında...

h) Gürcü ve Türk kültürünü yansıtan kitap ve broşürlerin yayımlanmasını sağlamak.

i) Gürcü ressamların Türkiye'de ve Türk ressamların Gürcüstan'da sergi açmalarını sağlamak.

j) Gürcüstan hakkında Türkiye'de ve Türkiye hakkında Gürcüstan'da TV-radyo programlarının hazırlanmasını sağlamak.

2. Dernek amaçları arasında Gürcüstan'da eğitim gören Türk öğrencilere Gürcü kültürünü ve genelinde Gürcüstan'ı tanıtmak.

3. Dernek çevre koruma konusunda özen gösterecektir. Gürcüstan'da ve Türkiye'de toplumsal kurumlar ile temaslar kurup yayınları ile işbirliğinde bulunacaktır.

çveneburi
 KÜLTÜREL DERGİ

ABONE FORMU

հշենոբսրո
 ԿՎԼԵԿՐԱԿՐԱԿԱՆ ԶՐԵԿՅԱԿԱՆ

Derginize 199__ yılı için YILLIK ABONE olmak istiyorum.

Ad, SOYAD : _____

Tarih: ___ / ___ / 199__

Adres : _____

İmza

_____ İL: _____

İş telefon : _____

Ev telefon : _____

Fax : _____

- Yıllık abone bedelini yatırdığınıza dair belge (banka ödeme makbuzu/posta çeki) ile ABONE FORMU'nu adresimize gönderiniz.
- Havale hesapları: TOTAL MÜŞAVİRLİK VE MÜMESSİLLİK LTD. ŞTİ. (TL) Posta çeki hesap no: 1612040 (TL) İş Bankası, İstanbul, Pangaltı Şubesi, No: 648953 (\$.) Garanti Bankası, İstanbul, Harbiye Şubesi, No: 9002537-0
- 1998 için YILLIK ABONE BEDELİ: 1.500.000.-TL'dir.

* Adres
 Halaskargazi Caddesi
 Rişvanoğlu Ap. No: 59
 Kat: 6 Daire: 5 Harbiye
 İSTANBUL
 Tel: (0212) 231 08 04 - 233 56 82
 Fax: (0212) 233 71 04

Lütfen fotokopi çekiniz.

“Garmonla Gürcü Dansları” Kaseti Çıktı

A yüzü

Horumi / Acara'dan savaş dansı, **Lelo** / Gürcü top oyunu dansı, **Samaia** / Kızların tarihi bir dansı, **Simdi** / Osetya'dan bir düşün dansı, **Kalta Tsekva** / Kızların dansı, **Kintauri** / Eski Tbilisi'den esnaf ve sanatkarlar dansı, **Mtiuluri** / Dağlıların dansı, **Dairebi Dansı**.

B yüzü

Tsekva Kartuli / Zakaria Palişvili'nin “Daisi” adlı operasından bir bölüm, **Tsekva Kartuli** / Viktor Dolidze'nin “Keto ile Kote” adlı operasından bir bölüm, **Tsekva Kartuli** / Geleneksel Gürcü dansı, **Davluri** / Eski Tbilisi saray dansı, **Gandagan** / Acara'dan sevda dansı, **Kintauri** / Eski Tbilisi'den esnaf ve sanatkarlar dansı, **Partsa** / Guria'dan bir dans, **Kolsama** / Maçaheli'den sevda dansı.

NUGZAR PARTENADZE

1961 yılında Gürcüstan'da Batum iline bağlı Helvaçauri'de doğdu. İlk eğitimini Batum'da tamamladıktan sonra 1979'da Tbilisi'de konservatuvarın vurmali çalgılar bölümüne girdi. 1984'te bu

bölümü bitirip profesyonel müzisyen olarak yaşamını sürdürdü.

Perküsyon ve bateri konusunda oldukça yetkin ve uzman olan sanatçı, ayrıca 8 yaşından beri de “doli” çalmaktadır.

Gürcü halk dansları konusunda da uzman olan N. Partenadze uzun yıllar Batum'daki üniversitenin halk

dansları topluluğunda dansçı olarak görev aldı. Aynı zamanda iyi bir dans öğretmeni ve koreografıdır.

Evli ve iki çocuk babası olan N. Partenadze 1995 yılından beri Türkiye'de bulunuyor. Bursa **Batum ve Havalisi Kültür, Yardımlaşma Derneği** halk dansları topluluğunun hem öğreticisi hem koreografi hem de dolıcisidir. Birçok kaset çalışmasında yer alan sanatçı, **Kafdağı** grupları, Artvinli sanatçı Bayar Şahin'in orkestrası gibi topluluklara da eşlik etmektedir. **İberyaya Dans Grubu**'nda koreograf ve yönetmenliğin yanı sıra, doli ile de gruba eşlik etmektedir.

“Bu albümden dolinin yalnızca eşliğe yönelik bir çalgı değil, neredeyse ana çalgıyla boy ölçüşebilecek bir düzeye geldiğini göreceksiniz. Dolideki, ritimsel teknikler, geçişler, süslemeler ve nüansların yanı sıra müzisyenin yorumu, seriliği ve de ustalığı oldukça dikkat çekmektedir.”

İberyaya ÖZKAN

EŞREF ŞENTÜRK (KİRKİTADZE)

Inegöl'ün Hayriye köyünden (bir Gürcü köyü) Almanya'ya giden bir işçi ailesinin oğlu olan sanatçı, 1977'de Almanya'da doğdu. Küçük yaşlarda Kafkas-Gürcü danslarını öğrendi. 1982'de Türkiye'ye dönen ailesi ile Bursa'ya yerleşti. 1987'de Bursa'da kurulan **Batum ve Havalisi Kültür, Yardımlaşma Derneği**'nin halk dansları ve müzik çalışmalarına katıldı. İberyaya Özkan (Melaşvili) tarafından düzenlenen akordeon kursunu başarıyla tamamlayarak, derneğin enstrümantal topluluğuna girdi. Çoksesli vokal grupta bütünleştirilerek **Kafdağı Müzik Topluluğu** adını alan bu orkestranın sürekli ve vazgeçilmez bir elemanı oldu. İberyaya Özkan'ın (Melaşvili) kurucusu ve yönetmeni olduğu 17 kişilik bu toplulukla, 1992 ve 1994 yıllarındaki Gürcüstan turneleri de dahil olmak üzere, çok sayıda konser ve dinletilerde, **Kafdağı'ndan Ezgiler, Kafdağı'ndan Anadolu'ya** gibi birçok albümün kayıtlarında yer aldı. Çok sayıda Kafkas ve Batum derneklerinin, çeşitli okulların Artvin ekiplerinin yanı sıra, 1997'de kurulan ve oldukça deneyimli-profesyonel elemanlardan oluşan **İberyaya Dans Grubu**'na eşlik etmektedir.

“Garmon ve akordeonda, Gürcü ve Kafkasya yöresi müzikleri konusunda (bildiğim kadarıyla) Türkiye'de en yetkin virtüöz ve tek müzisyendir. Sanatçının ilk çalışması olan bu albümden, ana melodilerin garmondaki çoksesli çalınış tarzına; bas ve akorların kullanılıştaki tekniğine; çalgının nasıl bir polifonik özelliğe sahip olduğuna ve müzisyenin ustalığına tanık olacaksınız.”

İberyaya ÖZKAN

Şiirler

HOCA

*Gerçek bir olay.
Öğretmenlere ithaf
ediyorum.*

I

Dağın ucuna
Gökyüzüne
Yakin bir yere
Dikince gözünü
Kırlangıç
Yuvasına benzeyen

Uzunluğu-
Genişliği seçilemeyen
Bir şey görünür
•••
Kıvrım-kıvrım
Büklüm-büklüm
Mağara
Kenarında bir patsha¹
Zamana
Uygun olarak
Yazın serin
Kışın sıcak
•••

Kıyamet
Tehdit edince
Dağ ve ovayı
Patsha
Toplar
Bulutları etrafına
Korumur şimşekten
•••
Patsha başında
Güneş ve ay
Parladığı zaman
Hemen orda
Patshanın önünde

Serilir
Ayak halısı
•••
İşte o zaman
Patsha
Sıradan sade
Olağan-üstü
Bir güzelliğe sahip
Patshanın
Çekici
Güzelliği yanında
Her türlü saray
Büyük bir hiçtir
•••

Bu pasthaya
Patika
Bir yol gider
Dar
Eğri-büğür bir yol...
Bu yoldan geçenin
Gözü keskin
Yüreği
Güçlü olmalı
•••
Veya
Dağda
Eğitilen-büyütülen
Korkusuz uyanık
Kayadan kayaya uçan
İyi bir
Kıratı olmalı
•••
Uzaklarda olan
Bu mağara-patsha kimin?
Sahibi kim?
Bu güzel avluya
Kim tutkun?
Kim
Bu zevkli adam?
•••
Karıışçetin
Yaşama hayır-diyen
Az şeylerle yetinen
Genç bir Abhaz
Mağara-
Patshanın sahibi
•••
İyi bir tüfek
Keskin bir kılıç

გ ა მ გ რ დ ე ლ ე

ნამდვილი ამბავი

აუღრენ ჩვენს პედაგოგებს

I

მთის მწვერვალზე, ცის მახლობლად,
მერცხლის ბუდედ რაღაც მოჩანს;
თვალთ ისარი, შენატყორცი,
ვერ არჩევს მის სიგრძეს და განს

ის ფაცხა მღვიმის პირად
მიწნული და მიგრეხილი,
ღრო და ეამის შესაფერად —
ზამთარ თბილი, ზაფხულ გრილი.

როდესაც მთა ბარს და ვაკეს
ემუქრება წარღვნა-ღელვას, —
ფაცხაც ღრუბელს გარს იბურავს,
ეკრძალება შეჭა-ელვას.

მაგრამ, როცა დაჰქათათებმს
თავზე იქვე მზე და მთვარე
და თვალის წინ ფიანდაზად
ეფინება არემარი,

მაშინ ფაცხა უზრალიობით
მოშიზილავდ ლამაზია
და იმისთან ყველა ტყულის,
რაც-კი ციხე-ღარბაზია.

გზა მოუძღვის საცალღევსო,
მიხვეული, მოხვეული;
მისზე გამუღულს უნდა ჰქონდეს
მარჩვე თვალი, მტკიცე გული;

ანუ ჰყავდეს რაში ცხენი,
მთაში გაზრდილ-გამოწვრთნილი:
კლდიდან კლდეზე გაღამფრენი,
უშიშარი და თან ფრთხილი.

ამ შორეულ ფაცხა-მღვიმეს
ვინ ჰპატრონობს, ვისი არის?
და საამო კარ-მიდამოს
ვინ შესტრფის და ვინ შეუხარის?

ერთი ვინმე ახალგაზრდა
აფხაზია, ამ მთის შვილი,
რთულ ცხოვრების უარმყოფი,
მცირედითაც კმაყოფილი.

კარგი თოფი, კარგი ხმალი,
კარგი ცხენი და ნაზადი!..
რას ინატრებს სხვის, ამის მეტს,
კაცი, მისებრ დანაზადი?

მხოლოდ ერთს კი... და ის ერთიც
არის მართო სიყვარული,
რითაც მხოლოდ ქვეყნური
ნეტარება არის სრული.

ბედმა ესეც არ დააცლო,
განასხვავა, ვით რჩეული...
სიყვარულსა, მის მონაშუქს,
მიამუქა სიყვარული:

ერთი თეფი, რაც რომ ცოლად
მიიყვანა ვინც უყვარდა,
ვსაც გულში ცასქვეშეთი
შეუწონა, შეუფარდა!..

İyi bir kırat
 Ve
 Siyah bir kepenek
 Onun gibi biri
 Bunlardan başka
 Ne özlür ki?
 •••
 Bu dünyada
 Bir insanın
 Mesut olması için
 Bir şey daha gerek...
 Aşk gerek
 •••
 Abhaz
 Özel bir insandı...
 Yazgısı da özeldi...
 Sevgi ışıklarını
 Isıttı sevgi ile...
 Sevdigi ile evleneli
 Bir ay
 Kadar olurdu...
 Bu gökyüzü altında
 Dünyalar onun oldu.
 •••
 Cennet bağında
 Büyüyen selvi;
 "Aya sen doğma
 Ben doğuyorum"- der
 Samegrelo² kızı
 Nazibrola
 •••
 Zarif-utangaç
 Bir menekşe...
 Görünüşü gül
 Nazibrola
 İlk kez
 Sevgi için açtı
 Gönül kapısını
 •••
 Gök-yer arasında
 Tek bir melekitir
 Abhaz
 Nazibrola için...
 Boyu-boyuna
 Huyu-huyuna
 Sarmaş-dolaş...
 Abhaz Nazibrola
 Bir asma
 •••
 Ne güzel aşk!..
 Ve
 Ne güzel
 Sessiz içtenlik!..
 Ne güzel mutluluk
 Her ikisi beraber
 Öte
 Dünyanın cennetini
 Bu dünyada yaşıyorlar
 •••

Bu fani dünya
 Uzun süre
 Birilerini
 Mesut eder mi?!
 Bala karıştırılmış
 Acı bir keder
 Bu
 Dünya bilmecesi...
 Düşman başına
 Böyle bir bilmece

II

Zifiri karanlık...
 Görül-müyor
 Göze
 Götürülen parmak...
 Gürleyen gökyüzü
 Çakan şimşek
 Yabani
 Hayvanların bile
 Uykusunu kaçırdı!..
 •••
 Rüzgâr
 Esiyor gür-gür
 Yağmur yağıyor
 Bardaktan
 Boşalır-casına
 Orada-burada
 Derede-tepede
 Yıldırım
 Düşüyor sık-sık
 •••
 Cehennem geldi
 Bu dünyaya sanki
 Korku
 Fırtınasına kapıldı
 Dağ ve ova
 •••
 Böyle durumlarda
 Şeytan bile
 Tir-tir titrer
 Barnak
 Bir yer arar
 Hayret! Hayret!
 Abhaz'ın kapısını
 Geldi bir konuk
 •••
 Ev sahibi!..
 Ev sahibi!..
 Evde kim var?
 Çık dışarı...
 Tanrı misafiriyim
 Kapıda bekleyen...
 Barnak istiyorum
 Kendim ve at için
 -Diye seslendi
 Kapıyı çalan
 Konuk
 •••

Bu kıyamette
 Bu da kim?
 Diye hayret etti
 Abhaz
 Alevlendirdi ateşi
 Hemen açtı
 Kapıyı
 •••
 Çıktı dışarı...
 Sucuk gibi islanan
 Yorgun-bitkin
 Konuğu
 İçeri aldı Abhaz
 Götürdü
 Ateşin yanına
 Uzattı iskemleyi
 •••
 Ses çıkarmıyordu
 Konuk
 Yavaş-yavaş
 Kepeneğin
 İplerini çözüyordu...
 Kabalakla
 Yüzü-gözü sarılmıştı
 Gülüyordu!..
 •••
 Sırtını döndü...
 Kepeneği
 Duvara yasladı önce
 Sonra...
 Karanlık
 Köşede durdu
 Ve
 Başını açınca
 Hemen
 Yüzünü döndü;
 •••
 Ev sahibi!
 -Dedi gülümseyerek
 Tanı-yamadın mı beni?
 Anla-yamadın mı şaka mı?
 Zamansız
 Gel-memden mi
 Alındın yoksa?
 •••
 Sen-misin
 Sapar?!..
 Süt kardeşim...
 Seni görünce
 İçi
 Güldü gözlerimin
 Kurban olsun
 Sana canım
 •••
 Kucaklaştı öptü...
 Bir kardeş
 Bir dost olarak
 Sonra...

Uyardırdı
 İçerde yatan
 Karısını
 •••
 Uzun yoldan geldi
 Yememiştir yemek
 Hazırla çabuk
 Akşam yemeğini
 -Diye rica etti
 Karısından
 •••
 Batu!
 Hayır hayır!..
 Akşam yemeğini
 Yemek için
 Yok zamanım...
 Bam-başka bir şey
 Kemiriyor içimi
 Bam-başka bir şey
 İçimdeki kurt
 •••
 Başladı anlatmaya;
 Bilmeni
 İstiyorum derdimi...
 Yiğide
 Yaraşır şekilde
 Yaşadım
 Bugüne dek...
 Şimdi ise
 Yenik düştüm
 •••
 Atı-silahı
 Paha biçilmez
 Burnu
 Kafdağında olan
 Almashit Inalipa'yı
 Tanırsın değil mi?
 Boyu-posu
 Yerinde
 Mert-yigit
 Benzersiz süvari!..
 Rakiplerimin arasında
 En tehlikelisi
 •••
 Ona
 Uzak ellerden
 Övgü yağar
 Sık-sık
 Bize de
 Konuk gelir
 Boyu-posu
 Mert-yigitliği ile
 Kadınları bile
 Deli-divane etti
 •••
 Ona yalnız
 Zia hanım
 İlgî göstermiyor

(İstedığı gibi)
 Parmağı ile
 Oyna-tamayacağını
 Bildiği için
 Yüzüne
 Dahi bakmıyor...
 •••
 Senin de
 Bildiğin gibi
 Güzelliği ile
 Meşhur Zia hanım
 Birçok
 Yiğit-delikanlı
 Onun
 Çekici
 Güzelliğine tutkun
 •••
 El degmemiş...
 Ay gibi ulaşmaz...
 Işın saçır
 Kimseyi ıstmaz
 Uzaksı
 Çekici güzelliği
 Herkesi çeker
 •••
 Önce büyüler
 Kendi
 Tarafına çeker...
 Eline geçirir
 Tutsak eder
 Ve sonra
 Kurbanını
 Dener-sınar
 •••
 Beni de etkiledi
 Cadı kadın
 Yenik düşürdü...
 Tutsak etti...
 Bir kadına
 Yenik düşeceği-mi
 Hiç mi hiç
 Düşü-nemezdim
 Doğrusu
 Hiç mi hiç
 Bekle-mezdim
 •••
 Beni seviyor-san
 Benim sevgilim-sen
 İnalipa'nın kırıatını
 Bu
 Üç gün içinde
 Getir bana
 Diye tutturdu
 •••
 İnalipa
 Kendi kırıatını
 Tann'ya
 Bile vermez
 Eger biri

Zor
 Kullanmaya kalkarsa
 Ölür de vermez
 •••
 Çalmaktan başka
 Yok
 Çıkar bir yol...
 Yiğit bir adam
 Başka bir zaman
 Böyle bir şeye
 Tenezzül etmez
 •••
 İnalipa'nın kırıatını
 Çalmak istiyorum...
 İşte dostum!
 Buraya
 Gelmemin nedeni
 •••
 Uygunsuz bir işi
 Üstüne
 Aldığına üzüldüm...
 Ne yaparsın
 Sana da bulaşmış
 Aşkın
 Tatlı hastalığı
 Dedi ev sahibi
 •••
 Utançtan karşısında...
 Sevgilinin önünde
 Ter dökmek için
 Bütün yüreğin ile
 Hizmet etmeli-sin...
 Yok
 Başka
 Çıkar bir yol
 •••
 Sevgilinin
 Yürek sesine
 Hülya-larına
 Boynun
 Kıldan ince olmalı
 Seni bu yol
 Acı bir
 Ölüme götürse bile
 •••
 Bütün bunları
 Sen de bilirsin...
 Bu dünyada
 Olup-bitenden
 Haberi olan
 Biri olarak
 •••
 Yılmaz-yürekli
 Yiğit bir adam-sın
 Başarı için
 Yalnız
 Yüreklilik
 Yeterli değil...
 Aynı zamanda

Gözü açık
 Uyanık
 Olmak gerek
 •••
 Yufka yürekli
 Taş yürekli
 Başka-başka
 Şeyler
 Olduğu gibi
 Korkak olmak
 Uyanık olmak
 Başka-başka
 Şeyler-dir
 •••
 Gitmek istiyorsun
 Ama nereye?
 Gideceğin yeri
 Biliyor-musun?...
 Gözün keskin
 Olduğu doğru...
 Fakat
 Bizim buralarda
 Bir
 Yabancı olarak
 Yolunu-
 İzini kaybeder-sin
 •••
 Sen
 Bu işte
 Güven bana
 Bu işi
 Yaparım ben
 Ya
 O kırıatı
 Getiririm sana
 Ya da
 Senin
 Dostluğun için
 Gider canım
 •••
 Sen
 Burda kal
 Ateşte
 Isın uyu
 Bil ki
 Başarırsam bu işi
 İsterim
 Ayak kirası
 Diye şakalaştı
 Yolculuğa hazırlanırken
 •••
 Çıktı kapıdan
 Gidiyor gidiyor...
 Çakıyor
 Gökte şimşek
 Aydınlatıyor yolunu...
 Rüzgâr başında
 Gürlüyor gür-gür

III
 Söktü şafak
 Dindi rüzgâr
 Dağıldı bulutlar
 Açıldı hava
 Arkadaşı
 Arkadaşı için
 Koşturuyor
 Kırıatı dörtнала
 •••
 Getirdi atı
 Eve bağladı...
 Sessizce-
 Dikkatle girdi eve
 Konuk
 Hemen orada
 Uzun
 Kepeneğe sanlı
 Mışıl-mışıl
 Uyuyordu
 •••
 Tatlı-tatlı
 Uyuyan
 Nazibrola'ya baktınca
 Yürek atışlarını
 Sustu-rabilir-miyim?
 İçimdeki titreyişi
 Bastı-rabilir-miyim?
 Yüreğim
 Daya-nabilir-mi?
 Diye düşündü
 Kendi kendine
 •••
 Geçti
 Konuğun yanından
 Canının içi
 Canından
 Çok sevdiği
 Bir tanesinin
 Bulunduğu
 Yere gitti
 •••
 Odaya
 Çekinererek girer...
 Girince...
 Ne görsün!
 Gözlerine inanamaz
 Hayrete düşer...
 Sessizce ağlıyor...
 Nazibrola
 İçin-için sızlıyor
 •••
 Saçları dağınık
 Nazibrola'nın
 Vuruyor başını
 Kaya duvarına...
 Ses çıkarmıyor...
 Yanındaki
 Yorgan-döşek

Oraya-buraya Saçılmış-dağılmış... •••	Daha sonra Konuğa döndü; Kalk kardeş! Sen bugün Kalkmayı Düşün-müyor musun? •••	Sana Affet beni-dedi •••	Bugüne bugün Her ikimiz arasında Yalnız ve yalnız Kurşundur aracı •••
Neler Olup-bittiğini Anladı kocası Anladı ve Yıldırımla Vurulmuşa döndü Hemen orda Sessizce Bitkin-şaşkın Yere çömeldi •••	Utançtan Yerin Dibine geçen Benzi atık Sapar Hemen Ayağa fırladı... Ev sahibinin Sakin yüzünde Gülüçüğü fark edince; •••	Ve Sonra Ordan-burdan Bir zaman konuşular •••	Söyleme Hiçbir şey!.. Hiçbir Şey söyleme!.. Ne de Ben sorarım Sana bir şey... Çok zordur Bazı günahları söy-lemek.. Ne de Af-edilebilir Bazı günahlar... •••
Gitti Aklı başından... İşkence çeken Karsına bakıyordu... Uzun süre Oturdu sessizce Ve Sonunda Gücünü toparlaya-bildi •••	Tanrı'ya Şükürler olsun Hiçbir şey Fark et-memiş Aksi takdirde Kılıcı ucuya Veya Kurşunla Göğümük Delik-deşik Ederdi Diye geçirdi İçinden •••	Bir Ev sahibi olarak Konuşun Giyinmesine Kuşanmasına da Yardımcı oldu... Evden Konuşun Hoşnut Gitmesi için Gelenekler gereği Elinden gelen Her şeyi yaptı •••	Şimdi git... Uzaklaş benden... Kaybol... Kan ağlıyor Yüreğim... Dikkatli ol!.. Hiçbir yerde Karşılaşma benimle... Aksi takdirde Hemen Giririm kanıma •••
Ağlayan Eşinin Yanına gitti Sus-ağlama... Gördüğün şey Bir düştü... Bir rüya gibi Bunu da Hemen unut! dedi •••	Affetti kadın Beni Söylemedi Günahımı kocasına Utançlı durumumu Duyamaz kimse... Yeremez kimse Beni •••	Semeri vurdu Konuşun altına Ata binmesi-ne de Yardımcı oldu Çalınmış ata Kendisi bindi... Her ikisi de bir süre Atları Kırbaç-lyorlardı Sık sık •••	Bunu duyan Sapar Rengi attı... Ölü Rengine girdi Dilini yuttu... Yerinde Dona kaldı Yerinden Hareket Edemez oldu •••
İnsanın başına Elinde olmayarak Ne Geldiyse Tanrı'dandır Alın yazından Gereksiz yere Sitem etme Neden dargınsın Kara bahtına?!.. •••	Sevinçli Olduğuna göre Büyük Arzum-dileğimi Başarın değil mi? Diyerek Süt kardeşine döndü •••	Isındı atlar... Dörtmala Gidiyordu atlar O Dar yolu Yokuş-aşağı Zıplaya- Zıplaya geçtiler •••	Zar-zor Ağzından çıktı; -Haklısın dedi Yok söyleyecek Hiçbir şeyim... Şeytana uydum Günaha girdim... •••
Yalancı Düş-hayali Yüreğinden Çıkar-at... Bizim sevgimiz Bir tapınak gibi Kutsaldır. •••	Evet! Getirdim yerine... Atı Getirdim sana... Artık geldi Gitme zamanın... Layık Bir hizmette Buluna-madım	Atını durdurdu Ve Seslendi Yüksek sesle; •••	Gördüğün gibi Senin karşında Attım Silahı yere... •••
Sarıldı karsına Öperek kuruttu Gözlerindeki yaşları Yalvarıp-yakararak Okşayarak Yatıştırdı-sakin-leştirdi... •••	Buluna-madım	Sapar Bey! Yüzünün Kara Olduğunu bili-yorum...	Tutsağının senin... Boyun eğiyorum Önünde senin... Hazırım ölüme Öldür beni...

•••
Artık
Benim için
Ölmek yaşa-maktan
Daha iyi...
Bedelini
Ödet bana
Kurtar beni
Bu işkenceden...
Öldür beni!..
Vicdan azabın-dan
Kurtar beni
•••
Hayır hayır!..
Benim
Elimden çıkan
Ölümcül kurşun
Dokunamaz sana...
Doğru değil
Sana dokunması...
Çünkü
Annem
Büyüttü seni...
Memesini
Emdin annemin
•••
Bütün
Dini inançlardan
Daha
Kutsal olanı
Ayakların
Altına aldın sen
Ölüme kadar
İşkence
Çekmen için
Bu sana
Yeter de artar
•••
Benden
Uzak dur...
Benden
Sana af...
Hoşçakal...
Bugüne bugün
Artık
Güve-nemeyiz
Birbiri-mize
•••
Yalnız...
Senden
Tek bir
İsteğim olur...
Yerine
Getir-kesinlikle...
Seni
Bir evlat gibi
Büyüten-yetiştiren
Hocanı bul...

Gider gitmez
Kabardo'ya³
Hocanı bul...
İşlediğin günahı
Kendi ağzınla
Anlat hocana
•••
Attan indi...
Getirdiği kıratı
Teslim etti
Ve
Geri döndü...
Sendeleyerek
Yokuşa koyuldu

IV
Ne soy-sop
Ne de yığıldık ile
Ne para-pul
Ne de mal varlık ile
Yalnız ve yalnız
Beyni ve aklı ile
Ünlüdür
Hacı Yusuf
•••
Bayramda seyranda
Ak günde kara günde
Genelde
Her yerde bulunur
Hacı Yusuf
Ayaklı Kuran'dır
Hacı Yusuf
Bütün
Dünya-
Alemî gezmiş
Feleğin
Çemberinden geçmiş...
Yaşlıca
Olmasına karşın
Genç delikanlıdır
Hacı Yusuf
•••
Eli ayağı pek
Gözü de keskin...
Nerde
İyi aile çocuğu
Varsa
Hepsini yetiştirmiştir
Hacı Yusuf
Bu tartışılmaz
Bir gerçek
•••
Hepsini
Yetiştirdiği gibi
Sapar beyi-de
Yetiştirdi
Hacı Yusuf
İnsanın

Doğası-yapısı
Değilse
Eğitime yatkın
Eğitimin etkisi
Ne olabilir ki?!..
•••
Süt kardeşlik
Gelenegini bozan
Gelenekleri
Ayaklar
Altına alan...
Sapar bey
Gitti yanına
Hacı Yusuf'un
•••
Sapar bey
İstemeyerek
Başından geçen
Her şeyi anlattı...
Kelimeler
Acı bir
Gözyaşı damlaları
Boğazında
Tıkandı kaldı...
•••
Kulak veriyordu
Hacı Yusuf
Kulak veriyordu...
Yapılan
Büyük ihaneti
Gözleri
Önüne getirdi...
Ve
Birden
Suratı asıldı
•••
İçini çekerek
Sonra sonra
Diye sordu
Hacı Yusuf
Günahımı
Bağışladı kocası...
Bir kardeş bir dost
olarak
Diye yanıtladı
Sapar Bey
•••
Yalnız
Tek bir isteği
Olduğunu söyledi...
Seni yetiştiren
Hocanı
Git de bul...
Hocadan
Senin
Bu davranışına
Yanıt
Bekliyorum dedi

•••
Bunu duyan
Hacı Yusuf
-Anlıyorum anlıyorum...
Vicdan azabından
Kurtulmam için...
Benim
Tek bir
Yanıtım olur...
Kan dökmeliyim
Kendi elimle dedi
•••
Aldı
Eline tabanca...
Tetiğe
Gitti parmak
Öğrenci-Sapar
Uysal-uysal
Göğsü ile
Hocasına döndü
•••
Hayır hayır!..
Ölüm
Yakışmaz sana
Ben
Hak-ettim ölümü
Çünkü
Adam
Ede-medim seni!
•••
Hacı Yusuf
Kendi şakağına
Ölümcül
Kurşunu sıktı...
Dizleri kesildi...
Can çekiş-ti
Barut
Dumanında kaybol-du

Akaki TZERETELI, 1898
Çeviren: Ali ALTUN

1. Patsha (Gürcüce): Çitle örülmüş bir çeşit ev.
2. Samegrelo-Gürcüstan'da bir bölge.
3. Kabardo: Kuzey Kafkasya'da bir bölge.

SAAT KAÇ?

Şimdi vakit mutlaka çok geç,
Gece yürekte sabahladı geceyi...
Rahat vermiyor acı bir pişmanlık-
Saat kaç? Saat kaç?

Pencerede duruyorum, gece değişmiyor,
Bütün bu güzü başıma sabahladı.
Saatin üçü olabilir şimdi ancak?
Saat kaç? Saat kaç?

Saat için belki de üçte biridir henüz,
Ama dışansı hâlâ zifiri karanlık.
Onüçüncü çan çınlıyor gardan-
Saat kaç? Saat kaç?

Düşünceye dalmış karanlık koridor,
Gecemin faytoncusuna yetmediği için,
Sinirli sinirli çalıyor telefon yine-
Saat kaç? Saat kaç?

Neden, Tanrım, böyle kızgın bu yağmur
Tükenmeyen zaç yağı dalgası sanki,
Ağarmaz mı artık bu iğrenç gece!?
Saat kaç? Saat kaç?

Saat kaç sorusunu yanıtlar;
“Acı ve değerli esrilik saattir,
Şimdi şarap vaktidir,” derdi
Charles Baudelaire adlı bir ozan.

Galaktion TABİDZE, 1914
Çeviren: Hasan ÇELİK

RÜZGÂR ESİYOR

Rüzgâr esiyor, rüzgâr esiyor rüzgâr,
Rüzgâra kapılmış gidiyor yapraklar...
Halkalarca eğiliyor dizi dizi ağaçlar,
Neredesin, neredesin, neredesin sen?
Kar yağıyor lapa lapa, yağmur dolu dizgin,
Bulamıyorum seni hiçbir zaman... hiçbir zaman!
Hep benimle birlikte dir hayalin
Her zaman, her gün, her yerde, her an!..
Uzak gökyüzü eleğidir dumanlı düşüncelerin...
Rüzgâr esiyor, rüzgâr esiyor, esiyor rüzgâr!

Galaktion TABİDZE, 1924
Çeviren: Hasan ÇELİK

GÜRCÜCE ŞİİRLER

ქართული ეპიგრამები

ჭირმა ტყვა ქაშაბი
ბეჭე ბწივთ ატაბი
მე შენ ბევრი მიყვარხარ
შენც მიყვარდეს ატაბი

ღამაში ყვავილები
მინჯარში ამოსულა
ჩვენი ის საყვარელი
ყურბულიდან მოსულა

ვაში ჭრინავს ჰუპღლა
ნღლა განარე ნღლა
მე შენ რაღ დგინდავ
საღამო ხღება ღღლა

რა კარგი საყვარლები
ღამაშ ქალიშვილები
სიყვარულით მიყურულს
შენი მსყვარ ზვარლები

ვიწრო ჭარათ ქურები
სახლებია ხურები
რას იქს ერთ მატარენი
შენი წითელ ტურები

მომე ტაშტი და თურვი
დღვანო საბე ხელი
რა ღამაში რა კარგი
შენი ის წმინდა წელი

მოდი ჩემ ვევერებე მოდი
დავიოთ ერთათ ღუდი
ამღლამ თუ არ მოხვად
მოთხარ შენ მოხვად რადი?

მე ლარბი დავლადზე
სიყვარული ვარ შენზე
ჰასუბი მომი გული
წერილი არ წერავ რაზე?

ინსანი იაშივი დავლადი
Ismail YAZICI (DAVLADZE), 1997

Gürcüstan Dışındaki Gürcüler

Mehmet Bülent ULUDAĞ

Öncelikle SSCB içindeki Gürcülere bakılacak olursa, bunların çoğu yine Gürcüstan'a yakın bölgelerde yaşamaktadırlar. Bu bölgeler Abhazya'nın Karadeniz sınırından 50 km. kuzeydeki Rusya'ya dahil, Soçi ve Azerbaycan'daki Zakatalı-Tsu keti ve Borçhalo'dur. Ama buralardaki toplam Gürcü nüfusu 100.000 kadardır. Ayrıca ekonomik, ailevi, kültürel ve mesleki sebeplerle Moskova'da 40.000 kadar Gürcü yaşamaktadır.

SSCB dışındaki Gürcü nüfusun en çok olduğu yer Türkiye'dir. Ama Türkiye Gürcülerini dikkatle incelemek gerekir. Sayılarının 1,5 milyon kadar olduğu tahmin edilen bu grubun büyük bir kısmı, gerçekte Türkleşmiş durumdadır. Gürcüce, sadece nüfusları gittikçe azalan köylerde konuşulmakta, kentlerde yetişen yeni nesil ise Gürcüceyi pek az bilmektedir. Gürcü kökenli T.C. yurttaşlarının ancak 1/4'ünün Gürcüce konuşabildikleri sanılmaktadır. Gürcü yazısını okumayı bilenler ise birkaç yüz kadardır. Ayrıca, Türklerle olan çok sayıda evlilik sebebiyle git gide erimekteyizdir. Türkiye Gürcüleri, belki de ulusal bir özellik olarak, tıpkı Stalin'in koyu bir komünist ya da Rus-milliyetçisi olduğu gibi, son derece fanatik Müslüman veya Türk milliyetçisi olabilmektedirler. Türkiye Gürcüleri "yerli" ve "göçle gelenler" olmak üzere iki kategoride incelenebilir. Yerliler Gürcüstan'a yakın bölgelerde olan Artvin, Şavşat, Borçka, Ardanuç, Ardahan, Hopa, Arhavi ve Rize gibi bölgelerde yüzyıllardır

yaşamaktadırlar. Göçle gelenler ise iki ana bölümdür: 1878 ve 1914 sonrası göçmen grupları. Örneğin bu satırları yazanın baba tarafının da bulunduğu bir grup 1878 sonrası Batum-Acara bölgesinden göçerek Amasya-Zile sınırında Akyazı köyünü kurmuşlardır.

İran'daki Gürcüler ise Şah Abbas'ın Kaheti'de esir alarak İran'a getirdiği 80.000 kadar Gürcünün torunlarıdır. Bunlar o devirdeki İran'ın başkenti İsfahan'daki Faraidön bölgesinde yaşamaktadırlar ve burada konuşulan 360 yıl öncesine ait bir Gürcü lehçesi halen yaşamaktadır. İran'ın ya da Türkiye'nin Gürcüstan ile resmi-özel ilişkilerinde dil bilimleri ve akrabalık bağları sebebiyle bu ülkelerin Gürcü kökenli yurttaşları önemli bir rol oynayabilir.

Avrupa ve ABD'deki Gürcü grupların sayıları ise birkaç bini geçmemektedir. İsveç'teki Gürcü Federasyonu'nun Gürcüstan'a çok sayıda, Biblia denilen Kitab-ı Mukaddes, yani Tevrat-İncil göndererek Hristiyanlığın diriltilmesinde önemli "hizmet" ifa ettiği görülüyor. Halen İspanya'da yaşamakta olan kraliyet ailesi Bagrationi'lerin bazı üyelerinin, Franko'dan sonra Karlos'un İspanya kralı olması gibi, Gürcüstan'da monarşinin yeniden tesisi yönündeki arzuları, Türkiye'de Osmanlı, Rusya'da da Romanov hanedanlarının iktidara geri gelmeleri kadar gerçeklerden uzak görünüyor...

Rusya ve Sovyetler Birliği'nde Gürcüler ve Gürcüstan adlı (Ankara-1993) Yüksek Lisans Tezinden alınmıştır.

Eski Sovyetler'de Gürcü Nüfusu

Hayri HAYRİOĞLU

Gürcüstan toprakları çağlar boyu bir halklar mozaïği oluşturmaktadır. Dört mevsimin bir arada yaşandığı bu bereketli topraklar da imâ göçebe ve sömürgeci yabancıların ilgi odağı halindeydi. İsa'dan yüzlerce yıl önce bu topraklarda, mağaralarda yaşayan bir "Bunturki" kavmi çok ilkel bir yaşamla sahneye çıkmıştı. Bu kavmin M. Fahrettin Kırzioğlu gibi demagogların açıklamalarına göre "Bön Türkler" olduğu ileri sürülmektedir. Daha geç çağlarda değişik isimlerle ortaya çıkan Persler, Miletoslu Elenler, Romalılar, Araplar, Süryaniler, İskitler, Hunlar, Hazarlar, Kıpçaklar, Pontuslular, Harzemliler, Timurulular, Dağlılar, Moğollar, Türkmenler, Selçuklular, Osmanlılar ve Ruslar birer sel gibi bu topraklar üzerinden akıp geçtiler. Gelip geçen her topluluk Gürcü insanının kanına, fiziki yapısına, diline, kültürüne, yaşam biçimine kendince çeşniler katıp gitti.

Elimizde bulunan 1993 Tbilisi basımı Anzor Totadze'ye ait eser, bu konuda bize çok geniş ve ilginç belgeler sunmaktadır. Biz bu belgelerin derinliklerine inmek istemiyoruz. Ancak güncel olan kısmını ele almakla yetineceğiz. Bu eserde verilen istatistikî bilgilere göre Gürcüstan sınırları dışında (Eski Sovyetler'de) yaşayan Gürcü diasporası rakamlarla tablodaki gibidir.

1989 YILI GENEL NÜFUS SAYIMINA
GÖRE ESKİ SOVYETLER'DE
GÜRCÜLERİN
DEMOGRAFIK PORTRESİ

Ülke	Kişi adedi (Gürcü)
Gürcüstan	3.787.393
Azerbaycan	14.197
Ermenistan	1.364
Rusya	113.184
Ukrayna	23.540
Belarusya (Beyazrusya)	2.840
Özbekistan	4.704
Kazakistan	9.496
Kırgızistan	1.143
Türkmenistan	960
Adıge Özerk Bölgesi	643
Karaçay-Çerkes Otonom Cum.	529
Kabardey-Balkar	2.090
Kuzey Osetya	12.284
Çeçen-İnguş	1.041
Dağıstan	917
TOPLAM:	3.976.325

“Saahaltzlo Supra” (Yılbaşı Sofrası)

Natela KUDİDZE

Yılbaşı yavaş yavaş yaklaşıyor. Ev hanımları şimdiden yılbaşı sofralarında neler olması gerektiğini düşünmeye başladılar. Onlara yardımcı olmak amacıyla bu yazıda Gürcü yılbaşı sofrasından bahsedeceğim.

Gürcüstan'da geleneksel olarak yılbaşını herkes evde, ailesi ile birlikte kutlar. Her aile yılbaşı sofrasında zengin olsun diye, çok çaba sarf ederler. Eskiler, yılbaşı sofrası ne kadar zengin olursa, bütün bir yılın da o kadar bereketli geçeceğine inanırlardı.

Gürcüler yılbaşı için mutlaka hindi yaparlar. Bütün bir hindiyi alıp pişirirler, sonra fırında kızartırlar. Hindi suyundan özel bir sos hazırlanır.

Bu sos, kavrulmuş soğan, biraz un, birkaç diş sarımsak, az kırmızıbiber, sarı çiçek ve özel baharatlardan hazırlanır. Makineden geçirilen ceviz ve 2 çay kaşığı sirke sosa ilave edilir, kaynatılır. Sos soğuduktan sonra içine kızarıktan sonra parçalara ayrılan hindi konur afiyetle yenir. Bu yemeğe “satsivi” denir. Sofrada “tabaka” denilen kızarmış piliçler, fırında kızarmış kuzu da bulunur.

Yılbaşı sofralarında çeşitli mezeler de yer alır. Mezeler patlıcandan, pırasadan, ispanaktan, pancardan, lahanadan, “ekala”dan (özel ot), barbunadan hazırlanır. Gürcü yemeklerinin çoğu cevizlidir. Mezelerde de ceviz vardır. Mezelere Gürcüce “phali” denir. Mezelerin yanında çeşitli peynirler de yer alır (sulguni, ımeruli kveli, şebolili sulguni, gudis kveli gibi). Kuzu ciğeri, yürek, akciğer birlikte haşlanır, kuşbaşı doğranıp, soğan, karabiber, kırmızıbiber, sarımsak, ceviz, kuru kişniş, 2 kaşık sirke ilave edilerek hazırlanır. Soğuduktan sonra servis yapılır. Bu yemeğin ismi “kuçmaçi”dir.

Sofrayı değişik salatalar da süsler. Kırmızı ve siyah havyanın yanında Mersin balığı, somon, hamsi gibi haşlanmış veya kızarmış balık çeşitleri de sofrayı doldurur. Bu balıklara lezzet katan ceviz ve sirkeden mamul özel bir sos da sofrada

daki geleneksel yerini alır. Dana etinden sıcak yemekler de göz doldurur. Masaya oturduktan hemen sonra sıcak sıcak servis yapılan “haçapuri” ve “lobiani”nin tadına doyumluyor. Bunlar biraz peynirli böreğin tadını andırır.

Yılbaşı sofralarında vazgeçilmeyen tek şey içkidir. Pembe, kırmızı, beyaz şampanyalar. “Saperavi”, “hvañkara”, “kindzmarauli”, “kaberne”, “guruli odesa” kırmızı şaraplar. “Manavis mtzване”, “tzinandali”, “tsolikauri”, “gelati”, “kahuri”, “hereti”, “pirosmani” beyaz şaraplar. “Gremi”, “Eniseli”, “Sakartvelo” kanyak çeşitleri. “Rustavi” votka. “Borcomi” gibi meşhur madensuları. Limonlu, portakallı, armutlu, tarhunlu kokteyller.

Meşhur Lağidze suları. Tatlılara gelince meyveli, cevizli, kremalı pastalar, “kada”, “nazuki”. Meyveler, kuruyemişler, cevizli sucuklar (“çurçhela”).

Özellikle yılbaşı sofrasında “gozinaki” denilen bir tatlının bulunması şarttır. 31 Aralık günü hazırlanan bu tatlı, cevizin küçük parçalarının çok hafif ateşte kav-

rulup hemen akabinde diğer bir tarafta 15-20 dakika kavrulmuş balın ilavesi ile yapılır. Sıcak sıcak tahta üzerine bir kaşıkla yayılır. İlk halde iken arzu ettiğiniz şekillerde küçük parçalarla bölünür. Saat 12’de evin hanımı bu tatlıyı herkeşe dağıtır ve “Ase tkbilad damiberdi,” der (senin yaşamın da bu tatlı gibi olsun anlamındadır). Tabi ki güzel bir yılbaşı sofrasının yanında süslenmiş yılbaşı ağacını ve Noel babayı da unutmamak gerekir.

Yeni yıl kutlamalarından sonra, eve ilk konuk olarak gelen kişinin çok büyük bir önemi vardır. Zira Gürcüler eve ilk gelen kişinin uğur (veya uğursuzluk) getirebileceğine inanırlar. İlk gelen konuğa “mekvle” derler. Bu kişinin cömert, sevgi dolu, iyi huylu, dürüst olmasını arzu ederler. Bu da gelinen evin bütün bir yıl bu güzelliklerle donanmasını sağlar.

“Mraval Ahali Tzeli Dagastrot Ğmertma...”
 (Tanrı nice yeni yıllar nasip etsin...)

Türkiye'deki Gürcü Köyleri - 4

İberya ÖZKAN

(Geçen sayıdan devam)

Geçen sayılarda Adana, Amasya, Balıkesir, Bolu ve Bursa'nın Gürcü köylerini tanıtmıştık ve Artvin'i ileriki sayılarda yayımlayacağımızı bildirmiştik. Bu sayıyı ise Kastamonu, Kayseri, Kocaeli, Muş ve Ordu ile sürdürürken daha önce belirttiklerimizi yinelemekte yarar görüyoruz.

Ahmet ÖZKAN'ın (Melaşvili) bu çalışmasının *çveneburi*'de yayımı süresince, daha kesin ve net bir sonuca ulaşmayı hedeflediğimizden, siz okurlarımıza da önemli bazı görevler düşüyor:

1. Saptanan köyler ile ilgili bilgiler yanlış ya da eksik ise doğrusunu ve eksigini,
2. Bazı köyler unutulmuş ya da yer almışsa bu bilgileri,
3. Arkada oluşturduğumuz tabloya (yanda yaptığımız iki örneklemedeki gibi) okunaklı bir şekilde yazıp bize hemen gönderiniz.
4. Böylelikle, hep birlikte, bu araştırmadaki olası eksik ve yanlışları hem gidirmiş olacağız, hem kesinleştirerek sonuçlandırmış olacağız, hem de tablodan da tahmin edebileceğiniz gibi, bizce gerekli olan asgari bilgiler ile genişterek daha kapsamlı hale getireceğiz.

37 KASTAMONU

Catalzeytin İlçesi
Merkez Bucağı

HAMİDİYE

38 KAYSERİ

Develi İlçesi

ÇUKURYURT
TAŞCI

41 KOCAELİ

Merkez İlçesi
Merkez Bucağı

ARSLANBEY (1/3)
SUADİYE (ÇEPNİ)
SULTANİYE
MAŞUKİYE
ÇUBUKLUBALA
EŞMEAHMEDİYE

ÖRNEKLEMEDİR

Düzenleyemin Adı, SOYADI: _____ Telefon/Fax: _____

Adresi: _____ İl: _____

İLİ	BAĞLI BULUNDUĞU		KÖYÜN ADI		GÖÇ EDİLEN		GÜRCÜ NÜFUS ORANI						
	İLÇESİ	BUCAĞI/ BELDESİ	ŞİMDİKİ (RESMİ)	ÖNCEKİ	RESMİ OLMAYAN	YER	YIL	?	?	4/4	3/4	1/2	1/4
BALIKESİR	GÖNEN	TÜTÜNCÜ (AYYACIK)	KOÇBAYIRI	SALİHİYE (KAPLAMA)	GÜRCÜ AYYACIK	ARTVİN, MURGUL, ARHVA	1878	?					
BURSA	İNEGÖL	-	HAYRIYE	-	HEYRIYE	BATUM, MAÇAHELİ, ÇIKUNETLİ, ÇHUTUNETİ	1878						

Notlar: 1. GÜRCÜ NÜFUS ORANI'ndaki ifadeler genelleştirilmiş olup en yakın olan haneyi (X) ile işaretleyiniz.

2. GÖÇ EDİLEN YIL'a eğer "93 Harbi" sırasında göç edildi ise (1878) yazınız; eğer tam bilmiyorsanız yaklaşık yıl belirtip (?) ile işaretleyiniz.

Gürcü Yemekleri

PATLICAN YEMEĞİ (BADRICANI NİGVZİT)

Malzeme:

1 kilo patlıcan, 200 gr. ceviz, kuru soğan, sarımsak, kuru kişniş, kırmızıbiber, diğer baharatlar, tuz, maydanoz.

Soğanla sarımsağı ince ince doğrayın. Ögütülmüş cevizle karıştırın. Daha sonra baharatlarla tuzla ve ince doğranmış maydanozla yoğurun. Patlıcanı soyup, ince ince uzunlamasına keserek, tuzlayın ve iyice sıktuktan sonra kızartın.

Kızarttıktan sonra hazırladığımız harcı yansına kadar yerleştirip uzunlamasına katlayın. Kalan harcı da etrafına sürün.

GEBJALYA

Malzeme:

Kaşarpeyniri, yoğurt, nane, tuz, kırmızıbiber.

Peyniri kaynar suya atıp çıkarın. Çıkan peyniri hamur gibi açın. Nane, yoğurt, tuz ve kırmızıbiberle hazırlanan sosu sürüp tekrar tekrar katlayıp açın. Sonra dilimler halinde kesip kalan sosun içine atın.

BAJA

Malzeme:

1 tavuk, 300 gr. ceviz (kıyılmış), baharatlar, tuz, kuru soğan, sarımsak.

Tavuğu bütün olarak haşlayın. Cevizi, baharatları, tuzu, kuru soğanı (haşlanmış) ve sarımsağı (dövülmüş) birbirine katın. Bütün bunları iyice yoğurduktan sonra tavuğun suyunda açın. Suyu biraz kalın olsun. Daha sonra parçalara ayrılmış tavuğu hazırlanan suya katın.

Derleyen: Hacer ÖZKAN (İREMADZE)

Kuşun Kralı

Meri BOLKVADZE

Eski bir tarihte, büyük bir devletin muhteşem köşkünde, muhteşem ve büyük salonda, ihtişamı ile bir kral oturuyordu. Zengin ve muhteşem bir şekilde tahtında oturan kral kimseye bakmaya tenezzül etmiyor, kötü bakışlarla hizmetkârlarına ve dalkavuklarına emirler yağdıyordu.

- Şarkı söylemeyi kesin!
- Şarkı söyleyin!
- Tatlı su verin!
- Burnumu silin!
- Gülmeyin!
- Şimdi ise gülün!
- Benden izin almadan öksürdüğü için bu adamın başını kesin!

- Benim kedime fare sunduğu için o adama benden elbise verin!

Hizmetkârlar kralın etrafında telaşla koşuşturup duruyorlar, bütün gün kralın çok önemli emirlerini yerine getirmeye çalışıyorlardı. Krallarını daima övmek zorundaydılar. Bu yüzden,

- Biz kralımızın emrine uyanız!
- Bizim kralımız iyi yüreklidir!
- Gerçekçi ve hoşgörülüdür!, şeklindeki sözlerle överlerdi. Yalan gerçek her şeyi krala yakıştırıyorlardı. Sıkı mı krallarına kötü bir şey yakıştırsınlar? Zaten kralların da övünür durur, hep "Ben söyledim, ben böyleyim," derdi.

Bir gün, aniden salonun açık penceresinden pür sesi ile salona bir kuş girip kralın tacının üstüne kondu. Kral hissetmiş olmalı ki başını kaldırmadan kaşlarını yukarıya kaldırarak bakmaya çalıştı.

– Neler oluyor tacının üstünde, kim, nasıl cesaret ediyor? dedi.

Kral korkunç bir şekilde hiddetlendi. Hizmetkârlar hep birden gözlerini kuşa çevirdiler. Kralın korkusundan donup kalmışlardı. Ellerini sallayarak kuşu korkutup oradan uzaklaşmasını sağlamaya çalışıyorlardı. Fakat kuş istifini bile bozmadı. Hizmetkârlarından biri:

– Hey, duymuyor musun? Kralın tacı üstüne oturulduğu nerede görülmüş, dedi ve hizmetkârlar hep birden bağırmağa başladılar.

Kralın tacında oturmaya devam eden kuş neşeli neşeli gülümsedi. Sonra da cevap verdi:

– Kralın tacı üstüne oturulduğu neden görülmemiş? Ben oturuyorum ya. Kralın tacını yemedim hoş. Hem sonra kralın tacı da ne oluyor? Ben ağacın dalında da, gül dalında da, çeper üzerinde de, evin damında da oturuyorum.

Kralın hizmetkârları kızdılar. İçlerinden biri:

– İyi de salak, kralın tacı ağaç dalı mıdır, gül dalı mıdır, çeper midir, yoksa evin damı mıdır otursun?

Kuş cevap verdi:

– Ne yani kralın tacı başı örtmekten başka ne işe yarar ki? dedi ve tacın üstünde sıçramağa başladı.

Hizmetkârlar hep bir ağızdan,

– In aşağı! In aşağı! diye bağırmağa başladılar. Bak işte kral da kızmaya başladı.

Kral hiddetle gök gürültüsü gibi bağırды:

– Nasıl cesaret ediyorsun tacıma konmaya? Daha sonra bastonunu yatağına hiddetle vurdu. Ve ekledi,

– Ey kuş, görmüyor musun, benim sevgili kedim bile korkusundan kucağımdan yukarıya çıkamaz. Köpeğim ise ayak dibimden yukarıya çıkamaz.

Kuş krala baktı, baktı ve sonra yine neşeli neşeli ötmeye başladı. Dedi ki;

– Kedini ve köpeğini bilemem, ama ben bir kuşum. Hiç kimseye kötülük yapmam. Kanatlarım var, bununla nereye istersem uçar ve nereye istersem konarım.

Kral,

– Ne demek nereye istersem konarım? Bu sözleri sana kim öğretti ise hemen şimdiden unut bunları, dedi ve ekledi:

– Sana emir veriyorum! Kanatlarını açmana izin vermiyorum. Seni yakalamam lazım.

Kuş,

– Sen kim oluyorsun da bana emir veriyorsun! dedi ve tacın üstünde bir iki sıçradı. Araya hizmetkârlar girdi ve hep bir ağızdan;

– Ne demek, nasıl, kim oluyor? O bizim kralımızdır, diye cevap verdiler. Bu arada kuş kanatlarını açtı ve cevap verdi:

– Beni çok uygulandırdınız. Kralı sizden alan kim? Kral sizindir de yine sizin olsun. Gerçeği söylemem gerekirse size yakışmıyor ama benim kralımı sorarsanız benim kralım Güneş'tir. İsterseniz benim kralımın beni nasıl sevdiğini, her şeye nasıl izin verdiğini şimdi size göstereyim. Benim kralım çok güçlü ve iyilikseverdir.

Kralın içi öksürükle doldu. Hiddetle,

– Senin kralın güçlü ve iyiliksever olamaz, dedi ve hırsından titreyerek ellerini havaya kaldırarak kuşa vurmak istedi. Tam bu anda Güneş, tacının muhteşem ve güzel ışınlarını kuşun bulunduğu alana gönderdi. Kuş bir anda havalanıp uçtu. Yukarıya, daha yukarıya çıktı. Güneş tacının gönderdiği parlak ışınların üstüne oturdu. Kral şaşkınlık içinde kuşun elinden kaçışını ve özgürce uçuşunu seyrediyordu. Başına gelen olay yüzünden sinirleri bozulmuş olarak Güneş ışınlarına kem gözlerle bakan kralın gözleri Güneş'in parlak ışınlarına dayanamadı ve kör oldu.

İlkbabarı Kim Getiriyor adlı kitaptan alınmıştır.
çeviren: Murat Atasert (TSETSHLADZE)

**çveneburi'ye
abone olun...**

HEM

**derginiz ayağınıza gelsin,
güçlensin...**

Citi Da Melia

ჩიტი და მელია

იყო ერთი ჩიტი-ჩიორა. ტყეში ხეზე მოხერხებული ალაგი იპოვა და ბუდე გაიკეთა. მერე შიგ ჩავდა და სამი კვერცხი დადო. სამ კვირაზე გამოჩეკა ზატარა ჩიორები.

დედა თავის შვილებს უსიდავდა ჭიებს, კალიებს, ზეპლებს, ბუხებს, აჭმევდა და ზრდიდა.

დიდ სისწრულში იყო ჩიორა: ჩქარა დავაფრენ ჩემს ბარტყებსო. მაგრამ ძალე უბედურება ეწია: წვეკულმა მელიამ ბუდეს მიაგნო. მიცუნცულდა ხის ძირას და ჩიორას შესძახა:

- ჩიტო, ჩიტო, ჩიორაო!
- რაო, ბატონო, მელაო?
- ერთი ბარტყი გადმომივდე,
თორემ შავ დღეს დაგაუენებ:

ცულს მოვიტან, ცუნცულასა,
ხელეჩოს და წალღუნასა,

ხესაც მოვჭრი, ხის ძირსაცა,
შენც შეგჭამ და შენს შვილსაცა.

შეეშინდა საწუალ ჩიორას, აიევანა ერთი ბარტყი და გადმოუგდო მელიას. მელიამ ზირი დაავლო, ბუჩქებში გაარბენინა და გადაულანა.

მეორედ კიდევ მიიღბინა და შესძახა:

- ჩიტო, ჩიტო, ჩიორაო!
- რაო, ბატონო, მელაო?
- ერთი ბარტყი გადმომივდე,
თორემ შავ დღეს დაგაუენებ:

ცულს მოვიტან, ცუნცულასა,
ხელეჩოს და წალღუნასა,

ხესაც მოვჭრი, ხის ძირსაცა,
შენც შეგჭამ და შენს შვილსაცა.

დაღონებულია ჩიორამ მეორე ბარტეიც აიყვანა და მელიას ვადმოუკდო. მელიამ ჰირი სტაცა, ბუჩქებში ვარბენინა და ვადაულაზა. მესამედაც მიცუნცულდა მელია და ჩიტს შესძახა:

- ჩიტო, ჩიტო, ჩიორაო!
- რაო, ბატონო, მელაო?
- ერთი ბარტეი ვადმოძიკდე, თორემ შავ დღეს დაგაუენებ:

ცულს მოვიტან, ცუნცულასა,
 ხელეჩოს და წაღუნასა,
 ხესაც მოვჭრი, ხის ძირსაცა,
 შენც შეგჭამ და შენს შვილსაცა.

მწარედ დაღონებულია ჩიორამ მესამე ბარტეიც აიყვანა და მელიას ვადაუკდო. მელიამ ვარბენინა და ისიც სწრაფად ვადაულაზა. უბედური ჩიტი მოშორდა იმ არემარეს, შემოჯდა ერთ ხეზე დაღონებული.

მონადირემ დაინახა ჩიტი და ჰკითხა:

- ეგრე მწარედ რამ დავადონა, ჩიორაო?
- ერთმა წუწკმა მელიამ შვილები სულ შემიჭამაო.
- აბა, წამო, მიხვეენ ის წუეული და მე გაუურებიანებ იმის ხეირსო.

ჩიტი ვაუძღვა მონადირეს და მელიასთან მიიყვანა. მონადირემ მელიას თოფი ესროლა, შიგ ჰირში მოარტყა და სული ვაფრთხობინა.

Sözlük

ლ ე ქ ს ი კ ო ნ ი

(LAZCA)	(MEGRELCE)	(GÜRCÜCE)	(TÜRKÇE)
ლაზური	მეგრული	ქორთული	თურქული
გოჯქთენ, გოჯქთენ	ირთუ(ნ), გინირთუ(ნ)	ბრუნდება	dönüyor
გოჯქიმოშენ	იბორჯებუ	იბნევა	şaşıyor
გოროხი,კორდი	როხი—დიხა, ბერტი	გოროხი,ბელტი	keseke, toprak keseği
გორუმს, გორუფს	გორუნს	ეძებს	arıyor
გოტოლოფერი, გოტალახერი	ლეტამი	გატალახიანე- ბული	çamurlanmış
გოშიბლენ, გუშიბლენ	იფანტუ(ნ)	იბნევა, იფანტება	dağılıyor
გოწუშერს, გუწუშერს	გიწუშელანს, მიდმულანს	ართმევს	(kimseden bir şey) alıyor
გუბომს, გუბუმს, გიბუფს	გიბუნს, ხაშუნს	ხარშავს,აგ- ბობს (გუვე- ში ქორთუ- ლითენ)	haşlıyor, pişiriyor
გუგული	გუგული	გუგული	guguk kuşu
გულა	გულა	გულა	tulum
გულელი,გიდელი	გიდელი	გიდელი	üzüm, meyve toplamaya mahsus bir çeşit küfe
გუნძე,გინძე	გინძე,გირძე	გრძელი	uzun
გური	გური	გული	gönül, kalp
გურპიჯი	გურპიჯი	გულმკერდი	gögüs
გურუნნი,გირინი	გირინი	ვირი	eşek
გუხთამს, გუხთეფს	გალუაფუ(ნ)	ევლება,თავს ევლება	başına döner

Gürcüce Maniler

ახიანდღეღის სახღის ძადი
 კოვზ მორეცხავს შუშა არავო
 ჩამოშდება ოჯახშივო
 ეტარტადიფს უნასავო

Kaynak: Hüsnü SARI (TSETSHLADZE)

ხილი ხურმა აყვავილდა,
 შენ რას შობი წიფელა,
 ჩემი გული არ მომიკლა,
 ჩემო ლოყებწითელა.

* * *

წიფლი ფოთლი ნუსხას დავწერ,
 დამწიფული მოცვითა,
 გოგოვ, ერთი მაკოცნიე,
 გევძარ, წავალ ლოცვითა.

* *

ღელე-ღელე შევიარე,
 ღელე ბალახიანი,
 გოგო, უნდა დაგაპირო,
 ფეხებტალახიანი.

ხერთალი და ბოლო ჭრელი,
 ჩემი გოგო თვალეჭრელი,
 ხერთალი და ბოლო შავი,
 ჩემი ბიჭი თვალეშავი.

შაირები

რას მიყურებ ღელელზეო,
 დაგიხდები ღელეზეო.

* *

ერთი ცალი ვაშლი მქონდა,
 გადავცვალე ბიაში.
 რა ლამაზი გოგო შენ ხარ,
 გენაცვალე ყიაში.

* *

ოდელია ლალებიო,
 ჩამწკრივეულან ქალებიო,
 ერთი შეხედვით მივხდები,
 რუმელს შევებრალებიო.

* *

გოგო ლოყებყირმიზაო
 რაფზა გედემეკიდაო,
 ამ ჩემ გულში ჩამიძრა და
 არ ამოდის იქიდანო.

* * *

მე ნალაში ვერ ავალ
 კიბის ჭყუღებელი,
 მე აქედან ვერ წავალ
 ციცას ჩხუხუტებელი.

* *

თეთრი კაბა გაცვია,
 თლად ვარდები, ვარდები,
 ორღოში გამომიარე,
 გულში ჩამივარდები.

* *

პაწა თოფის მენგენე,
 მე იგითი მეგონე,
 მეგერ იგითიც არ ხარ,
 მოსავლელი ბელა ხარ.

HABERLER

“Horona Çağrı” Kutlandı

Istanbul'da 9 Aralık 1997 Salı akşamı düzenlenen gecede, Artvinli Gürcü şarkıcı Bayar Şahin'in (Kondaridze) “Horona Çağrı” adlı ilk kasetinin çıkışı kutlandı. Bursa'dan geceye katılan İberyaya Dans Grubu adlı profesyonel grup Gürcü danslarıyla oldukça görkemli idi. İhsan Doğan'ın, Grup Kafdağ'ının ve ünlü Gürcü sanatçı Vahtangi Makalatiya'nın konser verdiği gecede, Mustafa Uzun'un (Gamişidze) akordeonla eşlik ettiği ve yönettiği Gölçük'ten gelen Artvin ekibi beğeni topladı. Gecede Bayar Şahin'in, İberyaya Özkan'ın (Melaşvili) yönettiği orkestra ve vokaller eşliğindeki konseri coşku dolu ve anlamlıydı. Eski Kara Kuvvetleri Komutanı Hikmet Köksal, Gürcü işadamı İsmet Acar gibi önemli kişilerin de katıldığı oldukça başarılı geçen geceye katılım yüksekti ve geç saatlere kadar sürdü.

Karadeniz'in Atmacaları Lazlar

Gülen, güldüren, kendi eleştirisini yüksünmeden yapabilen, bunca mizahı, yüklü bir hüznü aktarabilen özgün bir halk Lazlar. Karadeniz ile özdeşleşmiş, ayrı bir lisan oluşturmuş, özgün kültürleri, atmacaları ve burunlum ile ünlenmiş sempatik insanlar. Doğu Karadeniz'in küçük coğrafyasında dağınık ve damatılmış olarak varlık gösteren Lazların düni ve bugünüyle yaşamları, aylık *Gezi* dergisinin, 1997 Aralık'ta çıkan 3. sayısında ayrıntılı bir şekilde konu ediliyor.

Kafkas-Gürcü Müziği Söyleşi

Istanbul Kafkas Kültür Derneği salonunda, 28 Kasım 1997 Cuma akşamı “Kafkas-Gürcü Müziği” konulu dinletili söyleşi yapıldı. Bu konudaki uzmanlığı ve birikimiyle tanınan İberyaya Özkan'ın (Melaşvili) konuk konuşmacı olarak bulunduğu bu toplantıda, tüm geçmiş çalışmaları ve kurduğu müzik grupları örneklerle aktarıldı. Bantlardan, tüm Gürcüstan ve Kafkasya halk müzikleri yöre yöre tanıtıldı. Gürcü ve Kafkas halk çalışlarının da sergilendiği programa katılım ve ilgi oldukça yüksekti.

TÖMER'de Gürcüce Kursları Başladı

Ankara'da Tunali Hilmi Caddesi'nde bulunan “TÖMER”in şubesinde 20 farklı dil kursunun yanı sıra Ekim 1997'de Gürcüce de programa alındı, bu durum üç yıllık hedefi kapsayan bir çalışmayı gerektirmişti. “TÖMER” şube müdürü Gürcü asıllı Muhtidin Gunuş kursun başladığı gün: “Türk tarihinde Gürcü dili ilk kez resmen, Ankara Üniversitesi ‘TÖMER’ kurslarında öğre-

tilmeye başlanmıştır, bu, iki komşu ülke halkı için çok mutluk vericidir,” demiştir. Gürcüce kurs öğretmeni Türkolog Mzia Gurgendze'dir.

İlia Çavçavadze'nin 160. Doğum Günü Kutlandı

Ünlü Gürcü düşünürü, ozan, yazar ve devlet adamı İlia Çavçavadze'nin 160. doğum günü Tbilisi'de kutlandı. Kutlama Zakaria Paliaşvili Opera ve Bale Evi'nde yapıldı. Gürcüstan Devlet Başkanı E. Şevardnadze, Patrik II. İlia, bazı bakanlar, milletvekilleri, yazarlar ve devlet adamlarının İlia Çavçavadze ve onun öğretisi hakkında yaptıkları konuşmalardan sonra değişik folklor gösterileri ile doğum günü kutlamaları sona erdi.

ბ-ნ თეთარ ივერეშვილის (მეჩატარს)

1997 წლის 17 ნოემბერს გინვეთ ილია ჭავჭავაძის დაბადების 160 წლის-თავისადმი მიძღვნილ საიუბილეო საღამოზე, რომელიც გაიმართება თბილისის ზაქარია ფალიაშვილის სახელობის ოპერისა და ბალეტის სახელმწიფო აკადემიურ თეატრში.

დასწყისი 18.00 საათზე

Ruslar Tarafından Kafkas Savaşları Anısına Dikilen Anıtlar

Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü tarafından İstanbul'da düzenlenen toplantı 16 Aralık 1997 tarihinde İstanbul'da yapıldı. Konuşmacı Valerie Le G. Baron tarafından Fransızca olarak İstanbul'da verilen bilgilerde “Ruslar tarafından Kafkas savaşları anısına dikilen anıtlar” toplantısına yoğun izleyici ilgisi vardı.

“Türkiye’deki Kafkasya” Adlı Yazı Dizisi Radikal’de Yayımlandı

Türkiye’de ve Kafkasya’da mevcut Kafkas kültürünün tanıtım yazı 1997 Aralık ayında *Radikal* gazetesinde yayımlandı. Altı gün Gürcü ve Laz kültürünün irdelendiği bu yazı dizisinde ayrıca Kuzey Kafkas halkları da ayrıntılı olarak anlatılmıştır.

İşıklar Söndüğünde Devlet Tiyatrolarında

Ünlü Gürcü yazar Tamaz Çiladze’ye ait *İşıklar Söndüğünde* adlı piyes Hacer Özkan (İremadze) tarafından Türkçeye çevrilmiş ve Kültür Bakanlığı’nın 27.11.1997 tarihli yazısı ile Devlet Tiyatrosu Genel Repertuvarına alınması kararlaştırılmıştır.

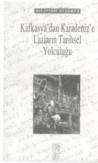
çveneburi 20. Yıl Toplantısı

çveneburi dergisinin 20. yıl toplantısı İstanbul Maçka Oteli’nde yapıldı. 28 Aralık 1997 günü yapılan toplantıya, dergiyi şimdiye kadar çıkaran, yazı yazan, mali olarak destekleyen, abone bulan ve organizasyonda görev almış kişilerden çağrılı olarak gelen 50 civarında çveneburi katıldı.

Kafkasya’dan Karadeniz’e Lazların Tarihsel Yolculuğu

Adlı Kitap Yayımlandı

Ali İhsan Aksamaz tarafından kaleme alınan ve Çivi-yazıları tarafından yayımlanan kitap, genelde yazının daha önce değişik dergilerde yayımlanmış görüşlerini içermektedir.

Yak 58 Uçakları

Tbilisi’de Üretilmeye Başlandı

Tbilisi uçak fabrikasında 6 kişilik YAK 58 uçakları üretilmeye başlandı. Özellikle kısa mesafelerde ve iniş-kalkış zorluğu çekilen ortamlar için tasarlanan uçak, posta dağıtım işinden, özel ambulansa, özel yönetici uçak ihtiyacından, jeolojik araştırmalarda kullanım dahil birçok alanda kullanılabilir olacaktır.

Muhran Maçavariani’nin Şiirleri

“Şiir Atlası”nda

Ünlü Gürcü ozan Muhran Maçavariani’ye ait 12 adet şiir, Fahrettin Çiloğlu tarafından Türkçeye çevrilerek *Cumburiyet* gazetesi *Kitap Eki*’nde 18 Eylül 1997’de yayımlandı.

Umut Uzun Yaşar Adlı Öykü Kitabı Çıktı

Ceylan Yayınları tarafından çıkarılan *Umut Uzun Yaşar* adlı öykü kitabında 10 Gürcü yazara ait birbirinden güzel 12 adet öykü yer alıyor. Hasan Çelik ve F. Gürsoytrak tarafından çevrilen bu öykülerin ve yazarların çoğu Türk okurları tarafından ilk kez okunacaktır.

Atlas Dergisinde Gürcüstan ve Gürcü Kültürü

Atlas dergisinin Ekim 1997 sayısında birbirinden güzel üç konu işlenmiş ve böylece derginin bu sayısının önemli bir bölümü Gürcüstan, Gürcüler ve Gürcü kültürüne ayrılmış bulunmaktadır. “Acara” adlı yazıda Acara Özerk Bölgesi’ndeki halkın kültürü ve dini yaşamı irdelenmiştir. “Kafkasya” adlı yazıda da Kafkas halkları ve kültürleri ayrı ayrı irdelenmiştir. “Karçal” adlı yazıda ise Artvin’in Karçal yöresi doğasıyla, insanlarıyla ve kültürüyle incelenmiştir. Yazıda, bu yörede binlerce yıldır yaşayan Gürcü kökenli halka ait birbirinden güzel fotoğraflar yer almaktadır.

Gürcü Filmleri Altın Portakal’da

3. Altın Portakal Uluslararası Kısa Film/Video Festivali’nde iki Gürcü filmi yarışmaya katıldı. 1-5 Ekim 1997 tarihlerinde Antalya’da yapılan festivale Vahtang K. Gabaşvili’nin Dilis Romansı (Sabah Romansı) adlı 1996 yapımı film ile Nino Lapaşvili-F. Bondarçuk’un 1997 yapımı *The Four Seasons: The Tango 1* (Dört Mevsim: İşte Tango 1) adlı film katıldı.

İ. Özkan ve O. N. Mercan Atlas’ta

Yayın Kurulu üyelerimizden İberya Özkan “Gürcüstan mı Gürcüstan mı” adlı yazısıyla Kasım 1997 sayısında ve Osman Nuri Mercan ise “Acarlar” diye bir halk yoktur” adlı yazısıyla Aralık 1997 sayısında *Atlas* dergisinde yer aldılar. *Atlas* dergisinin Ekim 1997 sayısında yayımlanan yazılara katkıda bulunmak amacıyla yayın kurulu üyelerimiz bu yazıları yayınlamayı uygun buldular.

Gürcü Şiirinde Gezintiler

Aylık kültür-sanat dergisi İnsancıl'ın Ekim 1997 tarihli 84. sayısında, Fahrettin Çiloğlu'nun kaleme aldığı "Gürcü Şiirinde Gezintiler" başlıklı bir değerlendirme yazısı yayımlandı.

"Daha önce Radyo Umut'ta iki saatlik bir programda değerlendirilen ve Gürcüstan'da bütün krallar şairdir, bütün şairler de kraldır," tümceyiyle başlayan ve Gürcü şiirinin gelişimi hakkında bilgiler veren yazıda ilk olarak ünlü destan *Kaplan Postlu Kabraman*'ın yazarı Şota Rustaveli anlatılıyor. Daha sonra dönemlere göre şairler kısa kısa tanıtılıyor ve şiirlerinden örnekler veriliyor. Eserlerinden örnekler verilen sırasıyla şöyle; Davit Guramişvili (1705-1792), Nikoloz Barataşvili (1817-1845), İlia Çavçavadze (1837-1907), Akaki Tzereteli (1840-1959), Konstantine Gamsahurdia (1893-1975), Akaki Tzereteli (1840-1959).

Çağdaş dönemde ilgili olarak "Çağdaş Gürcü şiirinin daha yakın dönemlerinden söz etmeden önce, yetmiş yıllık bir Sovyet deneyimi olan Gürcüstan'da elbette toplumsal gerçekçi bir şiir olduğunu belirtmemiz gerekiyor. Ancak yine de siyasetin ve ideolojilerin her zaman, her alanda etkili ve yönlendirici olduğu söylenemez. Sovyet döneminde pek çok şair toplumsal gerçekçi çizgide yazmış olsa da, Gürcü şiiri her zaman söylemek istediğini söylemiştir," denilmekte ve Giorgi Kuçişvili (1886-1947), Tamaz Çiladze (d. 1931), Otar Çiladze (d. 1933), Ana Kalandadze ve Eka Bakradze'den (d. 1976) örnekler verilmektedir. Şiir çevirileri, Fahrettin Çiloğlu, Hasan Çelik, Tahsin Saraç ve İsmail Yergüz'a ait.

Lamara Ankara'da

Batumi İlia Çavçavadze Devlet Drama Tiyatrosu tarafından sahnelenen Grigol Robakidze'ye ait *Lamara* adlı oyun Ankara'da oynandı. 27-28 Eylül 1997 tarihlerinde Ankara Büyük Tiyatro'da oynanan oyunu Levan Nirthulava sahneye koydu. Gürcü delikanlı Mindia ile Çeçenlerin bir kolu olan Kistlerin güzel kızı Lamara arasında geçen romantik ve acıklı aşk öyküsünde farklı dinlere, kültürlere ve geleneklere sahip iki komşu halkın kardeşliği ve yakınlığı anlatılmaktadır.

"Akordeonla Artvin Dansları"

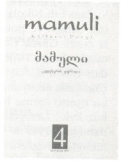
Kaseti Çıktı

Mustafa Uzun'un (Gamişidze) Akordeonla Artvin Dansları adlı kaseti çıktı. 1952 yılında Artvin'de doğan Mustafa Uzun, ilkokul ikinci sınıfta baba mesleği olan garmon çalmasını öğrenmiştir. 1973 yılında taşındığı İzmir'de halk oyun-

ları öğreticisi ve müzisyeni olarak çalışmıştır. Anadili Gürcüceyi iyi derecede bilen sanatçı, Artvin'in Şavşat, Ardanuç, Borçka, Murgul ve Hopa ilçelerine bağlı birçok köyünü dolaşmış ve buralardan, folklor dağıtıcısına piyasada olmayan bilgileri depolamıştır.

Mamuli'nin 4. Sayısı Çıktı

İçindekiler: Serçeler orkestrası ve sıcak hüzün; Gürcü edebiyatından portreler: Aleksandre Kazbegi; Gürcü romantik şiirinin öncüsü: Nikoloz Barataşvili; Gürcü aşk şiirleri; Gürcüstan Vilayeti Mufassal Defteri; Şavşat Mektupları; Yeni bir savaş felaket olur; Hayriye Gürcülerinde etnoterapi; Gürcü halk masalı: Köylü, ayı ve tilki; Megrel masalı: Kral ve oğlu; "Şiir Atlası"nda Gürcü şiiri; Şiir akşamı; Gürcü şiiri "güneşlendi"; Kısa kısa. Dergiyi aşağıdaki adresten isteyebilirsiniz. Misakı Milli Sok. Uzun İş Merkezi No: 47, Kat: 1/1, 81300 Kadıköy-İstanbul
Tel: (0216) 345 09 01, Faks: (0216) 348 65 71

Livane'nin 8. Sayısı Çıktı

İçindekiler: 1995 Yılı Tao-Klardjetie Yüzey Araştırması; Artvin-Yusufuli Kültür ve Day. Der.; Yusufeli Üzerine Düşünceler; Doğu'nun Kırkpınar'ı; Rafting-Treking ve Avcılık; Kaçkar 97 Araştırma Gezisi; Ben Bir Kavak Ağacıyım; Halk Deyimleri-Şiirler; Âşık Pervâni; Bulmaca. Dergiyi aşağıdaki adresten isteyebilirsiniz: Süvari Cad. İnce İshani, No: 11, D: 1, 34620, Sefaköy-İstanbul,
Tel: (0212) 580 00 55, 541 65 11, 541 66 33

Kafkasya Seminerleri

Magomedkhan Magomedkhanov (Makhatchkala), 28.01.1998: "Kafkas Savaşlarının Demografik Sonuçları."
Şuşana Putkaradze, 17.02.1998: "Türkiye'deki Gürcü Köyleri, Anketler."
Chantal Lemercier-Quelque jay, 17.03.1998: "Kafkasya'daki Tarikatlar."
Georges Şarışidze, 24.04.1998: "Kuzeybatı Kafkasların Tarihi."
Dominique Gauthier-Eligulaşvili, 22.04.1998:

"Panter Postlu Şövalye: Bir Gürcü Destanı." Seminerler saat 17:30'da başlıyor. Programda sonradan bazı değişiklikler yapılabilir. Fransız Anadolu Araştırmaları Enstitüsü Orta Asya ve Kafkasya Dokümantasyon Merkezi Adres: Nuruziya Sokak, No: 22, Beyoğlu-İst. Tel: (0212) 244 17 17 - 244 33 27

Gürcü Piyesleri Türkiye'de

Varlam Lali Nikoladze'nin, Süreyya Tamer, Necati Zengin ve Buket Özkat ortak çalışmalarıyla çeşitli Gürcü yazarlara ait sekiz adet Gürcü tiyatro oyunu Türkçeye çevrilmiş olup, bunlardan David Kldiaşvili'nin *Bela* ve *Darışpan'ın Çilesi* adlı iki oyunu birleştirilerek iki bölümlük bir tiyatro oyunu haline getirilmiştir. İzmir Dokuz Eylül Üniversitesi Tiyatro Bölümü tarafından Ocak 1998'de Varlam Lali Nikoladze yönetiminde sahnelenecektir.

TIR'lardan Fazla Ücret Alınmayacak

Acara Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı A. Abaşidze tarafından yapılan açıklamada gümrük kontrolünden geçen Türk TIR ve kamyonlarından 19.08.1997 tarihinden itibaren tarifelerin üstünde ücret alınmayacağı ve alan kişilerin işlerine son verileceği belirtildi.

(İstanbul Maden ve Metal İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, 26.09.1997 tarihli genelge)

BASINDAN

Türkcell Gürcüstan Yatırımından Memnun

Türkcell'in Gürcüstan yatırımı olan Geocell firması planlanandan çok ilgi gördü. Abone sayısı 1997'nin ilk 8 ayında 5000'i aştı. Türkiye'de bir abone günde ortalama 4-5 kez görüşme yaparken bu sayı Gürcüstan'da 13-14'e ulaşıyor. Yine Türkiye'de aylık ortalama görüşme süresi 150 dakika iken bu Gürcüstan'da 500 dakika civarındadır.

Yeniüzyıl, 05.09.1997

Gürcü Tenor Üçüncü Oldu

Leyla Gencer onuruna yapılan Uluslararası Şan Yarışması'nda Gürcü tenor Laşa Nikabadze üçüncü oldu. Jüride Aydın Gün, Leyla Gencer ile birlikte İngiliz, İtalyan ve Fransız şefler de yer aldı.

Yeniüzyıl, 08.09.1997

Rusya ve Gürcüstan Arasına Votka Girdi

20 bin ton saf alkol taşıyan 1.700 TIR'ın Rusya'ya sokulmaması, Rus-Gürcü ilişkilerini bir an gerginleştirdi. Aralarında Türk TIR'larının da bulunduğu konvoy 10 km uzunluğunda. Yelt-

sin Yeşilaycı kesilerek halka yaptığı konuşmada "Bu alkollerle kaçak içki yapılacak, bari yasal içki içinde vergi kaçağı olmasın," dedi.

Yeniüzyıl, 14.09.1997

Türk-Gürcü Askeri İşbirliği

Türkiye ile Gürcüstan arasında imzalanan Askeri Eğitim İşbirliği Anlaşması onaylanarak *Resmî Gazete*'de yayımlandı. 14 Temmuzda Tbilisi'de imzalanan anlaşma, "iki ülke arasında askeri eğitim işbirliği tesis etmeyi" amaçlıyor. Anlaşma çerçevesinde, tarafların askeri öğretim kurumları ve birliklerinde subay, ast-subay ve askeri öğrencilerin karşılıklı eğitim görmeleri öngörüldü.

Cumhuriyet, 15.09.1997

Erivan'dan Batum'a Demiryolu

Ermenistan'ın başkenti Erivan ile Gürcüstan'ın Batum kenti arasındaki yeni demiryolu 4 Eylül'de hizmet vermeye başladı.

Liberal, 23.09.1997

Gürcüstan'da Vergi Gelirleri Arttı

1997 yılının ilk yedi ayında vergi geliri 170.9 milyon lari'ye ulaştı. Bu rakamın 70.3 milyon larisini KDV'dir.

- Gürcüstan'da buğday üretimi 1997 yılında 310.000 ton olarak gerçekleşmiştir. 1995'te 125.000 ve 1996 yılında 179.000 olan buğday üretiminin ileriki yıllarda daha da artacağı beklenmektedir.

- Türk-Japon İş Konseyi 3-4 Eylül 1997'de Tbilisi'yi ziyaret etti. E. Şevardnadze ve Başbakan M. Lekişvili tarafından kabul edilen heyet Gürcü işadamlarıyla faydalı görüşmeler gerçekleştirdiler.

Avrasya Dosyası, Eylül 1997/2 Sayı: 83

Rusya'dan Hazar'da Yeni By-pass Planı

Rusya Federasyonu Güvenlik Konseyi Sekreter Yardımcısı Boris Berezovski'nin, Hazar petrolerinin Gürcüstan'a bağlı Abkhazya üzerinden Karadeniz'e geçişine ilişkin proje sunduğu öğrenildi.

Liberal, 02.10.1997-

Cumhuriyet, 02.10.1997-*Dünya*, 13.10.1997

Gürcüstan'a Bira Fabrikası

Gürcü-Fransız ortaklığıyla kurulan Gombori BGM Şirketi'nin, Tbilisi'ye bağlı Lilo bölgesinde bira fabrikası inşa edeceği bildirildi. Fransız şirketinin, 17 milyon ABD Dolan yatırımla katılacağı projenin, 14 ay içinde tamamlanması planlanıyor.

Dünya, 02.10.1997

Gürcüstan'a Şeker İhracatı

Bu yıl Gürcüstan'a Erzurum'dan 6.000 ton şekerin tonunun 395 dolardan ihrac edileceği

bildirildi. Böylece Rusya ve Ukrayna'nın elinde olan Gürcüstan şeker piyasasına Türkiye de güçlü bir rakip olarak katılacak.

Finansal Forum, 03.10.1997

Livaneli Artvin'e Sahip Çıktı

Artvin'in Kafkasör Yaylası'nda yağmur altında 25.000 kişiye ücretsiz konser veren Zülfü Livaneli Artvin'e sahip çıkarak bu doğa harikasının, altın madeni çıkarılması için feda edilmemesi gerektiğini söyledi.

Milliyet, 03.10.1997

Avrupa'da Kral Olacağım

Hollanda ekibine ligde 7, UEFA kupasında 3 gol kazandıran Gürcü futbolcu Şota, "Rakipleme nal toplayacağım," dedi. Trabzonspor'un Bochum'a elenmesine de çok üzülüğünü söyledi. "Arçil de NEC takımında harikalar yaratıyor. Keşke bizi bırakmasalardı," diyen Şota, Trabzonspor için hâlâ her şeyi yapabileceğini söyledi.

Sabah, 04.10.1997

çveneburi, Karaman'ın Sesi'nde

Karaman'da yayımlanan *Karaman'ın Sesi* adlı gazetenin 14.10.1997 günkü sayısında "Kitap Dünyası" adlı köşede *çveneburi* dergisi tanıtıldı. Dergi etkinlikleri hakkında ayrıntılı bilgi verildi.

Karaman'ın Sesi, 14.10.1997

IMF'den Gürcüstan'a 40 Milyon Dolar

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF), Gürcüstan'a 40 milyon ABD Doları kredi ayırdığı bildirildi. IMF, Gürcüstan'a ESAF programı çerçevesinde üç yıl içinde 240 milyon dolar kredi verecek.

Dünya, 16.10.1997

Lazlar da Bozuldu

Fıkralara daha fazla tahammül edemediler mi bilinmez, Lazlar eskiyi atmaya başladı. Bölgede yapılan bir araştırmaya göre Karadeniz'de artık Temel ve Fadime adları pek konulmuyor çocuklara.

Aksiyon, Sayı: 151, 25-31.10.1997

Gürcüstan'daki Rus Üsleri

Gürcüstan ile Rusya arasında imzalanan "Askeri İşbirliğinin Geliştirilmesi"ne ilişkin bir protokole göre, Gürcüstan'daki Rus üslerinden 6'sı 1998 yılı sonuna kadar kapatılacak, 4'ü 25 yıl daha faaliyetlerini sürdürecektir.

Aksiyon, Sayı: 151, 25-31.10.1997

Gürcüstan'da Yaz Saatine Devam

Gürcüstan'da yaz saati, enerji kesintisi nedeniyle devam edecek. GMT'den 5 saat ve Türkiye'den 3 saat ileride olan Gürcüstan'da yaz saati, kışın da aynen devam ediyor.

Dünya, 27.10.1997

BDT Çöküşün Eşiğinde

23 Ekim 1997'de toplanan BDT'de çatlak iyice

belirginleşti. Gürcüstan, Azerbaycan, Özbekistan ve Kazakistan tarafından üst üste Boris Yeltsin'in başkanlık yapmasına sıcak bakılmadığı belirtildi. Ayrıca, Gürcüstan, Rusya'yı Abhazya'yı desteklemekle suçladı. Ayrıca, Şevardnadze Moskova'yı, kendisine suikast düzenleyen eski güvenlik organı şefi Igor Georjadze'yi Gürcüstan'a iade etmediği ve Sovyetler Birliği'nden kalan askeri mirası adil paylaşmadığı için suçladı.

Cumburiyet, 27.10.1997

İnegöl'de çveneburi Sevinci

Zaman gazetesinde İnegöl kaynaklı bir haberde *çveneburi* dergisi ayrıntılı olarak tanıtılmaktadır.

Zaman, 28.10.1997

Trabzon'un Rakibi Batum

Trabzon Sanayi ve İşadamları Derneği Başkanı Oğuz Aydın, hükümetin gerekli yasal düzenlemeler ve altyapıyı oluşturarak Trabzon'u serbest şehir ilan etmesi gerektiğini belirterek, "Aksi takdirde bu fırsatı Batum kapacak," dedi.

Dünya, 31.10.1997

1997'nin İlk Yarısında Gürcüstan Ekonomisi

Tanım: Ekonominin 1/3'ünü sağlamaktadır. Özel sektör de tarımda verimi artırmıştır. Hayvancılığın payı tanımın % 51'dir.

Sanayi: Geçen yılın aynı dönemine nazaran % 11 artmıştır.

Ulaşım: Önemli artışlar olmuştur. Demiryollarında yük taşımacılığı % 48, yolcu taşımacılığı % 38 artmıştır.

Özelleştirme: Özelleştirilecek olarak belirlenen 1.690 işletmeden 1.099'u özelleştirilmiştir.

Kredi: Dünya Bankası, yerel yönetim reformlarında kullanılmak üzere Gürcüstan'a 20 milyon dolar kredi sağlayacak.

Avrasya Dosyası, Ekim 1997/1 sayı: 84

Gürcüstan Dış Ticareti Arttı

Gürcüstan dış ticareti 1997'nin ilk 8 ayında 701,5 milyon dolara ulaştı. 83 ülke ile yapılan ticarete geçen yıla nazaran önemli artış kaydedildi. Gürcüstan'ın enerji idaresi olan SAKA-NERGO yeniden yapılanarak özelleştirmeye açılacaktır. Özelleştirme işini Dünya Bankası ve Gürcüstan Enerji Bakanlığı ortaklaşa yürütmektedir.

Avrasya Dosyası, Ekim 1997/2 Sayı 85

Batum Konsolosu Gürcüstan'a Yatırım Önerdi

Türkiye'nin Batum Konsolosu Kemal Gür Gürcüstan'ın yatırım yapılabilecek en uygun ülke olduğunu bildirdi. Gürcüstan'da yatırım

yapanların çok kazançlı çıkacağını belirten Gür, Gürcüstan'ın aynı zamanda çok iyi bir komşu olduğunu ve bu ülkede yapılacak yatırımlardan elde edilecek ürünlerin diğer BDT üyelerine sıfır gümrükle ihraç edilebileceğini bildirdi.

Dünya, 03.11.1997-*Liberal*, 04.11.1997

BDT'de Sarsıntı

BDT'nin 23 Ekim 1997'de Moldova'da yaptığı toplantıda Gürcüstan, Azerbaycan, Ukrayna, Türkmenistan, Özbekistan ve Kazakistan liderleri BDT'yi açıkça eleştirdiler. Gürcüstan ile Ukrayna arasındaki yoğun temaslar ve hızla gelişen askeri ve ekonomik ilişkiler dikkati çeyiyor.

Cumhuriyet, 03.11.1997

Şişe Cam'dan Yatırım

T. Şişe Cam, Gürcüstan'da 3.2 milyon dolara satın aldığı cam ambalaj fabrikasının sözleşmesini imzaladığını açıkladı. İMKB'ye gönderilen açıklamada, "Gürcüstan Kamu Mülkiyeti Bakanlığı tarafından özelleştirme kapsamında Mina A.Ş.'nin (Ksani Cam Ambalaj Fabrikası) sermayesinin yüzde 76'sına tekabül eden hisselerinin ticari yanışma usulü ile ihaleye çıkarıldığı ve ihalenin de Şişe Cam tarafından kazanıldığı" hatırlatıldı.

Radikal, 04.11.1997

TIR'lar Zor Durumda

Türk TIR'larından Gürcüstan'dan geçişte 25 dolar, Azerbaycan'dan geçişte ise 40 dolar ton başına vergi alındığı bildirildi.

Radikal, 26.10.1997-*Dünya*, 05.11.1997

çveneburi Yemekleri Sabah'ta

Dergimizde yayımlanmakta olan Gürcü yemeklerinden ikisi haber konusu oldu. Zeynep Göğuş "Yeni Ufuklar" adlı köşesinde Satsivi ve Acapsandali yemekleri ile ilgili bilgi vermektedir.

Sabah, 08.11.1997

Kars-Tbilisi Demiryolu İhale Ediliyor

Türkiye'yi Gürcüstan'a bağlayacak ilk demiryolu hattı olan Kars-Tbilisi demiryolu hattının yapılmayan 120 km'lik kısmı için aynı anda iki tarafta da ihale yapılacaktır. Proje 3 yıl içinde tamamlanacak ve Türkiye 350 milyon dolar, Gürcüstan 250 milyon dolar harcama yapacaktır. Bu demiryolu Türkiye'yi Orta Asya'ya bağlayacaktır.

Dünya, 11-12-14-15.11.1997

Gazete Pazar, 23.11.1997

Hürriyet, 19.11.1997

"Köçkeç" ve "Carmen" Batum'da

Mersin Devlet Opera ve Balesi ilk yurtdışı turnesini Batum'a yaptı. İlia Çavçavadze Tiyatrosu'nda 700 kişilik seyirciyi "Köçkeç" ve "Car-

men" oyunlarını sundular. Acara Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Sn. Aslan Abaşidze de alkışlayanlar arasındaydı.

Gazete Pazar, 23.11.1997

Şevardnadze'den İstifa Tehdidi

Gürcüstan Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze, rüşvete son verilmemesi halinde istifa edeceğini söyledi. Şevardnadze hükümet üyeleri ile yaptığı toplantıda, özellikle enerji sektöründe rüşvet ve yolsuzluğun yayıldığını belirtti ve Enerji Bakanı Yardımcısı Revaz Arveladze ile Devlet Enerji Şirketi Başkanı, Tbilisi Elektrik Santralleri Dairesi ve Devlet Enerji Jenerasyon Şirketi başkanlarını görevden aldı.

Dünya, 01.12.1997

Demir Kafese Kapatıldılar

Gürcüstan'da Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'ye suikast girişiminde bulunmakla suçlanan bir komutan ile 14 adamı, davalarının sürdüğü Anayasa Mahkemesi'nde demir kafese kilitlendiler. Sanıklar arasında ülkenin en ünlü oyun yazarlarından biri olan Zviad Gamsahurdia da bulunuyor. Güvenlik gerekçesi ile davayı kafes içinde izlemek zorunda kalan sanıklar, duruşma boyunca sürekli olarak "Dışarı çıkarm bizi" ve "Yaratıklar" diye bağırarak durumu protesto ettiler.

Sabah, 03.12.1997

Güney Kafkasya İhmal Edilmemeli

İngiltere-Surrey Üniversitesi öğretim üyesi Prof. Dr. Tamara Dragadze ile yapılan söyleşide Güney Kafkasya'daki karışıklıkların hepsinde Rusya'nın dolaylı veya dolaysız aktif şekilde görev aldığı belirtilmektedir. Ayrıca, bölge ülkelerinden Azerbaycan, Türkiye ve Gürcüstan'ın birbirine çok benzer ve yakın politikalar ürettiklerini ve ekonomik ve politik ilişkileri geliştirdikleri ayrıntıları ile anlatılmaktadır.

Zaman, 13.12.1997

Şevardnadze'ye Suikast Uyarısı

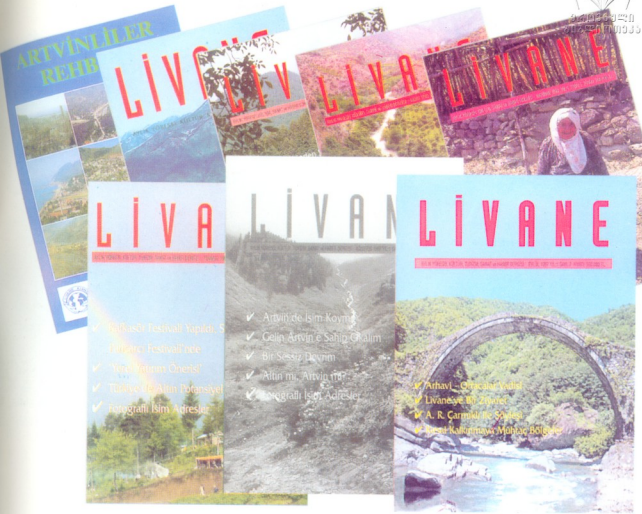
Gürcüstan Devlet Bakanı Niko Lekişvili, Cumhurbaşkanı Eduard Şevardnadze'ye suikast planlandığını söyledi. Lekişvili, düzenlediği basın toplantısında, "Bazı devletlerin istihbarat birimlerinin, Gürcüstan'da istikrar bozma yönünde çalışmalarında bulduklarını," savundu. Bu tür girişimlere kesinlikle izin verilmeyeceğini vurgulayan Lekişvili, Gürcüstan güvenlik kurumlarını da, "daha ciddi çalışmaları" için uyardı.

Dünya, 13.12.1997

Gürcüstan BDT'den Ayrılabilir

Gürcüstan Parlamentosu, Bağımsız Devletler Topluluğu'ndan çekilme konusunu, gündemine aldı.

Cumhuriyet, 17.12.1997

LIVANE DERGİSİ'ne abone olanlara sene sonunda,

- * Resimli isim adresleri içeren alfabetik fihrist ve
- * Tüm sayılarımızı biraraya getirebilmeniz için kapak göndereceğiz.

Ajansımızın hazırlamış olduğu ARTVİNLİLER REHBERİ'ni aldınız mı?

- * 352 Sayfa
- * Kuşe kağıda renkli baskı
- * Tarihi ve turistik yerlerin tanıtımı
- * Firma reklamları
- * 3500 hemşehrimizin isim ve adresleri

Uzun Lâfın Kısası...

ZAZA
ARİSTOKRAT

Platinum
Tıraş Bıçağı

Şampiyondur

KARTAL ÇELİK EŞYA SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Tahtakale Cad. 38 ZAZA Han Eminönü-İSTANBUL

Tel: (0212) 522 19 62 - 240 43 27 Fax: (0212) 247 02 94